

Vicent Andrés Estellés
Cronista de records i d'esperances

Material Didàctic

Educació Secundària Obligatòria / Batxillerat

9

Col·lecció Didàctica

Col·lecció Didàctica, 9

© Els autors

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Edita: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua

Avinguda de la Constitució, 284. 46019 – València

avl@gva.es – www.avl.gva.es

Coordinador: Josep Palomero

Disseny i maquetació: Víctor Ballester

Fotografies: Joan Campos

Impressió: Gràfiques Vimar, SL. C/ Alqueria de Raga, s/n, 46210 Picanya

ISBN: 978-84-482-5838-2

Depòsit legal: V-1134-2013

Vicent Andrés Estellés

Cronista de records i d'esperances

Material didàctic

**Educació Secundària Obligatòria
Batxillerat**

**Tomàs Llopis
Antoni Espí
Isidre Crespo**

9

Col·lecció Didàctica

ÍNDEX

- 7 PRESENTACIÓ
- 9 INTRODUCCIÓ GENERAL

- 11 REVISITAR ESTELLÉS
 - Estellés, autor local
 - Estellés, poeta inexplorat
 - Un projecte poètic molt ambiciós
 - Un punt de partida per a molts itineraris
 - Vicent Andrés Estellés, el poeta pur
 - El primer amor del poeta: el mot
 - El poeta rebel i solidari
 - Estellés, el poeta de la sensualitat
 - A manera de conclusió
-

MATERIAL DIDÀCTIC PER AL PROFESSORAT

16

- 18 PROGRAMACIÓ DE LA UNITAT
- 19 PRIMER I SEGON D'ESO
- 20 SOLUCIONARI

- I. El ritme en la poesia
 - Activitat 1
 - Activitat 2
 - Activitat 3
 - Activitat 4

- II. Recapitulació
 - Activitat 5
 - Activitat d'avaluació
 - Activitat 6
-

26

- 26 PROGRAMACIÓ DE LA UNITAT
- 27 TERCER I QUART D'ESO
- 28 SOLUCIONARI

- I. Introducció al *Mural del País Valencià*
 - Activitat 1
 - Activitat 2
- II. Recorregut pel *Mural*
 - Activitat 3
 - Activitat 4
 - Activitat 5

- Activitat 6
 - Activitat 7
 - Activitat 8
 - Activitat 9
 - III. Final del recorregut
 - Activitat 10
 - Activitat d'avaluació
 - Activitat 11
-

34

- 34 PROGRAMACIÓ DE LA UNITAT
- 35 BATXILLERAT
- 38 SOLUCIONARI

- I. Preliminar
 - Activitat 1
 - Activitat 2
- II. Presentació
 - Activitat 3
 - Activitat 4
- III. Poema inicial
 - Activitat 5
- IV. La quotidianitat
 - Activitat 6
- V. La mort
 - Activitat 7

- VI. L'amor
 - Activitat 8
 - VII. Poesia civil
 - Activitat 9
 - VIII. Poesia imaginativa
 - Activitat 10
 - IX. Un poeta entre poetes
 - Activitat 11
 - X. Avaluació
 - Activitat 12
 - Activitat 13
 - Activitat 14
-

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

48

48 PRIMER I SEGON D'ESO

I. El ritme en la poesia

Activitat 1
Activitat 2
Activitat 3
Activitat 4

II. Recapitulació

Activitat 5
Activitat d'avaluació
Activitat 6

60

60 TERCER I QUART D'ESO

I. Introducció al *Mural del País Valencià*

Activitat 1
Activitat 2

II. Recorregut pel *Mural*

Activitat 3
Activitat 4

Activitat 5

Activitat 6

Activitat 7

Activitat 8

Activitat 9

III. Final del recorregut

Activitat 10

Activitat d'avaluació

Activitat 11

72

72 BATXILLERAT

I. Preliminar

Activitat 1

Activitat 2

II. Presentació

Activitat 3

Activitat 4

III. Poema inicial

Activitat 5

IV. La quotidianitat

Activitat 6

V. La mort

Activitat 7

VI. L'amor

Activitat 8

VII. Poesia civil

Activitat 9

VIII. Poesia imaginativa

Activitat 10

IX. Un poeta entre poetes

Activitat 11

X. Avaluació

Activitat 12

Activitat 13

Activitat 14

96

96 APÈNDIX

97 VICENT ANDRÉS ESTELLÉS PER ELL MATEIX

102 TAULA CRONOLÒGICA I BIOBIBLIOGRÀFICA

108 OBRA LITERÀRIA DE VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

114 BIBLIOGRAFIA

PRESENTACIÓ

Després d'haver dedicat les edicions anteriors a figures literàries com el professor Manuel Sanchis Guarner, Enric Valor, Teodor Llorente, Constantí Llombart, Francesc Eiximenis, als escriptors castellanencs i les Normes del 32 i als escriptors valencians de l'edat moderna, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha volgut donar a conèixer al gran públic la figura i l'obra de Vicent Andrés Estellés, sens dubte una de les grans veus de la poesia europea de la segona mitat del segle xx.

L'obra de Vicent Andrés Estellés ha cridat l'atenció dels estudiosos de la literatura contemporània. De fet, la bibliografia d'estudis sobre Estellés és extensíssima, així com les nombroses musicacions i recitacions editades de la seua obra. La seua poesia, dissenyada a partir d'una narrativitat que en facilita la comprensió, ha connectat amb l'emotivitat dels valencians i ha calat en un públic receptiu al seu discurs. En molts versos Estellés expressa d'una manera explícita i clara la voluntat de servir per damunt de tot el seu poble des de l'estricta funció de poeta, recuperant una tradició poètica debilitada, homenatjant els nostres grans mites històrics i els territoris valencians, referint passatges cabdals de la nostra història col·lectiva, «assumint la veu del poble» i confont-se entre la gent com «un entre tants».

Estellés planteja una revisió contínua de la vida quotidiana, per tal de presentar una crònica poètica a través de la qual desfilen tota mena de tipus i situacions, moltes de les quals resulten sorprenentment meravelloses, dramàtiques o grotesques. El seu discurs sobre l'amor, la mort i la pàtria, rep un tractament particular, ja que el poeta no evita desmitificar les aparences. Sota allò que veiem, ell ha vist realment una altra cosa: l'estat latent dels interessos més mesquins, els mòbils atàvics del comportament humà, la senzillesa dels impulsos més primaris, i això

és el que narra sense subterfugis. El poeta de Burjassot abasta la realitat d'una manera tan personal i tan plena de matisos que és capaç de captivar fins i tot el públic més impermeable als versos.

Per tal de facilitar al professorat de Secundària i Batxillerat la tasca divulgativa de la vasta obra estellesiana entre l'alumnat, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha encarregat a l'equip format per Isidre Crespo, Antoni Espí i Tomàs Llopis, catedràtics d'institut, la confecció del quadern didàctic que teniu entre les mans, amb el propòsit que siga una eina útil per a conèixer millor una obra poètica tan rotundament personal i innovadora, que va constituir, en la nostra poesia, la frontera entre un passat de resistència latent i la projecció d'un futur de modernitat.

Josep Palomero
Vicepresident de l'AVL

INTRODUCCIÓ GENERAL

Amb les unitats didàctiques sobre Vicent Andrés Estellés, volem contribuir a la difusió d'un valencià que figura com el més gran poeta del segle xx en el repertori *oficial* dels nostres il·lustres. Les raons per a continuar reivindicant-lo en són moltes; ací ens conformem amb el fet de facilitar al professorat una manera de treballar-lo. La projecció social és deure d'unes altres instàncies.

Vicent Andrés Estellés va viure una època en què res no era fàcil, ni la literatura, ni el periodisme, ni tan sols la lliure expressió de les opinions. Ell, en un context històric complicat, va ser capaç de fer les tres coses amb molta dignitat, encara que amb la seua actitud arriscava parcel·les estimables, i estimades, del seu benestar.

Les tres unitats que formen la nostra proposta didàctica sobre Vicent Andrés Estellés van destinades respectivament als quatre cursos d'Educació Secundària Obligatoria i al Batxillerat. Sense entrar ara en detalls, volem presentar de manera genèrica alguns aspectes bàsics del projecte. Hem distribuït els continguts de manera que resulten accessibles als diversos nivells dels alumnes que hi ha en les diferents etapes, i també hem mirat de contemplar sempre, amb major o menor detall, una panoràmica del que significa la vida i l'obra de Vicent Andrés Estellés. Més concretament, en 1r i 2n d'ESO, les activitats tenen un component lúdic basat en els diferents recursos que conté la poesia per a poder ser dita o cantada.

Pel que fa a 3r i 4t d'ESO, a més d'un aprofundiment en els aspectes biogràfics, treballarem la seua producció literària centrant-nos en una obra concreta, el *Mural del País Valencià*.

Finalment, hem introduït per al nivell de Batxillerat instruments d'anàlisi i de comprensió dels textos, a fi de facilitar un coneixement més complet de l'obra estellesiana. El major nivell de preparació dels alumnes batxillers ens possibilita i ens reclama un treball més complex, que comença en la lògica comprensió dels escrits, s'endinsa en les seues característiques textuais, atén les peculiaritats dels diversos gèneres literaris, per a acabar en la pràctica completa d'estudi lingüístic i literari, el comentari de textos. Sense perdre de vista activitats de tipus purament gramatical, cosa que ajudarà a comprendre la trajectòria global de l'autor.

Tanmateix, la selecció de continguts, independentment del nivell de l'alumnat, és una decisió que correspon al professorat. Cal, doncs, considerar el conjunt del material com una obra unitària —o almenys així ho hem volgut fer— que aporte una visió àmplia i globalitzadora de la producció del poeta de Burjassot.

Però no voldríem circumscriure tota la trajectòria de l'autor del *Llibre de meravelles* a unes breus i esquemàtiques pinzellades. Amb el material didàctic que teniu en les mans podeu treballar en les aules, a banda d'uns quants textos literaris, unes actituds cíviques i vitals que encara ara poden ser ben alliçonadores per als nostres estudiants.

Tomàs Llopis, Antoni Espí i Isidre Crespo

REVISITAR ESTELLÉS

A pesar de les moltes aproximacions a l'obra de Vicent Andrés Estellés que s'han fet fins ara, som conscients que hi ha molt per fer, i és per això que la nostra proposta se centra en allò que no s'ha fet i que podria fer-se encara.

Hi ha la convicció bastant generalitzada, malgrat els esforços d'alguns especialistes —relativament pocs—, que encara no hem estudiat tant com caldria el corpus estellesià. Un repàs a la bibliografia de què disposem ens informa que, a banda dels interessantíssims estudis de Dominic Keown, les aportacions de Jaume Pérez Montaner, Vicent Salvador, Joan Oleza i el mateix Fuster —entre altres—, que han escrit més profundament i extensa sobre Estellés, i els dossiers publicats en *L'Aiguadolç* i *Lletres de Canvi* —on amb alguna variació sempre apareix la nòmina citada—, la majoria de papers de què disposem no passen de ser pròlegs, ressenyes puntuals, escrits de circumstàncies, motivats per algun homenatge o alguna necrològica ben documentada, o articles publicats en miscel·lànies. Heus ací, en resum, el balanç dels estudis estellesians als quals caldria afegir els centenars d'al·lusions al poeta que se li fan en panoràmiques més o menys generals de la nostra poesia, tal com recollim d'una consulta feta en el web *Traces* de la UAB i veiem en els documents que hem pogut consultar.

La primera qüestió que afrontarem ací és quin Estellés volem divulgar. Un poeta tan prolífic ha suscitat de vegades l'opinió que no tota la seua obra és *bona*, i potser l'excusa, sovint de mal pagador —o de mal lector—, ens fa perdre de vista bona part de la seua millor poesia. Certament en la producció de tot escriptor hi ha moments més brillants que altres, i això és directament proporcional a la quantitat d'obra produïda, però una visita als deu volums de l'*Obra completa* d'Estellés ens depara, ací i allà, sorpreses inimaginables que ens recorden un fet tan evident com repetit: estem davant del millor poeta que *hem* produït els valencians, per dir-ho amb el plural que emprava Fuster. I seguint aquella «Nota —provisional i improvisada— sobre la poesia de Vicent Andrés Estellés» potser no fóra gens agosarat acceptar que encara ara són vigents unes paraules que deia el mestre

de Sueca a propòsit dels cinc llibres que Estellés publica entre els anys 70 i 71: «un bloc de versos massa dens i massa complex [deia] perquè l'hàgem pogut “digerir” amb la perspectiva deguda. Però l'impacte hi quedava consumat. Un impacte al·lucinant [continua Fuster]. En el fons aquesta trajectòria editorial era absurda, i ha perjudicat, sens dubte, la “figura” pública del poeta. No l'hem pogut seguir, pas a pas, en el descabdellament cronològic de la seva creixença, i en encarar-nos-hi, ens l'hem trobat parcial i desconcertat».¹

La primera pregunta que ens hem de fer és si, passats trenta anys i tenint en compte que el ritme de publicació no va disminuir en vida del poeta, i fins i tot després de mort encara vam conèixer la versió definitiva del *Mural*, no estem encara una mica *desconcertats* amb tantes pàgines de poesia?

Per altra banda, un repàs ràpid a les successives edicions de l'obra estellesiana revela que a molta distància figura en primer lloc entre les preferències del públic lector el *Llibre de meravelles*, un llibre que ha figurat quasi sempre en les llistes de lectura dels programes oficials de l'antic BUP i COU, la qual cosa —tot i que és una benedicció per als autors i editors seleccionats— distorsiona considerablement el diagnòstic real del que serien les preferències *lliures* dels lectors. Si a tot això afegim el tòpic segons el qual Estellés és considerat com el millor cronista de la València de la postguerra i de la seua època en general, probablement estem carregant l'atenció sobre l'aspecte menys poètic —*stricto sensu*— de l'obra estellesiana i, de retruc, estem parlant d'un registre importantíssim del nostre autor, però en negligim molts altres que potser ara ens farien un gran paper.

Estellés, autor local

Si prenem com a exemple el poema «Crit i nit» del *Llibre de meravelles*, tot prescindint de les circumstàncies puntuals de la guerra del 36 al 39, que en el text només apareixen en una al·lusió al fill mort al front de Terol, i fem el petit esforç de substituir

¹Joan Fuster: «Nota —provisional i improvisada— sobre la poesia de Vicent Andrés Estellés», dins Vicent Andrés Estellés: *Recomane tenebres* (OC, 1), València, 1972.

el topònim per qualsevol dels punts calents que hi ha ara mateix o que hem conegut darrerament en el planeta, amb els versos estellesians «Les famílies de dol per a tota la vida», «Si fou mort, ¿on fou mort? Oh, coses de la guerra» i la referència a la mare que, acabat el conflicte, espera el fill durant anys i li posa llençols nous en el llit i acaba embogint, se'ns obri una dimensió universal i sempre actualíssima del discurs estellesià. Ja Dominic Keown, a propòsit de les *Horacianes*, insistia precisament en el caràcter local, i per això mateix universal, d'Estellés, a qui compara en este punt amb D. H. Lawrence i Joyce.² La reflexió és molt oportuna per tal com posa el dit a la nafra i ens obliga a superar el clixé, segons el qual el nostre poeta seria un autor estrictament local dels valencians i que amb ell exportem el sexe descordat com un tret ben eloqüent del nostre caràcter bròfec i malparlat que el tòpic ens atorga. Endemés, cal recordar a favor d'Estellés que la seua obra ha merescut l'atenció de traductors i antologadors alemanys, anglesos, espanyols, holandesos-flamencs, italians, japonesos, portuguesos i suecs, segons la bibliografia que aportava Jaume Pérez Montaner ja l'any 1993,³ i potser de llavors ençà caldria incrementar-ne la llista. L'interés i els esforços de tanta gent de *fora* no se centra en la particularitat del cas valencià, sinó en les qualitats innegablement universals de l'obra del nostre poeta.

Estellés, poeta inexplorat

Però un repàs a la bibliografia revela la necessitat d'incidir en molts aspectes que han sigut fins ara inexplorats, com el poeta preveia i va deixar dit manta vegada en parlar de la seua mort i de com vindran a escorcollar els seus papers. Tenia raó, el nostre poeta, que ens cal encara molta dedicació a la seua obra, si volem arribar a conèixer-la a fons. Transcorreguts quasi vint anys des de la seua mort, encara no hem pagat amb l'atenció suficient el llegat estellesià. I potser, si mai arribem a fer-nos càrrec de tot l'Estellés, haurem de considerar la possibilitat que tal volta les obres més divulgades fins ara han acomplit bé el paper de testimoniar una crònica realista i eficaç del temps viscut per ell, però no sempre han sigut les que més haurien servit per a satisfer la vanitat de l'autor, una vanitat a la qual ell va renunciar moltes vegades per escrit però que seria d'estricta justícia pagar.

²Dominic Keown: «Entre particularismes i universalitat: una lectura freudiana d'*Horacianes*», dins *Sobre la poesia catalana contemporània*, València, 1996.

³Vicent Andrés Estellés: *Antologia poètica*, Consell Valencià de Cultura, València, 1993. Esta *Antologia*, a cura de Jaume Pérez Montaner, conté l'apèndix bibliogràfic més complet publicat fins ara.

Un projecte poètic molt ambiciós

La gran diversitat de registres estellesians obeeïa a un projecte ben determinat i a una voluntat ferma de pervivència de la seua obra, més enllà dels aspectes biogràfics puntuals. Ningú no ignora que els temps canvien i, amb ells, els gustos lectors. De la mateixa manera que no podem discutir la voluntat del poeta de servir per damunt de tot el seu poble, l'ofici demostrat al llarg de milers de pàgines de poesia deixa ben palesa la seua ferma decisió de servir-lo des del quefer estricte de poeta:

- / Recuperant una tradició certament esquifida.
- / Homenatjant els nostres grans mites històrics i els nostres territoris.
- / Referint passatges més o menys amargs o feliços —públics o anònims— de la nostra història privada o col·lectiva.
- / «Assumint la veu del poble».
- / Confont-se entre la gent com «un entre tants».
- / Recuperant la llengua col·loquial per a la gran poesia, polint els «mots pedregosos i bruts», etc.

I, per damunt de la servitud imposada al poeta local, hi ha sentiments universals com:

- / el dolor,
- / la mort,
- / el sexe,
- / la vida,
- / el pecat...

«Totes aquestes coses» que, com diu ell mateix, «ajunten com no ajunta la sang». I potser per ací tenim el poeta més inclassificable, l'home apassionat capaç d'abastar tot un univers d'una manera personalíssima i alhora tan plena de matisos, que és capaç de captivar fins i tot el públic més reticent a allò tan estrany que anomenem *poesia*.

Cal, per tant, revisitar Estellés des d'una altra perspectiva si volem contribuir a la pervivència de la seua obra, i anar, qui vulga, des de l'Estellés més líric al més *cronista*, passant pel més provocador, el més sentimental, el més enamorat, el més eròtic i també el més enyoradís, però sempre des de la convicció que estem llegint l'obra d'un gran poeta.

Un punt de partida per a molts itineraris

Parlem de les moltes maneres d'encarar l'obra del nostre poeta i de divulgar-lo en les aules, sempre salvant el dret a rectificar allò que calga per tal d'adequar-nos a l'evolució de les sensibilitats. Creiem que el mateix poeta ens dóna un punt de partida ben suggeridor exemplificat en el poema següent, datat l'any 1971, tot i que podria ser molt anterior:

He rellegit la nota; de tot açò, només
val aquell mot ardent escrit al segon vers.
No cal que el rellegiu. És aquest: llibertat.
Encendria, al balcó, com una cadenera,
aquest mot lluminós, de finestres obertes
Recordava els poemes de Salvat-Papasseit.
Mirava el bar, precari; les parelles precàries,
la vida lamentable i els lamentables dies.
I voldria aquell vent o plenitud o festa,
que donaria als mots un prestigi de veles,
arromangant les teles clares de les xicones.⁴

Al nostre parer, ací hi ha tot un programa poètic que es debat entre el dolor, la pena, el fracàs, el pecat i tantes altres coses que fan mal a l'autor, i la fina sensualitat que es deixa entreveure en la delicada imatge de la cadenera. Però la paraula clau del poema és «llibertat», un concepte inesgotable que no s'acaba ni de bon tros amb la mort del dictador, de qualsevol dictador, sinó que depassa totes les fronteres i s'embeu de tants matisos com puguen cabre davall les «teles clares de les xicones». El to juganer i divertit del darrer vers, que ha anat congriant-se a través d'uns mots modificadors primer de sentit negatiu com «precari», «precaris», «lamentable», i després clarament positius com «vent», «plenitud», «festa» i «veles» ens porten a través d'un *crescendo* a l'estampa final. I encara caldria fer esment del gerundi «arromangant», un verb d'acció involuntària per tal com no demana, ans al contrari sobta, l'atenció de les destinatàries que voldrien mostrar-se plenament «ciutadanes». La llibertat, per tant, és ací subversió tant del subjecte que contempla com de l'objecte contemplat, i sempre que mirem la vida amb ulls crítics tenim ocasions a manta d'*arromangar* realitats, de subvertir o de ser subvertits.

Vicent Andrés Estelles, el poeta pur

Començarem per reivindicar el poeta més pur, més donat a les imatges poderoses i colpidores, capaces de seduir el lector més modern. A manera d'exemple, vindria bé de citar ara fragments com el següent:

I no podré saber d'on surts, en el matí
claríssim, esgarrant successius tels, rabent,
oh tu, que a penes ets i et perds i tracte en va
de recordar-te, de dir-te, oblidat de mi,
de retenir-te, amor, poltre, gasela, i de
palpar-te el cor en cadascuna vena duríssima
com una rama tendra oferta sols a l'aire;
nuesa dreçadíssima al crepuscle al bes de
la rosada; alertíssima, rabent de tu mateixa,
trencant quasi els ramals del teus propis tendons!⁵

El naixement de Venus s'actualitza ací en una realitat íntima en la qual el subjecte líric tracta de retindre l'evanescència del moment irrepetible. En el procés verbalitzador notem el contrast entre la voluntat de recordar la visió que mou el poema i el preu generós de l'autonegació. En tot cas, la negació del jo seria purament fictícia, ja que la personalitat de la veu lírica s'afirma per la particularitat descriptiva dels dos darrers versos que marquen un desig irrealitzable, tant per la impossibilitat del contacte físic com per l'exclusivitat de la darrera comparació entre el cos de la dona i la rama «tendra» —atenció a l'adjectiu— oferta «sols» a l'aire.

O estos altres versos de *Vida secreta*, on el poeta torna a mostrar-se en tota la seua sensualitat a través de la relació entre els substantius «mar» i «carn», reforçada per la comparació «vol de colomes», que dóna un sentit d'elevació i de plaer després d'un estat d'excitació només intuït en el poema amb l'adverbi *ja*, per tal com l'eix temàtic és el benestar i la quietud compartits tant per la mar com pel cos que ha viscut un moment anterior de clímax:

Mar, ja tranquil·la,
com un vol de colomes,
una carn tendra,
un lent repòs, oh extensa
i amorosa carícia.⁶

I encara, una deliciosa «Guantanamo»:

Una veu de salnitre,
de dents, una saliva,
la bromereta breu dels ametlers,
o l'ona que arribava
de lluny, de la tristesa,
i rompia en la roca febrilment,

⁴ Vicent Andrés Estellés: «El procés», dins *La clau que obri tots els panys*, (OC, 6), València, 1981, p. 228.

⁵ *Donzell amarg* (OC, 6), València, 1981, p. 85.

⁶ *Vida secreta* (OC, 5), p. 134.

i es coronava en l'aire
amb la mateixa escuma
i coronava l'illa per a sempre.
I canta el poble, canta
la veu de mocadors,
l'illa té una sanefa de cançons.
Volen faldilles, volen,
volen cames de sucre.
Negres cabells i venturosa sina.
Vola coloma meua,
llibertat, vida meua:
vola i desperta totes les finestres.⁷

Ací el caràcter insular, aprofitat mitjançant un camp semàntic de ressons marins, culmina amb la poderosa sinestèsia «sanefa de cançons» i dóna peu al cant de llibertat, la «veu de mocadors». Una vegada més, la imatge de les faldilles s'associa a la subversió que mena a la llibertat i metafòricament al vol de la coloma. Tenim, doncs, un Estellés que escampa modernitat i depassa el clixé de poeta realista i cronista del seu temps, d'aquelles «coses de la guerra» o de la «trista i bruta postguerra».

El primer amor del poeta: el mot

El mot difícil,
amb què, llunyà, escrutaves
causes secretes,
se't revelava, púdic,
i tu sempre acceptaves.⁸

El mot probablement és el primer amor del poeta, i ell fa ús d'una gran habilitat per enfilat-ne un rere l'altre amb un poder evocador fora de dubte; gràcies a això les olives xafades o del cuquello, els pimentons, les albergínies, els ravenets i els alls tendres sense capacitat poètica són objecte d'una fal·làcia patètica i adquireixen una dimensió molt poderosa:

Molt més que un temple, bastiria
amb les meues paraules, aspres i
humils, una marjada com aquella
que vaig veure un dia a Mallorca.⁹

Però si la poesia és la part del llenguatge que millor realitza la funció emotiva, Estellés se'ns apareix com un malabarista en l'ús de les persones gramaticals.

⁷ *Ram de vent* (OC, 4), p. 103.

⁸ *Temps de dolor* (OC, 4), p. 26.

⁹ *Horacianes* (OC, 2), p. 117.

Basta adduir ací els usos del *jo* i del *tu* i de les ambigüitats que això genera en exemples com el famós poema «Ací» del *Llibre de meravelles*, on observem una fusió del nostre poeta amb el vell Ausiàs March desdoblada en un home que es mor, «com es mor tot el món» i una veu que ressona durant els passejos del jo-Estellés per València i Beniarjó. La complexitat del procediment per a la identificació entre un i altre poeta culmina, una vegada més, amb una imatge contundent:

la teua mà en la meua,
com un grapat de terra, arrelats l'un en l'altre.¹⁰

I encara voldríem palesar la nostra convicció que darrere del repetit «No hi havia a València dos amants com nosaltres, / car d'amants com nosaltres en són parits ben pocs», s'amaga un joc d'ambigüitats on el jo participa de l'escena d'alcova amb una companya anònima i alhora fa un pronunciament tal sobre la megalomania amorosa que només podria haver-lo escrit el mateix Ausiàs March abans que ell, i en això el plural evidencia, si més no, una complicitat, més que un homenatge, entre el poeta viu i el poeta etern.¹¹

Per altra banda, cal que ens referim a la capacitat del nostre poeta per a donar la veu a personatges com el Russafí i, de la seua mà, evocar la ciutat i els paisatges rurals i urbans en una actualització del paradís perdut:

Un fil de veu em queda
perdut entre els canyars,
lledoners i figueres
lentes del cap al tard,
dacsar d'una infantesa
que mai no ha de tornar.¹²

Creiem que el poema condensa el pas i la fi del temps, convenientment augmentat amb les referències al cansament del poeta, tal com el veiem en poemes anteriors de *Cercles del Russafí*. El doble sentit —referit al jo poètic i al dia— s'adorna magistralment amb un camp semàntic vegetal per on es filtra la veu, com les llums i ombres en contrastos canviants, en uns espais tancats i oberts alhora, que marquen la permanent contradicció personal al si d'un paradís, que ho és en tant que perdut, sempre presidit pel dubte, la incertesa i fins i tot la por.

¹⁰ *Llibre de meravelles*, València, 1979.

¹¹ Tomàs Llopis i Guardiola: «Car d'amants com nosaltres en són parits ben pocs», *Canelobre*, núm. 39-40, hivern 98-99, I. C. Juan Gil-Albert, Alacant, pp. 181-188.

¹² *Cant del Russafí* (OC, 4), València, 1978, p. 213.

El poeta rebel i solidari

Hi ha un Estellés rebel, diferent del que apareix en les *Horacianes* o en *Propietats de la pena*, que se solidaritza amb altres poetes i, amb ells, es manifesta com un ésser maltractat precisament, com ells, perquè és la veu del poble i alhora la víctima solitària de la seua gosadia. És el cas dels versos que dedica a «Pere Quart, altrament dit Joan Oliver»:

abandonat pels déus invocaràs en va
vanament tractaràs d'adquirir testimonis
en tanta soledat ningú no ha d'escoltar-te
becs actius i sinistres t'obriran les entranyes
assistiràs a l'acte amb tota lucidesa
sense poder fer res lligat de peus i mans
et buidarà del tot l'activitat dels becs
rodarà dia i nit el cel per damunt teu
finalment amb els becs han de buidar-te els ulls
parle d'aquells voltors que tu coneixes bé¹³

Ací el mite de Prometeu es fa evident i Estellés l'aprofita per a parlar del poeta com a benefactor de la humanitat sense fer explícit el do que esta ha rebut: el foc de la paraula. Hi destaquem la soledat i la lucidesa maragallianes del destinatari líric, bon coneixedor dels voltors que l'amenacen. Una vegada més l'ambigüitat, o el fet de no dir-ho tot, universalitza el discurs amb la recreació del mite clàssic empresonat mentres el cel —tot allò que l'envolta— roda contínuament i el poeta se sent impotent per a alliberar-se dels seus torturadors.

No cal dir que la nòmina de poetes i artistes homenatjats al llarg de l'obra d'Estellés mereix no només un inventari exhaustiu, sinó també un estudi aprofundit dels elements que conformen el discurs i la intertextualitat amb què el nostre poeta parla dels seus amics admirats.

Estellés, el poeta de la sensualitat

Hi ha encara un Estellés sensual a través de llibres poc citats que tenen el sexe com a eix temàtic. Ens referim, per exemple, a un «llibret», com diria el mateix poeta, intitulat *Saló*, que, com molts altres poemaris del nostre autor no aporten probablement res de nou a la nòmina de llibres més coneguts, però que tenen, en el cas que ens ocupa, les dimensions i l'ofici necessaris per a sorprendre més d'un lector:

Mires la mar per la finestra oberta.
Vola una sal per les parets de l'aire.
Jo et mire el cul aliger i tendral.

Galtes de cul com mai n'havia vistes!
Avui comprenc l'encert precís del mot.
Galtes de cul, fresquíssimes, lleugeres.¹⁴

O en un altre moment:

Escolte Bach mentre em masturbes tu
amb boca i mans de molta saviesa,
hi ha un moment de pànic o delit,
que arribe, prest, al centre de la música,
el seu melic, el laberint d'espills.
Oh Bach, oh Bach, oh sempre Bach —em muir!¹⁵

A manera de conclusió

Deliberadament, hem evitat les referències a les obres més conegudes i als grans temes amb què sovint caracteritzem una obra tan polièdrica com la d'Estellés. Amb això hem volgut només insinuar algunes possibilitats alternatives a les convencionals en la lectura del nostre poeta. L'Estellés que s'escapa de la pura linealitat de la notícia, fins i tot del qualificatiu de poeta impulsiu i compulsiu que anota fins al més mínim detall de la descripció d'una xicona, d'un barri, d'un coit, d'un amor hiperbòlic o de la deglució d'un tros de pimentó torrat, ofereix perspectives d'estudi i de lectura que no podem desaproveitar.

Amb el pas dels anys s'han elaborat diverses antologies que han vingut a donar moltes facilitats al públic lector, però encara en falta una que *subvertisca*, que *arromangue* la pròpia figura, el *clixé* de l'Estellés que tenim més a l'abast en les llibreries. Fins i tot ens agradaria saber on vol anar a parar el nostre poeta quan en les *Horacianes* diu:

Em tombe a l'ombra grata de l'albercoquer,
l'albercoquer de fulles alegres i petites,
i escolte l'aigua al sequiol.
cloc els ulls i pense les teues cames àgils.
encara pense més, somrient, i m'ho calle.
l'ofici de poeta em determina a no dir-ho tot.¹⁶

¹³ *Ritual* (OC, 2), València, 1974, p. 169.

¹⁴ *Saló* (OC, 8), p. 216.

¹⁵ *Saló* (OC, 8), p. 221.

¹⁶ *Horacianes*, XXI (OC, 2), p. 238.

MATERIAL DIDÀCTIC PER AL PROFESSORAT

PROGRAMACIÓ DE LA UNITAT

1. Metodologia

El treball que presentem té un doble objectiu. Per una banda, volem reivindicar el paper que ha de fer la poesia en l'adquisició de la competència lingüística, en totes les seues vessants, i per l'altra, divulgar l'obra del gran poeta de Burjassot de forma ordenada i adequada a les capacitats i a les expectatives del nostre alumnat d'ensenyament secundari.

Conjugar, doncs, la recuperació de certes habilitats comunicatives, que en l'adolescència se solen deixar de practicar quan eren habituals en l'etapa infantil, amb l'acceptació del gènere poètic i, més concretament en el cas que ens ocupa, amb la poesia d'Estellés ha de ser el nostre objectiu primordial.

És per això que oferim gradualment uns continguts i unes activitats encaminades a estudiar simultàniament el mètode d'exploració del text poètic i les activitats de recitació amb la finalitat, a més, de produir un treball plaent. Si el resultat és bo, no serà difícil d'apujar el grau de la creativitat bé en forma de producció de nous textos, d'adaptació d'alguns d'existent o, fins i tot, fent-ne versions creatives individualment o en grup.

En definitiva, creiem que la millor manera de treballar la poesia és aquella que es fa des de la vivència, és a dir, des dels estímuls generats per les experiències personals protoliteràries i la seua connexió amb els suggeriments que naixen dels sons i de les paraules.

2. Objectius, continguts i criteris d'avaluació

- Conjugar l'actitud positiva cap a la poesia i Estellés, amb l'aprofitament i recuperació de les habilitats comunicatives.
- Fomentar la comprensió lectora a través de la preparació de la dicció.
- Recuperar i activar l'habilitat de parlar i entonar correctament en públic.
- Identificar les unitats sintàctiques d'un poema.
- Identificar ritmes senzills en textos poètics.
- Conèixer l'element popular en la poesia de Vicent Andrés Estellés.

PRIMER I SEGON D'ESO

3. Continguts

- Els components del llenguatge poètic.
- Estratègies per a augmentar el vocabulari.
- Tècniques de lectura i de dicció.
- La mètrica i el ritme en la poesia.
- Tècniques de recitació individual i en grup.
- Estratègies per a descobrir el sentit del text poètic.
- Biografia de Vicent Andrés Estellés.
- Característiques de l'estil de Vicent Andrés Estellés.
- La poesia d'arrel popular.

4. Criteris d'avaluació

- Relacionar la influència d'alguns fets biogràfics amb l'obra del poeta.
- Llegir en veu alta textos poètics amb entonació i pronunciació correctes.
- Interpretar adequadament el sentit de textos poètics de l'autor.
- Recitar cooperativament.

I. EL RITME EN LA POESIA

ACTIVAT 1

1. Lectura del poema seguint les indicacions.

1.1.1. 1d, 2e, 3c, 4a, 5b.

1.1.2. 1e, 2f, 3c, 4a, 5b, 6d.

1.2 i 1.3. Les indicacions per a les activitats de lectura són orientatives. Poden haver-hi altres variants igualment vàlides. Allò que importa és fer que l'alumne reflexione sobre la necessitat d'entonar correctament una lectura i que se senta artista després d'haver llegit.

Vaig nàixer en un poble / en un pis que recorde //

Tenia dos taulells quasi solts a l'entrar //

A l'esquerra hi havia / de seguida / la cuina //

A la cuina hi havia el foguer i una pica //

I hi havia una porta i un petit finestró //

Després / el menjador //

Al menjador hi havia un rellotge molt gran / la cadira de l'avi /

i les parets estaven totes empaperades //

I hi havia una sala /

i la sala semblava que s'anava enfonsant dessota els balancins //

En arribar l'abril / jo no podia viure en aquell menjador /

sobretot per les nits //

!!
Una olor de llimeres i tarongers venia /

!!
i em feia mal el cap i tenia defici //

Alguna nit d'aquelles / aplicat a l'estudi /

potser vaig dibuixar el nu d'una donzella /

intuïtivament / amb moltíssim amor /

o vaig iniciar uns versos de vuit síl·labes //

2. Resposta oberta.

3.

Com és la casa	Sensacions	Creativitat
un pis	que recorde	
dos taulells quasi solts		
la cuina, el foguer, la pica, el finestró, etc.		
la sala	que semblava que s'enfonsava	
el menjador	olor de llimeres i tarongers	
	mal de cap i desfici	vaig dibuixar el nu d'una donzella vaig iniciar uns versos

4. Resposta oberta.

ACTIVITAT 2

1.1. «Un entre tants» (13 aparicions); «Si l'amor» (3 aparicions)

1.2. «Un entre tants».

1.3. Opció c. El poeta és «un entre tants» si es donen totes les circumstàncies expressades en les oracions condicionals.

1.4. Anàfores «Un entre tants» i «Si l'amor». També podem considerar anafòrics tots els versos començats amb *si* i les seues variants.

2. Resposta oberta.

2.1. El poema «Un entre tants» té totes les característiques que el farien ser la lletra d'un *rap*, només cal posar èmfasi en alguns accents:

Un entre **t**ants com no (a)**g**uarden i lluiten

2.2. Resposta oberta. Cal valorar el ritme de les intervencions, el ritme, les entrades, la dicció. Creiem que és una bona activitat per a fomentar el treball en equip.

2.3. L'activitat té l'objectiu de fomentar l'hàbit de recerca i de processament d'informació, ús de les TIC i de les tècniques d'estudi tradicionals, el resum i l'esquema, i fins i tot, si convé, de l'exposició oral.

2.4. Els objectius són similars als de l'activitat anterior. Si de cas, convé que els alumnes s'adonen de la gran quantitat de llibres escrits per Vicent Andrés Estellés.

ACTIVITAT 3

1.1. Resposta oberta.

ACTIVITAT 4

1.1.

Jo / tinc / u/na / Mort / pe/ti(ta) 7
 me/ua i / ben / me/ua / no/més, 7
 com / jo / la / no / dresc / a / e/(lla) 7
 e/lla (e)m / no/dreix / i/gual/ment. 7
 Jo / tinc / u/na / Mort / pe/ti(ta)
 que / tra/ uels / peus / dels / bol/quers.
 No/més / tinc / la / me/ua / Mort,
 i / no / ne/ ces/si/te / res.
 Jo / tinc / u/na / Mort / pe/ti(ta)
 i és, / d'a/llò / me/u, el / més / meu.

SOLUCIONARI

PRIMER I SEGON D'ESO

Molt / més / me/ua / que / la / vi(da),
amb / mi / va / i amb / mi / se'n / ve.
És / la / me/u(a) a/ma, / i és /l'a(ma)
del / cor/ral / i / del / car/rer
de / la / lli/me/ra i / la / par(ra)
i / la / flor / del / ta/ron/ger.

1.2.

Jo tinc una Mort petita
meua i ben meua només,
com jo la nodresc a ella,
ella em nodreix igualment.
Jo tinc una Mort petita
que trau els peus dels bolquers
Només tinc la meua Mort,
i no necessite res.
Jo tinc una Mort petita
i és, d'allò meu, el més meu.
Molt més meua que la vida,
amb mi va i amb mi se'n ve.
És la meua ama, i és l'ama
del corral i del carrer
de la llimera i la parra
i la flor del taronger.¹⁷

2. Cal recordar que Estellés assenyalava tres morts que l'han marcat profundament. La del seu avi, en la boca del forn, la de la seua filla i les morts dels afusellats en el cementeri de Paterna. (Vegeu «Vicent Andrés Estellés per ell mateix».)

2.1. Versos 1, 5 i 9. La insistència en la presència de la mort té una relació molt directa amb el dolor intens que sent el poeta davant de la mort.

2.2. Totes les solucions són parcialment correctes i les preguntes van encaminades a descobrir el recurs de l'ambigüitat que Vicent Andrés Estellés va usar en poemes tan coneguts com «Ací» i «Els amants». En el primer, el poeta passeja per València i per Beniarjó, acompanyat suposadament per una dona; no obstant, els dos últims versos «la teua mà en la meua / com un grapat de terra, arrelats l'un en l'altre» donen peu a suposar l'ambigüitat d'una altra companyia per al poeta de Burjassot, la del mateix Ausiàs March l'obra del qual ressona al llarg del poema: «jo sóc aquest que em dic». El mateix recurs de l'ambigüitat es dona en el poema

«Els amants», quan podem considerar que el text parla de dos amants apassionats i alhora dels dos poetes tocats de la megalomania amorosa, tal com l'atribuïa Fuster al poeta de Gandia, de qui Estellés es considera hereu poètic.¹⁸

2.3. Alletar, alimentar. Podríem dir que el poeta *alimenta* la seua mort a mesura que va vivint. De la mateixa manera, la mort de la filla pot *nodrir* la mort del pare, desolat per la desgràcia.

2.4. El final del poema decanta la reflexió ambigua sobre la mort a favor de l'expressió del dolor per la mort de la filla del poeta. Ho demostra el fet que el poema acaba amb una paràfrasi de la coneguda cançó de bressol «La meua xiqueta és l'ama». Suggerim la possibilitat de musicar tot el poema amb la coneguda melodia, de segur que l'experiència augmentarà el grau de satisfacció entre l'alumnat.

2.5. Resposta oberta.

2.6. Resposta oberta, seguint també les indicacions de 2.4.

II. RECAPITULACIÓ

ACTIVITAT 5

1.1. Resposta oberta amb l'objectiu de fomentar l'hàbit de recerca i de descobriment d'informació. Els alumnes poden servir-se dels materials de què disposen les biblioteques o d'Internet.

¹⁷ Segons Salvador Oliva (*Introducció a la mètrica*), totes les síl·labes tòniques que van entre dos síl·labes àtones o seguides de dos síl·labes àtones porten accent màxim. Per si cal aclarir-ho durant la realització de l'activitat, seguint el mateix autor, quan hi ha dos síl·labes tòniques seguides, generalment, la primera es desaccentua a favor de la segona. És evident que el model encara pot complicar-se més, però en primer i segon d'ESO no recomanem altra cosa que deixar que l'alumnat es deixi portar per la intuïció i que trobe la satisfacció d'haver dit el poema amb un cert sentit musical.

¹⁸ Tomàs Llopis: «Car d'amants com nosaltres en són parits ben pocs», dins *Canelobre*, 39-40, 1998-99, pp. 181-188.

1.2. La figura polifacètica de José Martí i la seua condició de descendent de pare valencià degueren despertar l'admiració de Vicent Andrés Estellés. L'activitat, de caràcter obert, convida els alumnes a indagar alguns aspectes de la figura del forjador de la independència cubana. Caldria ajudar a trobar els punts de connexió ideològica o intel·lectual entre els dos poetes.

1.3. Resposta oberta. Entenem que la figura femenina podria ser una al·legoria de la llibertat a la manera, per exemple, del quadre de Delacroix *La llibertat guiant el poble*.

1.4.

Ella tenia una rosa,
una rosa de paper,
d'un paper vell de diari,
d'un diari groc del temps.

(La idea de la rosa té un origen remot.)

Ella volia una rosa,
i **un dia** se la va fer.

(Començament de la història.)

Ella tenia una rosa,
una rosa de paper.

Passaren **hivern i estiu,**

la primavera també,

també passà la tardor,

(Les quatre estacions. Un any.)

dies de pluja i de vent.

I ella tenia una rosa,
una rosa de paper.

Va morir qualsevol dia

i l'enterraren **després.**

(La mort i el soterrament marquen el final de la història de la protagonista al·legòrica, però no del de la rosa.)

Però al carrer on vivia,
però en el poble on visqué,
les mans del poble es passaven
una rosa de paper.

I circulava la rosa,
però molt secretament.

i de mà en mà s'hi passaven
una rosa de paper.

El poble creia altra volta

i ningú no va saber

què tenia aquella rosa,

una rosa de paper.

Fins que un dia d'aquells dies

(El començament de la persecució d'una idea.)

va manar l'ajuntament
que fos cremada la rosa,
perquè allò ja estava bé.

Varen regirar les cases:

la rosa no aparegué.

Va haver interrogatoris;

ningú no en sabia res.

Però com una consigna,

circula secretament

de mà en mà per tot el poble,

una rosa de paper.

(El temps present, al final de la història narrada, retorna el temps a una acció actual, encara vigent, no reeixida. Per tant, la història no té un origen clar i tampoc no té un final textualitzat.)

1.5. Resposta oberta. Cal que l'alumnat entenga que la rosa representa, amb tots els matisos que calga, la idea, les aspiracions de llibertat; l'ajuntament representa el poder, qualsevol poder exercit amb autoritarisme.

SOLUCIONARI

PRIMER I SEGON D'ESO

1.6.

Ella tenia una rosa,¹⁹
una rosa de paper,
d'un paper vell de diari,
d'un diari groc del temps.

Ella volia una rosa,
i un dia se la va fer.
Ella tenia una rosa,
una rosa de paper.

Passaren hivern i estiu,
la primavera també,
també passà la tardor,
dies de pluja i de vent.

I ella tenia una rosa,
una rosa de paper.
Va morir qualsevol dia
i l'enterraren després.

Però (a)l carrer on vivia,
però (e)n el pobl(e) on visqué,
les mans del poble es passaven
una rosa de paper.

I circulava la rosa,
però molt secretament.
i de mà en mà s'hi passaven
una rosa de paper.

El poble creia altra volta
i ningú no va saber
que tenia aquella rosa,
una rosa de paper.

Fins que un dia d'aquells dies
va manar l'ajuntament
que fos cremada la rosa,
perquè allò ja estava bé.

¹⁹ En la solució que proposem hem decidit ometre alguns accents secundaris per tal de potenciar la reflexió sobre els efectes evidents en la dicció dels accents màxims. Creiem que amb el que hem marcat, l'alumnat té elements suficients per a assolir un alt grau de satisfacció en la recitació.

Varen regirar les cases:
la rosa no (a)paregué.
Va haver interrogatoris;
ningú no en sabia res.

Però com una consigna,
circula secretament
de mà en mà per tot el poble,
una rosa de paper.

1.7. Resposta oberta. Cal deixar un marge per a la interpretació. Si de cas, s'haurà de vigilar que en la recitació es respecten els signes marcats en el text. Després, el professor podrà valorar-ne els resultats i modificar allò que calga millorar.

1.8. Resposta oberta. No hem d'oblidar que es tracta d'una activitat de recapitulació, i per tant cal donar llibertat per a incorporar-hi tots aquells elements que permeten uns resultats tan espectaculars com siga possible.

ACTIVITAT D'AVUACIÓ

ACTIVITAT 6

1. Respostes obertes, cal avaluar el procés i el resultat. Proposem per a tota l'activitat la confecció d'una fitxa individual on es valoren els punts següents:²⁰

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Veu clara i sense impostacions forçades											
Pronunciació											
Vocalització											
Volum											
Pauses											
Entonació (relació forma-contingut)											
Ritme que denota comprensió intel·lectual											
Ritme que denota comprensió emocional											

²⁰<http://www.slideshare.net/elisiafs/lectura-en-veu-alta-escala-de-valoraci>.

PROGRAMACIÓ DE LA UNITAT

1. Metodologia

Pretenem que la metodologia d'aprenentatge siga bàsicament comunicativa —o participativa—. Per tant, moltes activitats caldrà treballar-les en grup, de manera que els seus integrants debaten qüestions de comprensió, compartisquen tasques de documentació, interpreten el text ajudant-se els uns als altres, etc. El professorat haurà de facilitar les tasques, coordinar-les, orientar-les i, quan calga, fer les explicacions pertinents. Moltes de les activitats tenen com a punt de partida la mínima comprensió denotativa del text. Caldrà reforçar sovint esta tasca amb la recerca concreta de determinades dades. El pas següent és la comprensió del text tenint en compte que el que lligem és poesia i, per tant, hi ha d'haver per força un segon nivell de comprensió: el que demana el llenguatge connotatiu —o suggeridor— i metafòric del text poètic. D'altra banda, el fet poètic també demana un treball acurat del nivell fònic del poema. Caldrà, doncs, aprofundir en la pràctica dels recursos mètrics —còmput sil·làbic, rima, ritme accentual, eufonia, cacofonia, etc.— no només com a recurs passiu, sinó més aïnes al contrari: amb la intenció que l'anàlisi mètrica siga un dels puntals de la bona recitació i, si cal, de la cançó. Pretenem també que el recorregut que fem pel *Mural*, amb unes mostres mínimes però significatives, aprofite per a millorar una mica el coneixement del nostre país: la geografia, la història, la literatura, la música, l'etnografia, etc. Per tal d'aconseguir-ho, proposem, ara i adés, activitats encaminades a este objectiu. No cal ni dir que, en tals ocasions, la tasca pot ser interdisciplinària, cosa que demana la participació del professorat d'altres matèries. Finalment, considerem que els estudiants poden acostar-se a la pràctica del quefer poètic ni que siga amb la creació de poemes senzills i curts imitant els models oferits.

2. Objectius

- Aprofundir en el coneixement de la mètrica com a fonament bàsic de la recitació en públic.
- Fomentar la comprensió lectora a través de la preparació de la dicció.
- Aprofundir en la comprensió lectora amb l'ajuda de diferents tipus de diccionaris, del treball de documentació i del treball de grup.
- Potenciar la relació entre les imatges poètiques i les imatges visuals.
- Conèixer l'entorn geogràfic immediat i, posteriorment, el país, a través de la visió poètica de Vicent Andrés Estellés.
- Conèixer la tradició i el patrimoni cultural valencians a través de la poesia de Vicent Andrés Estellés.
- Incentivar la creació poètica amb la imitació de models.

TERCER I QUART D'ESO

3. Continguts

- Mètrica i dicció. Tècniques de recitació individual i en grup.
- Documentació i lectura comprensiva.
- L'especificitat del llenguatge poètic: connotació i metaforització.
- Estratègies per a descobrir el sentit del text poètic.
- Coneixement dels temes i de la xarxa de relacions temàtiques del *Mural*.
- Coneixement de temes d'altres matèries a partir dels textos.
- Adquisició d'habilitats creatives.

4. Criteris d'avaluació

- Reconèixer els recursos bàsics relacionats amb el nivell fònic del text poètic.
- Llegir en veu alta textos poètics amb entonació i pronunciació correctes. Recitar cooperativament.
- Buscar en diccionaris i documentar-se correctament per a entendre els textos proposats.
- Interpretar adequadament el sentit dels textos poètics de l'autor.
- Reconèixer els temes del *Mural* i les relacions que s'hi estableixen.
- Recrear textos amb intenció poètica.

I. INTRODUCCIÓ AL MURAL DEL PAÍS VALENCIÀ

ACTIVITAT 1

1, 2 i 3. Les definicions de mural dels diccionaris no s'ajusten a la idea que els alumnes s'han de fer del *Mural del País Valencià*. S'hi ajusta més, potser, la idea que tenen ells de mural, especialment dels que fan en les matèries de Ciències Socials i Naturals: una il·lustració explicativa en un cartell gran amb diversos apartats. És la idea que ens interessa: caldrà que diguen els temes que podrien tractar si feren un mural del seu poble, com ara història, geografia (rius, muntanyes, etc.), demografia, recursos, personatges il·lustres, etc. I fer-ne una tria dels més importants. Això serà suficient per a fer-se una idea de la multiplicitat i la complexitat temàtica del *Mural del País Valencià*, amb el benentès que l'obra d'Estellés és un mural en el sentit figurat del tema, un mural escrit, no dibuixat, i poètic.

4. Declaració: manifestació feta per a comunicar o per a establir la realitat sobre un fet o un esdeveniment.

Principi: regla de conducta. Per tant: manifestació feta sobre les regles de conducta que regiran la confecció del *Mural del País Valencià*.

5. També poden buscar el significat de les paraules en un diccionari de definicions, però es tracta de fer-los manejar altres tipus de diccionaris per tal que s'hi acostumen. A continuació posem els que al nostre entendre s'adeqüen millor al context, amb el mateix gènere i nombre que tenen en el text:

tèrboles: fosques, boiroses.

propicis: favorables.

esdentat: mutilat (que falten lletres en una inscripció o en un escrit).

crepuscle: posta.

xàrxies: xarxes o malles.

llenys: naus.

tenebrós: amagat, fosc.

gresol: llàntia.

eucarísticament: comunitàriament.

fulgurant: brillant.

recòndit: amagat.

minetes: llumenetes (ciris menudets encesos per intercedir a favor de les animetes del purgatori)

amarat (o amerat): xopat, banyat.

6. Resposta oberta. Sugeriments:

Versos 1 i 2: Poden ser una referència a l'edat del poeta o, tal vegada, al moment històric o personal. Els versos recorden l'inici de la *Divina Comèdia*, quan Dant diu: «Nel mezzo del cammin di nostra vita / mi ritrovai per una selva oscura».

Vers 6: Inscripció en llatí en la qual falten lletres.

Vers 13: La mar cansada quan arriba el crepuscle, fet que es repeteix cada dia com un ritual.

Versos 20, 21 i 22: Referència als fets històrics, més concretament als fets militars, als quals li sembla massa fàcil o massa tòpic recórrer per a confeccionar el seu mural.

7. Poden consultar, per exemple:

<http://latunicadeneso.wordpress.com>.

A grans trets, podem dir que la Sucronense la formen els territoris que volten el tram final del riu Xúquer, possible arabització de *Sucro*, nom romà del riu. El cor mateix de la Sucronense és per a Estellés el Perelló de Sueca, a vora mar, lloc on escrigué gran part del *Mural*. És un indret on la gent sol menjar anguilles; cuinades a l'allipebre són un plat típic de la zona. En el llibre *Ora marítima* d'Estellés, també hi ha alguna referència al fet de menjar anguilles amb delicadesa.

8. Resposta oberta. Tanmateix, cal tindre en compte que, com qualsevol declaració de principis, el poema ha de marcar les línies mestres que regiran el desenvolupament del *Mural*.

ACTIVITAT 2

1 i 2. També poden consultar les pàgines web següents: www.neruda.uchile.
www.educarchile.
www.neruda.uchile.cl/amoresmatildeurruia.

Treball de documentació molt elemental, a fi que l'alumnat conega qui són Pablo Neruda i Matilde Urrutia i sàpia per què Estellés tria l'escriptor xilè com a *padri* del *Mural*.

3. Neruda: 4

Cant: 3

Poble: 3 (+ 1 país)

Crec: 2 (+ creença, confie, esperança)

Pense: 3

Escrib: 2

Escric un cant d'esperança dedicat a Pablo Neruda perquè confie en el meu poble (o país).

4. Cant d'esperança.

II. RECORREGUT PEL MURAL

ACTIVITAT 3

1. És convenient fer una lectura en silenci i que els alumnes diguen quines paraules no entenen com ara *jorn, estendards, host, vinclar, casta, escarbotar, plany*.

2. Recurs retòric: l'anàfora.

Anàfores / Repeticions

El rei Jaume recorda el moment

que va besar

un grapat de terra, havent conquistat València.

Molt recorde aquell jorn que vaig entrar a tu riu amunt, amb **els meus** estendards i **les meues** hosts que et depararien dies de glòria i omplenarien de festa els cors i els balcons.

Molt recorde el moment que **vaig** descavalcar a la rambla i em **vaig** agenollar i **havent-te mirat** i **havent mirat** el cel, em **vaig** vinclar a la terra i i la **vaig** besar, humilment i en silenci.

Fou una besada casta, però també **fou una besada** furiosa i les meues mans **varen** escarbotar la terra i la **varen** pujar als meus llavis.

Molt m'has donat, **molta** glòria, **molts** motius de plany i d'esperança, però jo **recorde** sempre aquell moment que riu amunt **vaig** entrar a la ciutat i **vaig** besar, a la rambla del riu, la seua terra.

3.

Molt/ re/cor/d(e) a/quell/ jorn//
que/ vaig/ en/trar/ a/ tu/ 6 + 6
riu/ u a/munt/, amb/ els/ meus//
es/ten/dards/ i/ les/ me/ues 6 + 6
hosts/ que (e)t/ de/pa/ra/ri (en)//
di/es/ de/ glò/ri/a 6 + 4
i om/ple/na/ri/en/ de/ fes/ta(e)ls/
cors/ i els/ bal/cons./ 12

4. El rei està agraït perquè ha aconseguit conquerir València per al món cristià. El fet que bese la terra és una *acció de gràcies*, quasi podríem dir que una *eucaristia*, perquè, a més, per a besar-la s'agenolla.

5. Resposta oberta

ACTIVITAT 4

1. Mètricament tots els versos són de cinc síl·labes i rimen en assonant *aa*. A continuació marquem en negreta les síl·labes tòniques.²¹

Aitana Aitana

la **cua** tallada

de **la** sargantana

Els **versos** de **l'auca**

o **l'endevinalla**

Aitana Aitana

Dessota la **rama**

la **pedra** que **canta**

Aitana Aitana

aigua **clivellada**

(fem tònica *cli* perquè està entre dos àtones)

²¹ Segons Salvador Oliva (Introducció a la mètrica), totes les síl·labes tòniques que van entre dos síl·labes àtones o seguides de dos síl·labes àtones porten accent màxim. Per si cal aclarir-ho durant la realització de l'activitat, seguint el mateix autor, quan hi ha dos síl·labes tòniques seguides, n'hem de desaccentuar una. És evident que el model encara pot complicar-se més, però en el nivell de tercer i quart d'ESO no recomanem una altra cosa que deixar que l'alumne es deixi portar per la intuïció i que trobe la satisfacció d'haver dit el poema amb un cert sentit musical. En la primera estrofa podem fer tòniques les síl·labes *la* o *sar-* del tercer vers o *l'en-* o *-de-* del quint, ja que estan situades entre dos síl·labes àtones. Proposem fer tòniques, respectivament, *la* i *l'en-* per tal de continuar amb el mateix esquema de ritme accentual ATAAT dels versos anteriors.

SOLUCIONARI

TERCER I QUART D'ESO

Aitana Aitana
se'n **va** la guitarra

Aitana Aitana
amb **un** ruixim **d'**aigua

(es desaccentua *xim* perquè precedeix síl·laba tònica;
en desaccentuar-se la síl·laba *xim*, la síl·laba *un* s'accentua
perquè complix la segona regla: es troba entre dos àtones)

Aitana Aitana
la **vi**/nya(o)xi/**da**da

Aitana Aitana
creix **l'**arbre de **l'**aigua

(es desaccentua *creix* perquè hi ha dos tòniques juntes: la
segona síl·laba tònica manté la regularitat dels altres versos)

Aitana Aitana
collites de **l'**aigua

Aitana Aitana
la **pedra** de **l'**aigua

Aitana Aitana

Amb els arranjaments que hem explicat, només queda un vers que no segueix l'esquema ATAAT: aigua clivellada (v. 10). Per tant, el poema té una gran regularitat mètrica, pròpia de la cançó que pretén ser.

2 i 3. Resposta oberta.

4. Al tema de l'aigua, que és recurrent en alguns poemes del *Mural* (vol. i, llibre iii. *Els rius* i *Llibre de l'aigua*). S'inserix el tema a partir del vers 10, «aigua clivellada» (es pot entendre com a aigua que es perd pels clivells de les roques). Es pot dir que juga amb la figura retòrica: igual que l'aigua corre per les roques clivellades, s'inserix en el poema entre les repeticions dels versos «Aitana, Aitana» fins a transformar-se en «la pedra de l'aigua».

5. Quan el cel s'encapota de núvols damunt dels cims de les serres, hi ha risc de pluja. Com que abans, quan molta gent es dedicava a l'agricultura, si plovia no es podia treballar en el camp, es feien altres tasques a casa, com per exemple picar l'espart per tal d'ablanir-lo i trenar-lo per a fer cordell.

ACTIVITAT 5

1. Les activitats de recerca estan pensades perquè siguin interdisciplinàries; en este cas es pot buscar la col·laboració del professorat de Ciències Socials.

2.1. Devastador.

2.2. Ací teniu els poemes referits:

LA RIUADA

Onades de fang, el mar de la riuada.
El cel no pot parar de plorar llàgrimes.
Badats, humiliats,
els edificis són captius
caient als peus del tirà.

INUNDACIÓ D'ALZIRA

He tornat a Alzira
entre el tro que retruny a l'oït
i els flagells de la pluja als meus muscles,
com l'au aturada per l'aigua,
els pollets turmentats de la qual, des del niu
veuen enderrocar-se els murs
pel pes dels núvols.

Efectivament hi ha un fort contrast entre «Onades de fang, el mar de la riuada», «i els flagells de la pluja als meus muscles» i la mansuetud d'«Acabament assuavit del món, / el riu es mor entre canyars inermes», «es mor el riu entre tancats de joncs».

Si s'ha fet bé la tasca de documentació, les característiques pròpies del nostres rius ajudaran a aclarir la qüestió.

2.3. Tot el poema té el mateix esquema mètric (4 + 6), excepte el vers 3. Si canviem *tarongers* per *tarongerars*, canvi ben factible d'acord amb el context lingüístic i extralingüístic, haurem *millorat* el poema, amb el permís de Vicent Andrés Estellés.

Acabament assuavit del món,
el riu es mor entre canyars inermes;
entre canyars, entre tarongerars,
es mor el riu entre tancats de joncs,
dolços adéus de mans enamorades!
Oh pits de llum i pupil·les extenses!

Volava el jorn de colomers i canyes,
entre tancats i estrofes de cristall.

2.4. Resposta oberta. És un vers *diffícil*. A tall de suggeriment, «pits de llum» poden ser petites elevacions del terreny molt assolellades i «pupil·les extenses», la mirada que s'eixampla per a abastar tot el paisatge.

2.5. S'ha de tindre en compte l'esquema rígid de 4 + 6, i respectar, per tant, la cesura; a més, cal treballar el ritme accentual.

ACTIVITAT 6

1.1. *Alba*: gènere poètic trobadoresc. Tracta habitualment de les queixes que el protagonista expressa a l'arribada del nou dia, perquè l'obliga a separar-se de l'enamorada amb la qual ha passat la nit.

1.2. Tirant i Carmesina estan enamorats però han de mantindre en secret les seues relacions. En una ocasió, Tirant quasi és descobert quan està en la cambra de Carmesina i ha d'amagar-se i saltar des d'un balcó; de resultes del bot, es trenca una cama. En el famós episodi de les «bodes sordes», Tirant i Carmesina passen la nit junts; en la mateixa cambra també es troben Estefania i Diafebus... Quan es fa de dia, els hòmens han d'abandonar l'habitació de les donzelles.

2. Penetrant, persistent i una mica dolça, sense arribar a ser embafadora.

3. A boqueta de nit comença a notar-se més, però sobretot de nit i a la matinada.

4. Resposta oberta.

ACTIVITAT 7

1. Versos decasíl·labs amb cesura en la quarta. Sí·llabes tòniques marcades amb negreta.

BÈLGIDA

Di/es/ de/ **font**s, // es /cre/ua/ven/ les/ **font**s,/
can/ta/va (e)// **jorn**,// man/te/lli/nes/ de/ **font**s,/
els/ **ri**/e/rols// que/ **ra**/gen/ **no**/ven/çans,/
oh/ **dies**/, oh/ **llum**s, // oh/ **pro**/cla/**mat**/ es/pà/rrec,

(Perquè tinga la mateixa mètrica cal diftongar *dies*.)

oh /ca/ra/gols, // oh/ fo/lli/a/ de/ l'ai/gua!
Can/ten/ les/ **font**s, // em/ple/na/ven/ el/ **jorn**,/
a/cí/ bro/dant// a/ la/ por/ta/ de/ ca/sa,
vé/nen/ can/çons, // en/tren/ per/ les/ fi/nes/tres.

(L'accent que hem posat en la síl·laba *les* podria anar en la síl·laba *per*.)

2. La descripció de Valor és de caràcter realista, una mica subjectiva, especialment pel que fa al to *embellidor*. Tot i amb això, s'ajusta molt a la realitat del paisatge descrit. La poetització d'Estellés és més impressionista, per dir-ho d'alguna manera, i sols se centra en uns pocs elements que segurament li devien cridar l'atenció durant el seu recorregut pels indrets que poetitza: aigua, espàrrecs, caragols, etc.

3. Resposta oberta.

ACTIVITAT 8

1.1. Emotiu.

1.2. Perfectament.

1.3. Sí.

2. Estellés, com en el poema «Bèlgida», arplega allò més significatiu dels pobles i ho poetitza:

Com un gesmil, intacte,
Flotant al vent, el migdia d'Altea.

(Altea està dalt d'un turó i les parets de les cases són blanques).

Oh Benidorm de coronada roca!

(Benidorm té al darrere muntanyes. També pot ser una referència al castell de Benidorm).

Oh illa, oh cala, clara Vilajoiosa.

(La ciutat està prop d'una cala i a poca distància hi ha un illot).

El teu nom, dolç i cremant com el sucre,
El teu nom, clar, de vesprades tranquil·les,
El teu nom, llum de la sal del migdia,
El teu nom, port, llorers i vinyes, Dénia.

(Dénia: la lluminositat, el port, les vinyes dels riurats on es feia la pansa s'evoquen a través del nom de la ciutat).

3. Resposta oberta.

ACTIVITAT 9

1. Resposta oberta.

2.1. Segons el diccionari, *èpica* és un gènere poètic que narra els fets heroics; la seua realització es concentra en l'epopeia.

2.2 i 2.3. Al nostre entendre, el fet de posar eixe títol a una enumeració dels pobles que formen la comarca de la Costera sí que té relació amb les dificultats que ha hagut de véncer la nostra llengua per a *sobreviure*, per a mantindre els noms dels llocs en valencià, sobretot durant la dictadura franquista.

3. Resposta oberta. També pot servir de model el poema «Cos mortal» del *Llibre de meravelles*, un bon exemple de com es pot aconseguir un efecte de contrast entre els noms més corrents dels carrers de València i aquell últim del poema, tan petulant: «Avenida del Doncel Luis Felipe García Sanchiz».

i es/cri/vi/a, (e)s/cri/vi/a (e)n/ca/ra

[...]

per/què (e)ls/ ulls/ em/ co/i/en/ molt./

He (e)s/crit/ el/ cant /per/ al/ meu/ po/ble

3. Per exemple, en el tercer volum del *Mural* (p. 708) diu: «Se m'acaben els dies; se m'acaben/ d'una manera ràpida i cruel/ i no sé si podré fer el que dec/ o m'he de consumir com una espelma/ intentant el mural del meu País».

En el poema que tractem el poeta manifesta explícitament: «Mai no sabrà ningú la sang, quant d'amor i de patiment recorren un per un els versos. Febrilment l'anava escrivint. Moltes vegades em llevava secretament a mitjanit, i escrivia, escrivia encara contra l'oblit, contra la por. He treballat intensament. Arribaven matins de sol i celava la persiana, perquè els ulls em coïen molt.»

Podem pensar que el poeta és una mica hiperbòlic, però sembla que la seua dedicació a la poesia, en general, i al *Mural*, en particular, va ser un autèntic *sacrifici*.

4. A vora mar, prop de Sueca (la Ribera Baixa).

5 i 6. Resposta oberta.

III. FINAL DEL RECORREGUT

ACTIVITAT 10

1.1. Evidentment, el testament, és a dir allò que pot deixar en herència un poeta, és la seua poesia; en el cas d'Estellés, una poesia compromesa amb el seu poble, amb el futur del seu poble. El poble pla i valencià ha de ser l'hereu de la seua poesia.

1.2. Resposta oberta.

2. Expliquem el còmput sil·làbic dels versos més complicats.

TESTAMENT

Dei/x(e) a/cí (e)l /cant/ per/ al/ meu/ po/ble.

Un/ mot/ da/rre/re/ d'al/tr(e,) he (a)/nat/

(Elisió en la setena síl·laba, una mica forçada)

[...]

El/ meu/ po/ble/ fa/rà/ amb/ ell/

(No hem de fer elisió entre *rà* i *amb*)

[...]

Els/ de/ixe a /les/ mans/ del/ meu/ po/ble.

Fe/bril/ment/ l'a/na/va (e)s/cri/vint.

[...]

ACTIVITAT D'AVUACIÓ

ACTIVITAT 11

1. Poema format per versos decasíl·labs amb cesura en la quarta (en el tercer vers hem de llegir *Felip cinqué*). Dos quartets i dos tercets sense rima: es tracta, per tant, d'un sonet *gràfic* o d'un poema amb la silueta del sonet. En la part del llibre de Xàtiva, on està el poema, n'hi ha uns quants més. També *El gran foc dels garbons* està escrit usant el mateix tipus de composició. A continuació fem l'anàlisi mètrica de tot el poema per tal de facilitar la tasca del punt 5.

CREMA DE XÀTIVA, IX

A/que/lla/ mort// que/ no/ tro/ba/rà/ ter/me,
(es desaccentuarà *rà*, perquè *ter* és l'última
sí·l·laba tònica del vers. En desaccentuar-la, *ba*
es queda entre dos àtones i s'accentua)

a/que/lla/ mort,,/ ex/ce/di/da, (a) /ca/ba/ssos,
se/rà/ la/ mort// del/ rei/ Fe/lip/ cin/ qué,/ /
se/ràu/na/ mort// del/ tot/ i/na/ca/ba/ble.

Es/ mo/ri/rà// a /poc/ a/ poc/ al/ l'lit,/ /
es/ mo/ri/rà// i/rre/mi/ssi/ble/ment,/ /
es/ mo/ri/rà// un/ glo/pet/ ca/da/ di/a,
(es desaccentua *ca* perquè no complix la
segona regla)

es/ mo/ri/rà// de/ mort/ i/na/pel·la/ble./

Es/ mo/ri/rà// len/ta/ment/, a/ po/als,/ /
a/poc/ a/ poc,,/ i/nex/cu/sa/ble/ment,/ /
mai/no/ del/ tot// i/ sem/pr(e)a/ poc/ a/ poc./

Se/ràu/na/ mort// de/ len/ta/ cu/lle/re/ta,
se/ràu/na/ mort// com/ un/ xa/rop/ be/nè/fic,
Se/ràu/na/ mort// de/ ca/ra (a)/ la/ pa/ret./

2.

Anàfores / Repeticions / Paral·lelismes sintàctics

Aquella mort que no trobarà terme,
aquella mort, excedida, a cabassos,
serà la mort del rei Felip V,
serà una mort del tot inacabable.

Es morirà a poc a poc al llit.

(verb + complements)

es morirà irremissiblement.

(verb + complement)

es morirà un glopet cada dia.

(verb + complements)

es morirà de mort inapel·lable.

(verb + complement)

Es morirà lentament, a poals,

(adverbi acabat en -ment)

a poc a poc, inexcusablement,

(adverbi acabat en -ment)

mai no del tot i sempre a poc a poc.

Serà una mort de lenta cullereta.

(verb + complement circumstancial)

serà una mort com un xarop benèfic.

(verb + complement circumstancial)

serà una mort de cara a la paret.

(verb + complement circumstancial)

La insistència en la repetició té un efecte obvi: expressar el desig del poeta —o, si voleu, del jo líric— de com hauria de ser la mort del rei Felip V. No una mort ràpida i poc dolorosa, sinó una mort lentíssima, dolorosíssima, com un càstig merescut, guanyat a pols.

3. Resposta oberta.

4. Es tracta efectivament d'una venjança literària. En realitat la mort desitjada al rei Felip V s'assembla més a la lenta i allargada agonia del general Franco. Pel que fa a altres textos del mateix tema, podrien llegir, per exemple, el primer capítol de la novel·la *Crim de Germania* de Josep Lozano, dedicat a la reina virreina Germana de Foix.

5. Tant l'anàlisi de la mètrica com la dels recursos morfosintàctics han de servir de suport per dur a terme una bona recitació.

6. Resposta oberta. Cal, també tindre en compte el punt 2 de l'activitat: és a dir, es pot mantindre una estructura fixa basada en anàfores, repeticions i paral·lelismes sintàctics i canviar la resta.

PROGRAMACIÓ DE LA UNITAT

1. Estructura

La unitat que proposem per al Batxillerat conté activitats amb diferents graus de dificultat per tal que es pugui treballar en tots els nivells de l'etapa ja que, posem per cas, en les unitats d'ESO el nivell d'exigència del comentari de text és menor, pel fet que no s'hi treballen tant els aspectes textuais. Així, ha sigut pensada i seqüenciada com un procés d'aprenentatge que va des d'una activitat inicial de caire motivador com a punt de partida fins a les activitats finals, que se centren més concretament en textos poètics significatius de la producció de l'autor.

Dins del primer bloc, partim d'unes preguntes prèvies d'actuació personal per a poder contrastar-les amb la reflexió que un jove va fer sobre Estellés en un moment molt significatiu socialment i decisiu en l'aspecte professional. És, també, una mena d'avaluació inicial, d'habilitats lingüístiques, bàsicament sobre la capacitat de comprendre i d'explicar un escrit: una primera pràctica de comentari de text. Alhora pretenem que siga un *model* en què els alumnes puguen sotmetre a examen el seu compromís amb la societat que els acull i que els proporciona la formació acadèmica que estan rebent.

Això ens porta, per una banda, a una primera aproximació al nostre autor, al coneixement de la seua trajectòria vital i professional, i per l'altra, a unes activitats d'aplicació en què l'alumne ha de posar en pràctica les habilitats lingüístiques adquirides, sobretot la capacitat de relacionar fets i idees, conviccions i conductes.

L'apartat biogràfic s'inicia amb un qüestionari amb tres respostes possibles per cada ítem. Es tracta d'una sèrie de preguntes que permetran avaluar els coneixements previs sobre el nostre autor abans d'iniciar la sessió didàctica i, a més, podran despertar-los la curiositat de cara a la realització de les activitats següents, la primera de les quals permet posar en pràctica l'estratègia de lectura selectiva, és a dir, que l'alumne ha de llegir amb voluntat de trobar la informació necessària per a comprovar si ha contestat correctament les qüestions plantejades. Per últim, l'activitat final servirà per a practicar l'autoavaluació.

Una vegada més, mitjançant un text amb buits que han d'omplir ells mateixos, els alumnes podran comprovar quants ítems fonamentals de la biografia de Vicent Andrés Estellés han sigut capaços d'identificar.

Arribem, així, al contacte amb la seua poesia; ho farem treballant diferents textos, representatius dels diversos eixos temàtics en què els seus estudiosos han classificat la producció del poeta burjassoter. Mirarem de treballar tota mena d'aspectes, lingüístics i literaris al llarg de la unitat; no tots en cada text, ja que això seria interminable i poc representatiu, sinó aquells aspectes més significatius en cada cas.

Pel que fa a les activitats d'avaluació, han sigut elaborades sobre la base dels continguts mínims que al nostre criteri cal assolir amb el treball realitzat al llarg de la unitat. N'hi ha d'omplir buits, proves de verdader o fals, encreuats, de producció de textos i de pràctica literària a imitació de l'autor estudiat.

2. Objectius

- Conèixer els fets més destacats de la vida i obra de Vicent Andrés Estellés.
- Conèixer la poesia de Vicent Andrés Estellés a partir d'alguns dels seus temes més recurrents: la quotidianitat, la ciutat de València i l'Horta com a vivència poètica, l'amor, la mort, el sexe, la relació amb els clàssics.
- Descobrir la seua preocupació i aportació a la salut del valencià.
- Valorar justament la seua actuació lingüística en àmbits formals.
- Situar la personalitat i l'obra d'Estellés en el seu context històric.
- Valorar la seua producció literària, específicament la poètica.
- Incrementar el lèxic de l'alumnat.
- Millorar el seu coneixement de la normativa del valencià.
- Fomentar l'autonomia dels alumnes per a la recerca d'informació.
- Aplicar la tècnica de lectura selectiva per a obtenir informació.
- Analitzar i interpretar recursos literaris.
- Identificar i aplicar les tècniques pròpies de la pràctica literària.
- Dominar diverses tècniques de treball intel·lectual, sobretot el comentari de textos.
- Adquirir l'hàbit d'una lectura participativa.
- Valorar positivament i adequadament l'erudició com a recurs per a expressar les pròpies opinions.
- Valorar positivament la tolerància i el diàleg com un mitjà per a la convivència.
- Assumir la igualtat entre les persones sense cap tipus de discriminacions.
- Fomentar l'elaboració d'hipòtesis d'anticipació com un instrument útil per a llegir activament.
- Interessar-se per les aportacions culturals valencianes.

3. Continguts

- Modalització.
- Vicent Andrés Estellés.
 - Aportació a la normalització del valencià.
 - Producció poètica, rica i variada.
 - Obra periodística.
 - Altres mostres de producció literària.
- Premsa valenciana en la postguerra.
- Prosa de memòries.
- Anàlisi lingüística.
- Recitació d'un poema.
- Descripció literària.
- Lectura dramatitzada de textos.
- Ús dels adjectius com a elements caracteritzadors.
- Identificació de característiques.
- Comentari de text.

PROGRAMACIÓ DE LA UNITAT

4. Transversalitat

Tenint en compte la necessitat que el currículum siga adequat a la circumstància concreta que es planteja, ha de ser enriquit amb qüestions no específiques de cap àrea concreta i vàlides per a un abast formatiu més ampli. És per això que s'hi han tingut presents com a assumptes de gran importància altres conjunts de continguts integrats en temes o eixos transversals. Cal dir, a més, que en moltes ocasions un element que pertany a un determinat bloc de continguts és també significatiu en un altre o en uns altres blocs de continguts i, per descomptat, en altres temes de caràcter transversal.

Com a dinàmica didàctica hem optat per tractar-los de manera esparsa, ací i allà, repartits en els diferents textos i activitats. D'entre tants textos que l'autor va produir, hem triat aquells que no sols siguen representatius dels seus temes preferits o recurrents, o bé de la seua manera de fer, sinó també que possibiliten la reflexió sobre temes considerats no específics de cap àrea de coneixement. Són transversals precisament per això: perquè són nervi d'actituds i de posicionaments personals i col·lectius.

En síntesi, els àmbits o temes transversals que hem tingut presents, en un cas o en l'altre, han sigut els següents:

- Educació per a la pau.
- Educació per al consumidor.
- Solidaritat humana.
- Dimensió europea de l'educació.
- Arrelament del medi.
- Educació moral i cívica.
- Igualtat de sexes.
- Educació per a la salut.
- Educació sexual.
- Educació ambiental.

5. Metodologia

La metodologia que hem seguit, en les unitats destinades a conèixer i valorar l'escriptor valencià Vicent Andrés Estellés, respon als principis que tot seguit enumerem.

- Punt de partida: els coneixements previs que puga tindre el nostre alumnat per a proposar una o altra dinàmica d'aula a partir d'ells.
- Disseny d'activitats: inicials, per a concretar bé els coneixements previs de l'alumnat respecte de cada tema; de reforç, perquè sempre hi ha qui té alguna dificultat i cal facilitar-li'n la superació; o d'ampliació, per a aquells que tenen un nivell més alt de possibilitats.
- Foment de la comunicació interpersonal bipolar.
- Treball basat en l'activitat-participació, és a dir, els alumnes han de ser els protagonistes actius del seu aprenentatge. L'activitat com a experiència interpersonal en la qual l'alumne és un dels pols i l'altre és el professor o els altres alumnes (metodologia activa).
- Explicació progressiva de tots els continguts que tracten la matèria a un ritme adequat i sempre dirigint-nos a l'alumnat, i comprovació del seguiment que l'estudiant va fent de les explicacions i activitats (fer preguntes o exercicis que possibiliten el control del treball sobre la matèria explicada).
- Exposició de diferents tipus d'activitats referides a un mateix contingut per a saber si ha sigut ben entès per l'alumnat.
- Proposició i ús de diversos materials i recursos didàctics, visuals i auditius, en suport paper o informàtic.
- Treball des de diferents formes d'agrupament de l'alumnat, a més del treball individual.
- Realització d'una pràctica didàctica participativa, activa, creadora, motivadora, col·laborativa, flexible i orientada a l'alumnat, als seus interessos i a l'assoliment dels continguts establits.
- Creació d'un ambient agradable que facilite el treball i la col·laboració entre els alumnes.
- Màxima participació de l'alumnat, utilitzant a este efecte tècniques d'animació i de dinàmica de grup, en què el professor actuarà com a dinamitzador del procés.

BATXILLERAT

- Estimulació de la capacitat i l'interés d'aprendre a aprendre.
- Construcció d'aprenentatges significatius a través de la mobilització dels coneixements previs i de la memorització comprensiva.
- Afavoriment de situacions en què l'alumnat haja d'actualitzar els seus coneixements.
- Oferiment d'ocasions en què els alumnes duguen a terme aprenentatges significatius per ells mateixos.
- Creació de situacions d'aprenentatge que tinguen sentit per a l'alumnat, per tal que resulten motivadores.
- Facilitació de dinàmiques que fomenten el treball en grup. La distribució de l'espai serà essencial, ja que pot incrementar les possibilitats d'integració grupal i potenciar un grau d'autonomia suficient en l'activitat escolar.
- Consideració dels diferents ritmes d'aprenentatge, així com dels diferents interessos i motivacions de l'alumnat per tal de dur a terme una adequada atenció a la diversitat detectada.
- Treball en l'aula, centrat en la lectura i explotació de textos orals i escrits. El material lingüístic utilitzat serà divers i els textos seran reals, amb sentit complet, suggeridors i pròxims a l'alumnat.
- Treball sobre textos, que arrancarà d'activitats d'observació dels materials i es projectarà posteriorment a les activitats de producció i d'autocorrecció.
- Llengua estàndard, que serà el vehicle de comunicació habitual en l'aula. No obstant això, s'evitarà tot tipus de rebuig o menyspreu dels altres registres —col·loquial o culte—, en els intercanvis de l'alumnat produïts fora de l'aula.
- Importància de la promoció de l'autoestima dels alumnes, no sols en els aspectes cognitius o intel·lectuals, sinó també en el desenvolupament social i moral. És per això que, al llarg de l'etapa, caldrà tractar transversalment continguts com l'educació moral i cívica, l'educació per a la pau, per a la salut, per a la igualtat entre els sexes, l'educació ambiental, l'educació sexual, l'educació del consumidor i l'educació vial, aspectes que apareixeran en els diversos textos, purament informatius, periodístics o literaris, de les tres unitats.

- Temporalització adequada dels objectius a aconseguir i repartiment equilibrat del temps de què disposem per a impartir els continguts a cada curs, preveient, a més, habilitar alguna sessió per a la consulta de dubtes, la realització d'activitats d'avaluació i, si cal, sessions de reforç i ampliació de coneixements.
- Avaluació completa i continua del procés educatiu. L'activitat avaluadora analitza tots els aspectes del procés educatiu i permet l'aportació d'informacions precises que faciliten reestructurar l'activitat en el seu conjunt.

En definitiva, en la tria de materials i activitats que hem proposat per a cada nivell, hem tingut en compte els principis metodològics següents:

- L'enfocament comunicatiu és l'eix vertebrador del projecte amb l'objectiu de facilitar que l'alumne utilitze la llengua en qualsevol situació comunicativa i en els diversos àmbits d'ús.
- La participació activa de l'aprenent és fonamental, des de l'activació dels seus coneixements previs fins a la producció textual.
- El text és el punt de partida per a la reflexió lingüística, per a la presentació dels coneixements literaris i per als altres continguts que integren el currículum.
- La matèria està concebuda de manera global; per esta raó els continguts es distribuïxen de manera progressiva i s'hi treballen les quatre habilitats bàsiques (escoltar, parlar, llegir i escriure) mitjançant activitats de reconeixement, comprensió, precisió i producció pròpia.
- Les activitats estan proposades per a treballar individualment i en grup, i que el professor actue com a guia; n'hi ha de més lúdiques, per a treballar aspectes de fonètica i de dicció, i de més formals, per a les habilitats de comprensió, comentari i producció de textos.

I. PRELIMINAR

ACTIVITAT 1

1. És un jove —ja no és el xiquet d'abans—, ara té consciència de l'idioma de la *tribu*, fa memòria d'una trobada...
2. Descriu una habitació plena de pòsters de grups de *rock*. Ha estudiat en l'institut de Silla, amb tres professors que recorda vivament, etc. Ha tingut problemes amb la droga, però ara ja està integrat en la vida normal, i ha pres consciència de la llengua. Tant que visita Estellés a sa casa.
3. Es veu que el jove ha viscut una temporada en un món marginal, paral·lel a la vida, diguem-ne normal, a la qual ha tornat.
4. Al Perelló estiejava Estellés; a Sueca vivia Joan Fuster: dos personatges importants per a ell «per raons de llengua».
5. L'emissor ens conta que ara ja no és el que era en el «*matrix*», sinó que ha pres consciència de la realitat del seu poble, de la seua cultura, i proclama que el valencià és la seua llengua. I això en un músic...
6. Home «fràgil, modest, humil, qui ho diria!» Ha escrit molts poemes «tan contundents, forts, valents». Prové de família de forners «de Burjassot».
7. Resposta oberta. Miquel Gil, músic i cantant valencià, també era nét de forners.

ACTIVITAT 2

1. Coneixements previs:

- a) Resposta oberta.
- b) Resposta oberta. Tractant-se d'Estellés, i per tant del valencià, de la llengua dels valencians, del Perelló i de Sueca, ens incita a pensar en Joan Fuster, Sanchis Guarner, Enric Valor: personatges importants en la recuperació de la nostra llengua i de la consciència de país.
- c) Resposta oberta.
- d) Resposta oberta.
- e) Resposta oberta.

2. Respostes: 1b, 2a, 3c, 4b, 5b, 6c, 7b, 8a, 9a, 10a, 11b, 12b, 13b, 14c, 15b, 16b, 17a, 18c.

II. PRESENTACIÓ

ACTIVITAT 3

1. Resposta oberta.
2. Llenguatge popular: «aixina» (18-02-1959) i «l'he sentit» (06-11-1970).
3. Resposta oberta.
4. En la referència al personatge *revolucionari* Pep de l'Horta.
5. El primer poema, el ritme és 3 + 2 + 2, heptasíl·lab. Rima consonant ABBA, ACC, DDC. És una dècima. El segon, 16 versos, heptasíl·labs, el ritme és 3 + 2 + 2. La rima: bastant irregular, tendent a l'assonància.
6. Primer poema: comparació, enumeració, paral·lelisme. Segon poema: símbol, doble adjectivació, hipèrbole, enumeració, gradació.
7. Tant en l'un com en l'altre, hi ha personatges (el poeta, Pep de l'Horta), que duen a terme accions (treballar, escriure o passar informació, el resum de la història de Pep de l'Horta, etc.), espais (València, l'Horta) i temps (anys 1950 i 1970). El narrador està en primera persona, i en el segon, també en tercera.

ACTIVITAT 4

1. Resposta oberta. Justament hi ha un capítol per a cada eix temàtic (quotidianitat, mort, amor, compromís civil, etc.); a més, és fàcil localitzar-hi la presència de subtemes d'un eix temàtic en els poemes d'un altre tema o estil. En el poema inicial «No escric èglogues» n'hi ha de tot.

2. Resposta oberta. Els exemples trobats en el punt anterior en són la millor prova: l'humanisme estellesià sura en tots els seus versos.

Poden consultar els apartats «Taula cronològica i bibliogràfica» i «Vicent Andrés Estellés per ell mateix».

III. POEMA INICIAL

ACTIVITAT 5

1. Alexandrí (12 síl·labes); cesura i hemistiquis.

2. Resposta oberta. Són el punt en què es fixa l'ull del jo líric, estàtiques al principi, en moviment, després; eixe «vindre sense arribar» apunta cap a la desesperació per no aconseguir l'objectiu amorós... Encara com li queda l'escriptura! (v. 10).

3.

ègloga: composició poètica de caràcter bucòlic que idealitza la vida dels pastors i, en general, la vida camperola. Té l'origen en els poemes de Virgili i canta l'amor, emprant els camperols com a personatges que dialoguen entre si. En l'època contemporània, tenim Joan Ramis (*Tirsis i Filis*) i Carles Riba (*Ègloga*). Vicent Andrés Estellés modernitza i urbanitza l'ambient en *Donzell amarg*. Cal distingir l'ègloga —en forma de diàleg— de l'idil·li —preferentment descriptiu—, bé que amb la mateixa temàtica.

cànter: copa gran de dos anses.

ventrut: que té el ventre molt gran.

vas del carner: sepultura.

4. Indiquen l'objecte poetitzat i la visió que en té el jo líric: la grandiositat d'unes cames, úniques, i els blocs de reflexió: ella sola, el seu ambient, la relació directa amb l'amant que l'espera, la conclusió, etc.

5. Espai de la història (València, el carrer): «No hi havia a València dos cames com les teues» (v. 1, 30 i 40), «venies pel carrer» (v. 12), «Carrer avall, venies entre els solars, els crits».

Temps de la història (postguerra): «mentre un amic parlava dels seus anys de presó / per coses de la guerra, tu venies solemne» (v. 25-26); (vesprada o a poqueta nit, per allò del *crepuscle*): «tu venies solemne, / amb més solemnitat que el crepuscle o amb una / dignitat que el crepuscle rebia de tu sola. / Tota la majestat amada del crepuscle» (v. 25-29); (quotidianitat): «els infants que jugaven en eixir d'escola» (v. 21-22).

Temps del relat, fa l'efecte que la *visió record* que origina el poema ha tingut lloc fa molt de temps: «Jo no sé res de tu. Han passat segles, dies» (v. 44).

6. Sí, perquè en el poema es pot veure una organització narrativa al voltant d'un fet *recordat*, una mena de visió: hi ha un narrador que ens el va relatant en primera persona, a partir d'uns moments *personals*: «Dolçament les recorde, amb els ulls plens de llàgrimes, / amb una teranyina de llàgrimes als ulls» (v. 2-3). El fet és l'espera interminable de la seua *amant*: «venies pel carrer» (v. 12), «Sempre venies, mai no arribaves del tot» (v. 32). Açò, a més, està envoltat d'altres fets socials (v. 21-26), i alhora va marcant —diguem-ne— unes etapes: el record (v. 2, 6, 14, 38) —a manera de plantejament—, la intenció d'escriure llargament (v. 10), i els altres fets (v. 15-17, 22-25, 36-37) que constitueixen l'ambientació social de l'època de postguerra i que hi fan el paper de nuc. La conclusió o el desenllaç seria la resta, és a dir, l'ara del poema —molt distanciat de la vivència aquella («han passat segles»)— i el nou temps (cultural?): l'aparició d'Ausiàs March, el nostre —i seu— gran poeta de l'amor i *nacional*.

7. Circular o tancada: en els versos 2 i 38. Hi ha el mateix motiu temàtic: «recorde».

8. Els recursos literaris que apareixen en estos versos són:

- Entre una aigua claríssima, venies pel carrer (v. 12) [metàfora]
- La carn graciosa i fresca com un cànter de Serra (v. 13) [comparació]
- L'olor d'oli fregit (v. 17) [al·literació]
- Sempre venies, mai no arribaves del tot (v. 32) [antítesi]
- Han passat segles, dies (v. 44) [hipèrbole]

9. És una al·lusió a la presència *literària* de l'idioma castellà (F. de la Torre), cosa de l'època, i a la recuperació del valencià (A. March, el gran poeta nostre, concretament en el tema amorós).

10. En el poema l'autor ens parla de l'amor platònic per dir-ho així, i el desig que li provocava una jove que veia sovint pel carrer. Ens descriu el seu físic. El poeta, doncs, ens vol transmetre el desig que li provocava aquella joveneta. L'autor, en definitiva, parla de la

sensualitat i l'atracció per aquell dona. Manté encara un record viu de la imatge que li havia quedat gravada: les seues cames. I els motius secundaris i les funcions que hi fan ajuden a comprendre la dificultat de viure, la duresa de l'època, la quotidianitat (vv. 22-27, 31-32), detalls que augmenten el problema interior del poeta.

11.

- a) Dolçament les recorde, amb els ulls plens de llàgrimes (v. 2) [record]
- b) On ets? On són les teues cames tan adorables? (v. 4) [*ubi sunt?*]
- c) Carregaven els hòmens els ventruts camions (v. 15) [vida quotidiana]
- d) Mentre un amic parlava dels seus anys de presó (v. 25) [repressió]
- e) Sempre venies, mai no arribaves del tot (v. 32) [amor de lluny].
- f) No hi havia a València dos cames com les teues (v. 40) [amor carnal]
- g) Un cadàver verdós, un cadàver fosfòric (v. 41) [mort]

12. Són dos joves que s'atrauen com solia ocórrer en l'època.

13. Resposta oberta.

14. Pel vers 38, podem pensar que és una realitat hiperbolitzada —una vivència real, que ara és idealitzada—, aleshores no podia ser normal veure unes cames així, «nues», pel carrer. Paga la pena comentar l'amor expressat en el poema a partir de les imatges que susciten la visió «de dos cames com les teues» i assenyalar-ne la impossibilitat, relacionant-ho amb l'amor de lluny, entès com una recreació merament mental. Pot suggerir que el poema té ressons cinematogràfics —una de les passions de l'Estellés jove— i ha de notar la sensualitat en certes comparacions (el «cànter de Serra») i, finalment, ha d'incidir en el retrat d'una societat concreta: la de la València veïnal de la postguerra.

15. Són clares les manifestacions de lirisme (vv.1-6, 10, 14, 33-35, 38, 44-45), bellament barrejades amb la veu narrativa de la vida diària i dura d'aquella època de postguerra (vv. 15-17, 21-26, 36-37). Evidentment,

hi predomina l'enunciació primera —la lírica—, no debades és un exquisit poema.

IV. LA QUOTIDIANITAT

ACTIVITAT 6

1. El tema i subtemes que hi apareixen (la taula, la salsa, el ravanet, el got d'aigua) no poder ser més quotidians.

2. Resposta oberta.

3. El poema està compost per quinze versos (dos, *escalonats*: el v. 11 i el v. 14), dividit en dos estrofes: la primera està composta per set versos, i la segona, per huit. Internament, el poema està compost per dos parts. En la primera (vv. 1-7) el poeta compara el sentiment que li provoca veure una taula plena del menjar que li agrada, tot coses ben quotidianes, i ho veu com si fóra un dels petits plaers de la vida, amb el sentiment que té al davant. En la segona part (vv. 8-15) el poeta explica que la vida va més enllà de les coses de casa: cossos bonics, persones que s'estimen, les flors, «allò» (referent obert per a al·ludir a més coses que no anomena, però igualment ben ordinàries), etc., que no hi ha res com gaudir de les més insignificants com ara veure «una parella que s'agafa de les mans i es mira als ulls» o veure «una jove que passa pel carrer». Però la forma dels versos fa pensar que l'art augmenta la vivència... Respecte d'això, Joan Fuster deia: «“La vida és breu e l'art se mostra llonga...”», traduïa Ausiàs. Per tant, no és aconsellable allò de “sense pressa però sense pausa”. Més aviat: o de pressa, o renunciar-hi» (*Consells, proverbis i insolències*, p. 78, 6).

4. Parla sobre el plaer de viure la vida amb les coses més insignificants, per la qual cosa utilitza una comparació del seu sentiment amb el menjar que li agrada.

5. Una de les primeres tendreses en la vida d'un infant, irreplicable, efímera, subtil.

6. Estellés utilitza un llenguatge humil a l'hora d'escriure, per això no hi ha rima (és, doncs, un llenguatge ben corrent, col·loquial), i no té una mètrica uniforme, de manera que qualsevol persona puga entendre el sentiment que vol expressar. Però sí que

crida l'atenció el joc d'allargassar alguns versos, l'11 i el 14, que donen al poema un aspecte avantguardista, i que imposen una recitació allargada, lenta, enumerativa. Recordeu la dèria del nostre poeta d'inventariar totes les coses, una manera de salvar-les de l'oblit, de retornar-los la dignitat.

7. Classificació dels determinants i funció dels demostratius:

ARTICLES	DEMOSTRATIUS
la, un, el, una, la, una, el, una, les, els, el, la, un	aquesta, aquest, aquell, aquest (4)
POSSESSIUS	INDEFINITS
seu	un, una, una, una, un, allò

Els demostratius indiquen la proximitat, major o menor, respecte del jo; ho allarguen tot, com si s'indicara una totalitat que no cal anomenar.

V. LA MORT

ACTIVITAT 7

- Un sonet. Tal vegada caldria treballar un poc el sentit de la seua estructura tradicional, que en veren algun de clàssic, per a poder comparar-ne els trets amb l'ús que en fa Estellés, etc. Només respecta el nombre de versos i la regularitat mètrica, com qui diu...
- Tots són decasíl·labs clàssics (4 + 6), i en més d'un els accents s'han d'ajustar per a construir bé el ritme, és a dir, fer fortes síl·labes que no ho són; a banda de fenòmens, com ara la sinalefa en el vers 2 «o a-quell», i en el vers 5, on també es dona una elisió «que (e)m».
- Com si fóra un testament, dona instruccions —temps en imperatiu— a la família. Però en els tercets ja no és igual, sembla una conversa amb la gent del seu poble.
- Ho hem dit en la pregunta anterior.
- És un discurs narratiu, típic d'Estellés, sobre la mort. Els detalls quotidians que l'envolten i els protagonistes (la família, el poble, la mort) ajuden a comprendre com

a quotidià este fet no tan «macabre, doncs». La mort, un fet d'allò més normal, és un assumpte familiar...

6. Resposta oberta.

7. Com fa en molts poemes, al final apareix un canvi d'òptica, que en rebaixa la possible solemnitat. Estava parlant de la seua identitat, de manera ben familiar, però allò dels «versos» i «cultament» pot pujar el to solemne, que és rebaixat, quotidianitzat, per l'acció diària de posar-se les ulleres per a escriure; s'inclina sempre per un fet quotidià amb què remata el discurs poètic.

8. La narrativitat del text, la senzillesa del llenguatge, amb alguna pinzellada de formalitat (tres adjectius seguits del vers 2, l'antítesi entre els versos 3 i 4; la construcció estròfica ja explicada, el fet de *fer versos*, i la identificació *culta*).

VI. L'AMOR

ACTIVITAT 8

- Versos de 12 síl·labes, alexandrins, ben llargs, propis del to reflexiu.
- N'hi ha unes quantes: amb efectes estructurals en els versos 1, 15, 21 i 30; a més n'hi ha d'altres que intensifiquen el sentit, com ara «en aquella paret» (vv. 2, 3, 5, 12, 14) «paraules» (vv. 6, 7, 8, 9), i algunes més.
- L'element extern que organitza els versos és el sintagma «El teu nom i el meu nom» —metonímia dels amants—, només al final apareixerà el concepte *amor*. Ara veiem el poema estructurat en seccions: l'escenari (la «paret»); l'acció amorosa (en l'«escaleta»): «s'enllaçaven les nostres cames» i la reflexió final (vv. 30-31), en què «aquell amor» concret és identificat amb «l'amor», concretat temporalment com a difícil, d'urgència diríem, «amor d'ungles i dents».
- Ben exemplificador és l'últim vers, i l'evolució que indica: amor concret amor abstracte, amor situat en el temps. En els versos 1 i 2 va del general «la paret» a la concreció en la distància «aquella paret», com «aquell amor»... Sabut és que els determinants indiquen la distància entre els interlocutors i fan més pròpia o aliena una realitat.

5. En un altre poema de la unitat es diu que «tot era trist», una època de repressió política com la postguerra; si alguna cosa hi mancava era justament la llibertat, per tant havien de ser freqüents situacions marginals, i les amoroses són de les més indicades... L'amor, així, concret, en un lloc determinat, d'una parella d'aquella època, li serveix per a *teoritzar* sobre la dificultat de l'amor. La gradació de l'últim vers és ben significativa. Els subtemes (un mur *juvenil*, una escaleta fosca —més dificultat encara: els llits són plans...—, la barreja de signes, la ingenuïtat dels protagonistes i el vocabulari realment *culte*: «luxe», «esdeveniments», «autògrafs») contribueixen a la comprensió de la proposta *intel·lectual* sobre la complexitat de l'amor, una vivència ben *quotidiana*, en temps de guerra, de postguerra i de llibertat...

6. En el poema poden trobar la tornada («El teu nom i el meu nom»), que es repeteix durant tot el text i que ens marca on comencen i acaben les seccions. Hi ha moltes anàfores (ja indicades en la pregunta 2): «en aquella paret», «paraules que parlaven». Seguidament ens trobem amb hipèrboles «feroçment enllaçats», «arrapats amb les ungles».

Utilitza molts adjectius («fosca», «ardent»). En el vers 6 trobem una aparent antítesi on Estellès descriu aquells senyals d'amor, un amor brusc però a la vegada tendre. Hi trobem al·literacions per a remarcar: de *r* («cors», «rúbriques»), de *s* («tendres», «paraules»), de *m* («amants», «amerada»), i, per a acabar, utilitza la *ç* («feroçment», «enllaçats»). També trobem en el vers 13 una comparació «amerada d'amors com un dur matalàs», per a indicar reiteració de situacions. Hi observem metàfores: «record de carn viva» (v. 8), «nits de gaudi» (v. 9). Per a acabar amb les figures retòriques, hi trobem personificacions: «pornografia delirant» (v. 10), «friccions ardentes» (v. 14), «cal·ligrafia dura» (v. 24). I, naturalment, hipèrboles (vv. 7, 13, 15, 26, 29), com ara la del vers 15 «feroçment enllaçats». Tot plegat, un poema ben decorat retòricament, dels més complets del poeta de Burjassot.

7. És clarament un poema on es parla de l'amor, d'un amor concret, marcat per la situació social.

8. Per una banda, que no tenia llum, i per l'altra, indica anonimat, ocultació; a la clara no es podien fer segons quines coses.

9. Són els versos 5-11. La realitat delicada de l'amor enmig d'obscenitats, en una escaleta fosca, tot lluitant per «perviure», indica una realitat amb doble cara, no fàcilment acordable.

10. Resposta oberta.

VII. LA POESIA CIVIL

ACTIVITAT 9

Fàcilment s'hi pot veure que el jo poètic se sent pròxim al seu poble, se'n sent veu i guaita (vv. 1-3, 1-12, 19-20, 30 i 35); més encara, se sent identificat amb els seus. És, per tant, un poema emblemàtic de l'anomenada *poesia civil* estellesiana. Si, a més, coneixen el seu *Mural del País Valencià*, serà fàcil constatar la preocupació constant del poeta Estellés per les coses, totes, de la seua gent: llengua, cultura, història, situació social, etc. Tot el *Llibre de meravelles* és un cant en què el poeta de Burjassot ens posa davant de la crua realitat social valenciana de la postguerra.

1. Sinalefa, diftong, elisió, hiat.

AS – SU – MI – RÀS – la – veu – d'un – po/ble,
i – se – rà – la – veu – del – teu – po/ble,
i – se – ràs, – per – a – sem – pre, – po/ble,
i – pa – ti – ràs, – i es – pe – ra – ràs,
i a – ni – ràs – sem – pre en – tre – la – pols,
et – se – gui – rà u – na – pol – se – gue/ra.

2. Polisíndeton. Dóna al poema un to col·loquial, en la conversa on fem servir la conjunció i sense necessitat, i amb funcions que no li pertoquen, però la informalitat comporta això...

3. L'accentuació bastant regular de clàusules binàries.

4. Llista dels verbs: *assumiràs, serà, seràs, patiràs*, etc. Pel fet de ser d'indicatiu, futur imperfecte, donen sensació de realitat, d'objectivitat.

5. El subjecte líric s'adreça a un tu, que és un desdoblament del jo mateix, amb una actitud imperativa. És la veu de la consciència, encara que la formulació està en futur simple d'indicatiu: el comina a assumir la veu del seu poble, tot i que això li pot comportar uns quants problemes.

6. «Assumir la veu del poble», ser poble, vetlar per ell

i defendre'l amb la paraula —la poesia com a arma de compromís— i no aprofitar-se'n, buscant la fama.

7. Identificar-se amb el seu poble, la seua nació («vida amunt i nacions amunt»), i dedicar-se a ells, justament perquè l'únic que «val és la consciència / de no ser res si no s'és poble». Els temes secundaris que ajuden a comprendre el tema principal són els riscos que tot això comporta, l'exemple específic d'un poeta, una professió, la d'escriptor, ben útil socialment, en un moment històric en què el poble no podia parlar, no hi havia democràcia.

8. Pel que fa a l'estructura externa, cal dir que no té estrofes, i que està compost de 40 versos, de 8 síl·labes, menys en el vers número 20, el qual té 7 síl·labes naturals —però s'hi pot fer un hiat *se-u*, i ja en té 8. No té cap mena de rima, però sí moltes repeticions en els primers versos (de la síl·laba às, que pot convertir-se en una mena de rima interna, d'element rítmic). L'estructura interna es dividix en tres parts. La primera va del vers 1 al 15, on s'explicita què li passarà per a assumir la nova responsabilitat social. La segona, entre els versos 16 i 35, en què descriu la missió concreta: la d'un escriptor, poeta —per allò de «deixaràs de comptar les síl·labes»— concretament, que ha de dir la paraula justa, ja que la societat està muda, sense veu; defendre el poble, vaja, no aprofitar-se'n. Finalment, en la tercera part, que va del vers 36 al 40, on ens diu que l'única cosa important és la consciència de sentir-se poble.

9. Metonímia (v. 16): identificació de la persona amb la seua professió, la paraula; antítesis (vv. 13-14, 18-19, 30-33), que subratllen la complexa situació; en el vers 21 podem trobar una altra metonímia: «comptar les síl·labes», és a dir, de fer versos per pura afició literària; metàfora (v. 22) «de fer-te el nus de la corbata», que apunta al fet que el poeta no ha de destacar-se, que per a fer alguna cosa per al seu poble ha d'actuar *popularment*, i epítet: «una amarga polseguera» (v. 24), adjectiu anticipat, subjectiu, intensificador, que vol dir que passen per moments de confusió, els senten així.

10. L'hiperònim és *adversitat*. Orde de gradació dels nombres als quals cal vincular les expressions indicades: 2, 4, 3, 1.

11. A assumir la veu del seu poble

12. El poble és la seua nació.

13. Joan Maragall.

14. Vol contribuir amb la seua poesia a fer possible el futur del seu poble.

15. La consciència de pertànyer a una col·lectivitat humana.

16. Per exemple «Gran oratori pels morts valencians de la postguerra, altrament titulat “Vora el barranc del carraixet”», del llibre *Ofici permanent a la memòria de Joan B. Peset*. I si es vol culminar el treball, compareu este poema amb el conegut poema de Teodor Llorente «Vora el barranc dels Algadins», musicat per Paco Muñoz (*Amor i amor*, 1995, PM. Produccions), i constataran què és la *intertextualitat*.

VIII. POESIA IMAGINATIVA

ACTIVITAT 10

1. Versos d'art menor: heptasíl·labs, de fàcil elocució, amb una accentuació bastant regular (alternant frases fòniques binàries i ternàries, etc.), cosa que provoca un ritme ràpid, com de cançoneta, ben infantil.

2. Rimen en assonant els versos 2 i 4 de cada estrofa durant tot el poema, fet que transmet una sensació de repetició i facilitat.

3. Reiteració intensiva de sons (*u/a*, *e/u*). Senzillesa i repetició, coses típiques dels infants. Els paral·lelismes sintàctics (repetició d'estructures) incidixen en la mateixa línia.

4. Cal destacar la reiterada presència del pare i la mare, les al·literacions, la simplicitat, la presència de coses boniques i alguna de color negre.

5. És circular, tancada, comença i acaba de la mateixa manera (vv. 1-2, 40-41), idèntica rima en totes les estrofes. Predomini de la vocal més oberta, la *a*.

6. Infància, innocència (vv. 36-37).

7. Resposta oberta. Pot considerar-se una metàfora de la civilització.

8. Un homenatge a la infància —un record de la seua filla?—. Etapa de la vida que representa la puresa

d'intencions, la bondat natural, abans de ser corrompuda per la civilització adulta. Proclama l'esperança en un món just, clar, franc, en què els hòmens es poden entendre.

9. La natural, «de bosc i fageda», és bona, ben agradable, familiar, positiva, «la cosa que més agrada». En eixe món la paraula «serà més que una paraula», és l'ideal; la «de la ciutat», en canvi, la civilitzada és trista, perillosa, no fiable («et robaran la cartera»). Per això no s'està de repetir que li agrada «la lluna de la muntanya», que és neta i clara.

10. El text té una corba melòdica i dos parts de cinc estrofes; cadascuna acaba amb una posició diferent: interrogant la primera —en el vers 20— i interjeccionada la segona —en els versos 38-39, etc.—.

11. Resposta oberta.

12. En un i altre cas es nota que són versions personals, però cap d'elles desfigura l'esquema fònic del poema estel·lesià.

IX. UN POETA ENTRE POETES

ACTIVITAT 11

1. S'hi veuen construccions poètiques de diversa factura: de senzilles (*Coral del meu poble*) i de ritme ràpid, i de més lentes i de vers reflexiu (*La clau que obri tots els panys*).

2. En «Ars poètica» tenim un desdoblament del jo, el poeta es parla a si mateix enmig d'una situació dura, *amarga* (un dels adjectius més seus). En *Coral del meu poble* ens parla un escriptor conscient del seu ofici, tot assumint els motius de lluita (denúncia?). El fragment d'*Horacianes* ens revela un jo conscient del valor de la poesia, cosa no accessible a tots: n'hi ha de banal, i de culta, la que fa Virgili (ací el poeta de Burjassot s'amaga darrere d'un clàssic per a dir coses que no vol posar en primera persona). El jo de *La clau que obri tots els panys* ens mostra un poeta que escriu per a ser lliure, una manera de parlar en nom dels sense veu, conscient també de la situació («amargament sempre»). Finalment, el jo de *Les acaballes de Catul* es manifesta dins d'un col·lectiu poètic, al qual estima —el «nostre»—, i coneixedor de l'ofici de versador.

3. Resposta oberta, si bé es pot afirmar que en tots els poemes de la mostra l'autor fa palesa una situació social ben complicada: l'època de postguerra ho va ser sobretot per a uns... Les qualitats de l'època són més prompte negatives: «pena», «amargura», «tombes», «pols», «lluïta», «afronts», «vergonya», «amargament sempre», «maldecaps».

4. La poesia arrelada a la situació social —«de realitats», en deia Fuster—; el poeta beu del seu poble els temes que hem vist, bàsicament les *penes* de cada dia; així com també aquella mania de barrejar la quotidianitat amb la literatura («arreglar [...] síl·labes»), una metàfora preciosa de base agrícola però de finalitat literària; la voluntat de testimoni, de fer inventari; no té més remei que escriure, de dir les coses com les veu, amb l'afegitó de manifestar la seua relació amb altres poetes (*catalans* i els *clàssics*, Virgili en este cas). Moltes imatges rurals són evidents.

5. Resposta oberta, però que demostrarà el que acabem d'afirmar en els aspectes temàtics i formals.

6. En els versos que comentem és ben evident. En els altres que hem vist, també. La poesia pairalista —model Teodor Llorente—, majoritària entre valencians, és superada per una de pes social, compromesa. Ja des dels versos en què ressona la veu indòmita, de protesta social («Pep de l'Horta»), veiem un Estellés compromés socialment, amb una voluntat de col·laborar en la *salvació* del seu poble: primer denunciant-ne l'opressió i després mostrant com els fets humans més elementals (amor, treball, fam, somnis, etc.) passen a ser la substància d'uns versos consistents, rotunds, de factura perfecta, però entenedors (de nou esta distància volgutament curta, entre el poble i la cultura).

X. AVALUACIÓ

ACTIVITAT 12

1. Resposta oberta. El text haurà d'exposar el punt de partida lingüístic en què l'escriptor mostra que els seus escrits són una autèntica demostració de reconeixement de la unitat de la llengua i d'acceptació de l'estàndard formal.

2. Respostes: 1F, 2F, 3V, 4V, 5F, 6F, 7V, 8V, 9F, 10V.

3. Horitzontals:

1. *Llibre de meravelles*.
2. Imaginativa.
3. Mort.
4. Burjassot.

Verticals:

1. Civil.
2. Amor.
3. Periodista.
4. Fam.
5. Poesia.
6. València.

4. Andrés Estellés, Vicent

(Burjassot, 1924) Poeta i **periodista**. En la seua joventut fou aprenent de **forner** i d'orfebre, i també va exercir el càrrec d'administratiu. Més tard va estudiar en l'**Escola Oficial de Periodisme** de Madrid, després d'haver aconseguit una beca. Pertany des de 1949 a la redacció del diari **Las Provincias** de València. La seua producció poètica ha estat ressaltada com la més important escrita en valencià en el panorama de la **postguerra**. La temàtica alterna constantment els motius de la **fam**, el **sexe** i la **mort**, enfocats amb un llenguatge ric i directe, de naturalesa freqüentment **col·loquial**. La seua poètica sol girar sovint al voltant de les ambientacions quotidianes, de la **vida** del poeta, de la **realitat** urbana mitjana, de l'activitat popular individualitzada, localitzada moltes vegades en el seu **poble natal**, en l'entorn **familiar**. La temàtica i el llenguatge s'exigixen així mútuament i es complementen, adquirint un to de gran força, d'una **expressivitat** rotunda. En els seus poemes apareixen tints de tristesa, enyorança o desamparament. Poeta d'obra molt fecunda, **cabalosa**, **poc** coneguda durant molt de temps, ha començat a adquirir actualment l'atenció que mereixia. Conserva inèdit el llibre *Homenatge a Greenwich*, que recull els seus primers versos, i ha publicat el volum *Ciutat a cau d'orella* (finalista del premi Óssa Menor 1953 i editat en 1972); *La nit* (1956), que és la resposta a la falta de sentit a la mort de la seua filla; *Donzell amarg* (1958); *L'amant de tota la vida* (1965); *Lletres de canvi* (1970). En 1971 aparegueren *Llibre de meravelles*; *La clau que obri tots els panys*; *L'inventari*

clement, i *Primera audició*. En 1972 es va publicar, amb el títol de *Recomane tenebres*, el primer tom de l'*obra completa* d'Estellés, amb pròleg de Joan Fuster, que recull els llibres *La nit*, *El primer llibre de les èglogues* i *El gran foc dels garbons*. Les seues últimes publicacions són *Versos per a Jackelley*, *Vaixell de vidre* (1984); *Tracat de les maduixes*; *Quadern de bon aire* (1985), i *Ram diürn* (1986). En 1990 es va publicar el desé i últim volum de les obres completes amb el títol *Sonata d'Isabel*. És Premi d'Honor de les Lletres **Catalanes** i de les Lletres **del País Valencià**.

Gran enciclopèdia valenciana, 1991

Difusora de Cultura Valenciana, vol. 1, pp. 202-203

5. Resposta oberta. La carta suposarà una actualització dels diferents continguts tractats en la unitat didàctica. Així, caldrà que hi haja referències als fets més destacables de la vida i l'obra de Vicent Andrés Estellés, que se situe la seua personalitat i la seua obra en el context històric pertinent, la seua preocupació per la situació del valencià i les seues aportacions per a revitalitzar-lo i reivindicar-lo. Caldrà també que es valore la seua actuació lingüística en àmbits formals, la seua vàlua com a professional del periodisme i, per damunt de tot, la seua gran vàlua com a literat, específicament poeta.

6. Resposta oberta.

ACTIVITAT 13

1. Que li ha passat el contrari d'allò que se sol dir: «ningú no es profeta en sa casa».

2. Resposta oberta. Des fa uns anys, la primera setmana de setembre s'han promogut popularment uns sopars homenatge al nostre poeta, al voltant del dia 4, data del seu naixement.

3. Per la qualitat i quantitat de la seua producció, els altres poetes, com ara Llorente, han sigut poetes a temps parcial. Estellés s'hi dedicà de ple. A més, ha aconseguit un reconeixement, i devoció, diríem, dignes d'un poeta nacional.

4. Resposta oberta. En la immensa majoria dels poemes apareixen personatges que fan coses quotidianes, amb

SOLUCIONARI

BATXILLERAT

les seues alegries i penalitats..., i un narrador que ens dóna el seu punt de vista.

5. El poeta de Burjassot volia arribar al poble valencià, servir-lo. La llengua necessitava d'escriptors amb clara consciència de la delicada situació per què passava, però volia fer-ho de manera *popular*; per això emprava moltes paraules i expressions populars i col·loquials.

6. Deu referir-se al subtítol del poema, per allò de la divisa dels trobadors. El poema que hem treballat té un lirisme intens, d'urgència, donada la difícil situació social i humana de l'època, que el poeta hi dibuixa amb expressions ben intenses.

7. Sense cap mena de dubte, Vicent Andrés Estellés s'ha convertit en el poeta nostre, dels valencians, molt conegut, llegit, estimat, estudiat, i valorat, amb capacitat per a representar literàriament el poble valencià.

ACTIVITAT 14

1. Assenyala la gravetat de la situació dels anys 1956-1970, una situació condemnable als ulls de Déu.

2. Resposta oberta. En qualsevol enciclopèdia o manual poden saber qui era Arnau de Vilanova.

3. Un escrit que pretén ser un document, un fet objectiu, per allò que una imatge val per mil paraules, per a convèncer els seus fills de com de complicada era l'època.

4. Els posteriors a la Guerra Civil espanyola i la Segona Guerra Mundial.

5. Evidentment, l'acte sexual, a la impensada, fruit de la repressió, que propiciava situacions extremes per la gran penúria vital, la manca de vida normal.

6. La gran repressió social: la vida era d'amagat, enmig d'una aparent contradicció: «tot era trist. Era alegre la vida», cosa que als fills els costa entendre. Fan de suport al tema principal una sèrie de detalls o subtemes d'aquella vida tan difícil: les delacions, la fam, els amors ocults, la culpabilitat...

7. Ja s'anuncia amb l'adverbi *ara*, amb què canvia la línia temporal narrativa; fins ací predominava el passat: «hi havia», «s'amagava», «presumien», etc. (v. 17)

8. Si bé sembla bastant repartit, la impressió que dóna és de visió negativa. Possiblement ens vulga dir que la

vida sempre té —o pot tindre— dos cares. I, de vegades, cal ser llest i aprofitar els moments...

	sentit positiu	sentit negatiu
substantius	amor, «tota la vida», jóvens, besos, abraços, vida, futbol	misèria, guerra, delacions, tacte de colzes, fam, culpabilitat, barbaritat
adjetius	impensat, alegre	confús, torpe, trist
adverbis	plenament, prudentment	plenament i dolorosament

9. Estellés fa un ús particular d'alguns indeterminats, que apunten a l'existència concreta, no abstracta, de les coses; una visió real, no teòrica ni metafísica.

10. La veu difícil, «tot era trist», però amb una certa esperança, «era alegre la vida», la gent sobrevivia. Al costat de la misèria, hi havia l'amor, com a taula de salvació: «un amor impensat per a tota la vida».

11. La gent té altres distraccions per a compensar les penes i els treballs; una possible denúncia del futbol, o de qualsevol espectacle social, com a opi del poble.

12. Una conversa imaginada entre pare (que, en un desdoblament personal, relata els avatars d'aquella època) i fills (incrèduls davant del relat del pare), a partir d'uns «Documentals» (títol temàtic) que se suposa que han vist:

EIX DE PRESENT	EIX DE PASSAT (imperfet d'indicatiu)	
Veua interna (desdoblament del jo)	Preguntes dels fills	Respostes del pare
«Has viscut [...]» (vv. 1-5)	«¿Sols hi havia [...]?» (v. 5)	«Oh sí, també [...]» (v. 7-11)
	«¿Els besos [...]?» (v. 12)	«Oh sí, també [...]» (v. 12-15)
	Pregunta implícita (v. 16)	«Oh sí, tot [...]» (v. 16)
«Ara tot és distint. Fan futbol per la tele» (v. 17)		

13, 14, 15 i 16. Respostes obertes.

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

PRIMER I SEGON D'ESO

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

PRIMER I SEGON D'ESO

I. EL RITME EN LA POESIA

ACTIVITAT 1

ÈGLOGA VI

SALICI

Vaig nàixer en un poble, en un pis que recorde.
Tenia dos taulells quasi solts a l'entrar.
A l'esquerra hi havia, de seguida, la cuina.
A la cuina hi havia el foguer i una pica.
I hi havia una porta i un petit finestró.
Després, el menjador. Al menjador hi havia
un rellotge molt gran, la cadira de l'avi,
i les parets estaven totes empaperades.
I hi havia una sala, i la sala semblava
que s'anava enfonsant dessota els balancins.
En arribar l'abril, jo no podia viure
en aquell menjador, sobretot per les nits.
Una olor de llimeres i tarongers venia,

i em feia mal el cap i tenia desfici.
Alguna nit d'aquelles, aplicat a l'estudi,
potser vaig dibuixar el nu d'una donzella,
intuïtivament, amb moltíssim amor,
o vaig iniciar uns versos de vuit síl·labes.

Primer llibre de les èglogues (1953-58)

1. Llegim el poema

El fet de llegir un poema comporta una doble operació. Per una banda, caldrà entendre'n el significat fins allà on ens siga possible, la majoria de voltes es tracta d'una activitat silenciosa, personal, que també pot fer-se en equip. La segona part de la lectura és la declamació, que es pot fer privadament o en públic, la poesia té també la seua música, feta amb síl·labes, paraules, silencis i jocs de veu i es val d'estos recursos per a comunicar sentiments, idees, sensacions. Tot això és el que farem a continuació.

1.1. Lèxic

1.1.1. Emparella els mots següents amb la seua definició:

MOT	DEFINICIÓ
1) Foguer	a) Obertura a manera de finestra molt petita, practicada en una porta
2) Cadira	b) Peça de ceràmica de forma prismàtica i de poc gruix, generalment de secció quadrada o rectangular, però també hexagonal, etc., que és emprada per a fer paviments, cobrir parets, etc.
3) Pica	c) Peça de pedra, terrissa, etc., amb una concavitat destinada a rebre o a contindre líquid, fixada a la paret, sostinguda per un peu, disposada a terra, etc.
4) Finestró	d) Fogó per a coure alguna cosa.
5) Taulell	e) Seient individual amb respatler.

1.1.2. Emparella els mots de la columna de l'esquerra, apareguts en el poema, amb el seu sinònim de la columna de la dreta.

1) Dessota	a) Interessat
2) Olor	b) Separat
3) Enfonsant	c) Enderrocant
4) Aplicat	d) Inquietud
5) Solt	e) Davall
6) Desfici	f) Flaire

1.2. Quan ja haurem resolt tots els dubtes sobre el lèxic del poema, encara no podrem dir que l'entendem del tot; ens caldrà fer algunes operacions més; per exemple, separar les frases i interpretar-ne el sentit. Marca amb una barra (/) les pauses breus que en el poema s'indiquen amb comes, i amb dos barres (//) les pauses més llargues, que ortogràficament són els punts. Tot seguit, pensa un instant cadascuna de les unitats resultants i llig el poema fent les pauses que tu mateix has marcat.

1.3. Finalment, cal trobar la música del poema. T'hi ajudarà molt marcar en el text, amb signes ben visibles, els jocs de veu que pots fer. Et recomanem que utilitzes les marques de la taula 1. Així podràs saber amb prou antelació com has de dir el poema. Ho provem?

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

PRIMER I SEGON D'ESO

Taula 1

<p>Elevació del to de la veu: ↗</p> <p>Disminució del to de la veu: ↘</p> <p>Enllaç amb el vers següent sense fer pausa: ←</p> <p>To continuat ⇨</p> <p>Amb suavitat, el mateix to: ~</p> <p>Més energia: !!</p>
--

COM ÉS LA CASA	SENSACIONS	CREATIVITAT

2. Prepara la recitació del poema per a tota la classe i recorda que:

- // La teua boca ha de ser ben visible per a la gent que t'escolta.
- // No t'amagues darrere del paper.
- // Has de respirar en les pauses que tu mateix has marcat.
- // Per a una bona recitació cal vocalitzar molt més que en una conversa normal. Parla clar.
- // Ajuda't amb el gest, la mà que no sosté el paper et donarà seguretat a l'hora de traure la veu.
- // Adreça't a tot l'auditori, pensa també en la persona que hi ha en un racó.

3. Tal com has pogut observar en les activitats anteriors, el poeta parla dels seus orígens personals i familiars a través d'una sèrie d'evocacions: en primer lloc descriu la casa on vivia, a continuació recorda unes sensacions i, finalment, evoca la seua creativitat inicial. Completa la graella següent amb la informació que pugues traure del poema:

4. Després de llegir i de treballar el poema, deus haver-te fet una idea de com degué ser la infantesa de Vicent Andrés Estellés. Completa les conclusions a què hages arribat amb la consulta de la biografia i escriu un comentari breu sobre els primers anys de la seua vida.

ACTIVITAT 2

1. Llegim el poema

UN ENTRE TANTS

Un entre tants com no aguarden i lluiten.
Un entre tants com foraden la nit.
Un entre tants com no dormen i guaiten.

Un entre tants.

Si l'amor rebentava les venes,
si l'amor, si la por, si les penes,
ja ni lliris ni nards ni assutzenes.

Un entre tants.

Un entre tants com trencaven els cants.
Un entre tants entre fúries i espants.
Un entre tants entre tots els amants.

Un entre tants.

Si l'amor era gràcil com l'ala,
si la vida era bona era mala,
si el sospir, si el sonet, si la bala.

Un entre tants.

Un entre tants com es moren amor.
Un entre tants com foraden la nit.
Un entre tants com carreguen els morts.

Un entre tants.

Llibre de meravelles (1971)

1.1. Després de llegir el poema, subratlla tots els sintagmes que apareixen repetits i ordena'ls de major a menor, segons el nombre d'aparicions.

1.2. La *lletania* és, segons el diccionari, una «súplica, consistent en una sèrie de peticions o d'invocacions breus, a les quals hom respon cada vegada amb un refrany». Si el poema fóra una lletania, quin seria el refrany?

1.3. Per extensió, una enumeració llarga de coses semblants també s'anomena *lletania*. És clar que el poema no conté cap súplica, sinó l'expressió de l'estat personal del poeta, concretat en la fórmula «un entre tants». Tria entre les opcions següents la que per a tu s'ajusta més exactament al sentit de l'«un entre tants» del poema.

- a) El poeta és un entre tants en un món ple de poetes.
- b) El poeta es considera una persona com qualsevol altra.
- c) El poeta es considera una persona com qualsevol altra, si es donen determinades condicions.

1.4. La repetició del mateix mot o el mateix grup de mots al començament de dos o més clàusules successives rep en retòrica i en literatura el nom d'*anàfora*. Quantes anàfores hi ha en el poema?

2. Les repeticions d'estructures, de mots o de sons produïxen en l'oïent un efecte rítmic. Treballarem ací el ritme que provoquen les síl·labes tòniques. Observa el model i marca els accents de la resta de versos. A continuació assaja la dicció fins que pugues dir el poema fent èmfasi en les síl·labes tòniques que hages marcat:

- Un entre tants com no (a)guarden i lluiten
- Un entre tants com foraden la nit
- Un entre tants com no dormen i guaiten.

2.1. Recupera les indicacions sobre la dicció que hem fet en l'activitat 1 del poema anterior (preguntes 1.2 i 1.3) i prova de dir alguns versos de l'«Un entre tants» a ritme de *rap*.

2.2. Finalment, diguem tot el poema de forma coral: dividim la classe en tres grups; cada grup haurà de dir el text marcat amb el color corresponent sense perdre mai el ritme del rap.

Veü 1:

Veü 2:

Veü 3:

Tots:

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

PRIMER I SEGON D'ESO

Un entre tants com no aguarden i lluiten.
Un entre tants com foraden la nit.
Un entre tants com no dormen i guaiten.

Un entre tants.

Si l'amor rebentava les venes,
si l'amor, si la por, si les penes,
ja ni lliris ni nards ni assutzenes.

Un entre tants.

Un entre tants com trencaven els cants.
Un entre tants entre fúries i espants.
Un entre tants entre tots els amants.

Un entre tants.

Si l'amor era gràcil com l'ala,
si la vida era bona era mala,
si el sospir, si el sonet, si la bala.

Un entre tants.

Un entre tants com es moren d'amor.
Un entre tants com foraden la nit.
Un entre tants com carreguen els morts.

Un entre tants.

2.3. El poema que acabem de llegir és del *Llibre de meravelles*, l'obra més coneguda d'Estellés, on el poeta retrata la València de la postguerra. A classe formeu equips i feu un treball de recerca sobre el context històric en què se situa el *Llibre de meravelles*.

2.4. Informa't i fes una llista de les obres de Vicent Andrés Estellés.

ACTIVITAT 3

1. Dins de la mateixa obra, Estellés inclou altres poemes als quals podríem aplicar una tècnica de recitació semblant a la que hem fet amb «Un entre tants». Te'n donem un exemple, i en haver-lo llegit et proposarem una activitat de creació col·lectiva.

És com un ball, inefables els girs.
És com un ball on s'ofeguen els tirs.
És com un ball ple de nacre i sospirs.

És com un ball.

És com un ball d'una cauta nuesa.
És com un ball d'una rosa despresa.
És com un ball, savis girs, sense pressa.

És com un ball.

És com un ball, la decència coberta.
És com un ball en la terra deserta.
És com un ball, ningun mort no es desperta.

És com un ball.

És com un ball, una brisa, un alé.
És com un ball que una pena sosté.
És com un ball o mortal minué.

És com un ball.

Llibre de meravelles (1971)

1.1. Observa que en el poema anterior hi ha els mateixos recursos que hem trobat en «Un entre tants», amb l'afegit de la rima. Amb el patró del poema que et donem tot seguit, escriu un altre poema:

És com un ball _ _ ' _ _ ' (a)

És com un ball _ _ ' _ _ ' (a)

És com un ball _ _ ' _ _ ' (a)

És com un ball

És com un ball _ _ ' _ _ ' (b)

És com un ball _ _ ' _ _ ' (b)

És com un ball _ _ ' _ _ ' (b)

És com un ball

ACTIVITAT 4

CANÇÓ DE BRESSOL

Jo tinc una Mort petita
meua i ben meua només,
com jo la nodresc a ella,
ella em nodreix igualment.

Jo tinc una Mort petita
que trau els peus dels bolquers.
Només tinc la meua Mort,
i no necessite res.

Jo tinc una Mort petita
i és, d'allò meu, el més meu.
Molt més meua que la vida,
amb mi va i amb mi se'n ve.

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

PRIMER I SEGON D'ESO

És la meua ama, i és l'ama
del corral i del carrer
de la llimera i la parra
i la flor del taronger.

La nit (octubre, 1953)

1. Treballem el poema

Un recurs rítmic molt important en poesia és la *isometria*, és a dir, la producció de versos del mateix nombre de síl·labes, de manera que, en llegir-los, tinguem seqüències d'una duració similar. En general, direm que per a saber la mesura dels versos cal comptar-ne les síl·labes fins a l'última tònica. Vegem-ne un exemple:

Jo / tinc / u/na / mort / pe/ti(ta)	7
me/ua i / ben / me/ua / no/més,	7
com /jo / la / no /dresc / a / e/(lla)	7
ella (e)m / no/dreix / i/gual/ment.	7

/ Com has pogut observar, els versos 1 i 3 acaben en paraules planes, i per tant no hem de comptar les síl·labes àtones finals. Són els versos anomenats *femenins*. Per contra, els versos 2 i 4 acaben en paraules agudes i hi comptem fins a l'última síl·laba, són els versos anomenats *masculins*.

/ Observem també que en el segon vers hi ha una *sinalefa*, és a dir, una síl·laba formada per la darrera d'un mot i la primera del següent: *ua-i*. De fet, si pronunciem el vers amb naturalitat, pronunciem la síl·laba amb un únic colp de veu.

/ Observem encara, en el vers 4, un altre fenomen anomenat *elisió*, consistent en l'emudiment d'una e àtona en contacte amb una a: «ella (e)m». És així com ho pronunciem.

/ En qualsevol cas, abans de fer un estudi aprofundit de la mètrica, tal com faràs en els pròxims cursos, et recomanem que et deixes portar per la naturalitat. Així resoldràs la majoria de casos difícils que se't presenten.

1.1. Fes el còmput sil·làbic, és a dir, troba la mètrica dels versos restants del poema.

1.2. Marca totes les síl·labes tòniques del poema que vagen entre dos síl·labes àtones. En el cas que hi haja dos síl·labes tòniques seguides, marca només la segona.

2. Fins ací hem fet la majoria de les activitats mecàniques necessàries per a dir correctament el poema. Però ara farem un pas més: cal que intentem arribar a comprendre bé el sentit del text. Contesta les preguntes següents, però prèviament consulta en este dossier el document «Vicent Andrés Estellés per ell mateix» i informa't sobre les morts de familiars que van afectar Vicent Andrés Estellés.

2.1. En quins versos i quantes voltes apareix la frase «jo tinc una Mort petita»? Per què creus que es dóna amb tanta freqüència?

2.2. Què creus que vol dir «jo tinc una Mort petita»? Tria la resposta, potser n'hi ha més d'una de correcta.

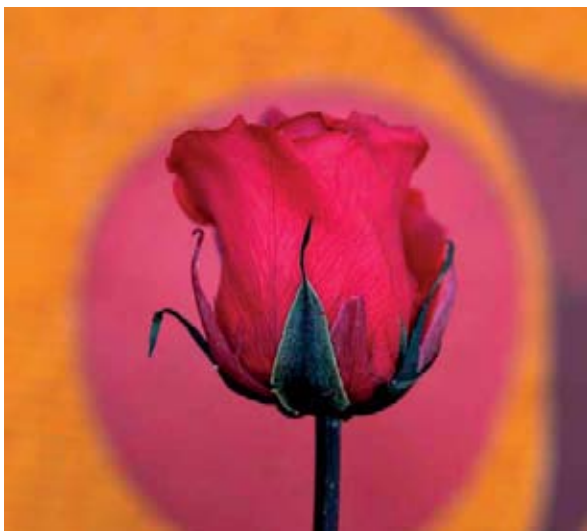
- a) El poeta parla de la seua mort, que encara veu llunyana i per això diu que és petita.
- b) El poeta parla de la seua mort i d'una altra mort.
- c) El poeta no parla de la seua mort sinó d'una altra.
- d) El poeta diu que la mort és petita perquè no sabem com és la mort.

2.3. Entenguem el sentit dels versos «com jo la nodresc a ella / ella em nodreix igualment». Busca en el diccionari la paraula nodrir i tria les paraules que en poden ser sinònimes: *alletar, adormir, esperar, alimentar, suportar, plorar, sentir*.

2.4. Finalment, l'ambigüitat, és a dir, el possible doble sentit de la paraula mort, que ha anat surant en el poema, es resol amb la inclusió, al final, de la coneguda cançó de bressol, que relaciona el tema de la mort amb una mort molt concreta i molt sentida pel poeta.

2.5. Digues amb diferents tons (plorant, rient, sarcàsticament, solemnement, etc.) i intensitats el primer vers del poema.

2.6. Amb l'ajuda dels signes de la taula 1, prepara la recitació del poema. Fins i tot hi podries incloure, amb l'ajuda de la classe, algun acompanyament coral.

II. RECAPITULACIÓ

ACTIVITAT 5

CANÇÓ DE LA ROSA DE PAPER

Homenatge a José Martí

Ella tenia una rosa,
una rosa de paper,
d'un paper vell de diari,
d'un diari groc del temps.

Ella volia una rosa,
i un dia se la va fer.
Ella tenia una rosa,
una rosa de paper.

Passaren hivern i estiu,
la primavera també,
també passà la tardor,
dies de pluja i de vent.

I ella tenia una rosa,
una rosa de paper.
Va morir qualsevol dia
i l'enterraren després.

Però al carrer on vivia,
però en el poble on visqué,
les mans del poble es passaven
una rosa de paper.

I circulava la rosa,
però molt secretament.
I de mà en mà s'hi passaven
una rosa de paper.

El poble creia altra volta
i ningú no va saber
què tenia aquella rosa,
una rosa de paper.

Fins que un dia d'aquells dies
va manar l'ajuntament
que fos cremada la rosa,
perquè allò ja estava bé.

Varen regirar les cases:
la rosa no aparegué.

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

PRIMER I SEGON D'ESO

Va haver interrogatoris;
ningú no en sabia res.

Però com una consigna,
circula secretament

de mà en mà per tot el poble, una rosa de paper.

*Taula parada (1970-1973,
poema publicat el 1978)*

1. Comentem el poema

1.1. La «Cançó de la rosa de paper» porta la dedicatòria a José Martí, personatge nascut el 1853 a l'Havana (Cuba), de pare valencià i de mare canària. Amplia la informació que t'hem donat sobre el personatge i escriu-ne una biografia breu que responga a la pregunta: per què és tan important José Martí a Cuba?

1.2. En vista de la informació que has aportat a la qüestió anterior, explica quines degueren ser les raons per les quals Vicent Andrés Estellés va dedicar el poema a José Martí.

1.3. El poema conta una història protagonitzada per un personatge femení de qui no sabem res. A classe feu una pluja d'idees per a descobrir qui o què s'amaga darrere.

1.4. Subratlla totes les marques que indiquen el pas del temps. Creus que la història té una duració concreta? Argumenta la resposta.

1.5. Tant «la rosa» com «l'ajuntament» del poema són símbols que el lector ha d'interpretar per a comprendre el poema a fons. Amb l'ajuda de la informació que heu anat recollint, feu entre tota la classe una llista de possibles significats d'un i altre símbol.

1.6. De la mateixa manera que has fet en els poemes anteriors, preparem la recitació: marca les síl·labes tòniques del poema.

1.7. La «Cançó de la rosa de paper» és un poema narratiu amb alguns versos repetits totalment o en

part, que han de donar el matís sonor del pas del temps. Abans de recitar el poema, necessitaràs marcar amb els signes que t'hem donat més amunt els diferents jocs de veu que empraràs.

1.8. Finalment, recita el poema. Pots fer-ho a una o més veus, ara ja has pogut experimentar els efectes d'una o de l'altra opció.

ACTIVITAT D'AVALUACIÓ

ACTIVITAT 6

UNA PRÈVIA

No facilitareu massa dades a aquells compatriotes desficiosos que, acabada la Missa de *corpore insepulto*, i amb una excitada temeritat de bolígrafs, pretenguen escriure la meua obscura i ardent biografia. Els remetreu, en tot cas, mentrestant s'ordena la comitiva de l'enterrament, a la sumària i principal font documental que han manufacturat, per a

casos com aquests, alguns benignes i fins i tot insignes antologuistes: nasqué a Burjassot, el 4 de setembre de 1924. Que es foten. Car, per molt que els fota, jo estaré, aleshores, molt més fotut.

Ordenada la comitiva, amb una presidència estrictament familiar, i no necessàriament plorosa —jo ploraré per tots—, vull molts de gori-goris de clero pobre, amb una creu modesta, d'un estricte metall al·lucinat. Els gori-goris i el trepig de les sabates, carrer del bisbe Munyoç avall, que és un carrer vell i acreditat en matèria de processons i d'enterraments, resulten fàcilment impressionants.

En arribar al cementeri, no hi deixareu entrar ningú i fareu que es tanque la porta amb pany i clau. Prèviament haureu subornat l'enterrador —és cosa que encarregue als meus cunyats— i l'haureu embriagat amb vi de Binissalem. Es posarà tota la família, agafada de les mans, a la porta del cementeri, com si anàs a ballar la tarara, impedint que ningú s'acoste. I l'enterrador bufat m'enterrarà en un lloc qualsevol, sense làpida ni flors. L'endemà matareu l'enterrador, de manera que mai no se sàpia on és el meu cadàver.

I quan passats els anys i els ajuntaments, es busquen les meues despulles per tal de donar-los sepultura digna, que es foten també i que escarboten totes les tombes i anticipen municipalment una espècie de resurrecció de la carn de Burjassot, i així, confós amb tots els morts del meu poble, en farem una de bona.

No ho oblideu!

L'ofici de demà (1971)

tant poden ser llegides com un poema. Et proposem que ho intentes amb el text de més amunt, per a la qual cosa has de fer els passos que hem assajat en les activitats anteriors:

1.1. Extrau tots els mots desconeguts i busca'ls en el diccionari.

1.2. Separa amb una barra (/) o dos barres (//) les pauses que hauràs de fer durant la lectura. T'advertim que no sempre coincidirán amb els signes de puntuació, però assegura't que tot allò que digues entre pausa i pausa tinga sentit. No partisques les frases.

1.3. Troba les frases més destacables de tot el text i marca les síl·labes tòniques a fi de donar-los més èmfasi durant la lectura.

1.4. Assenyala amb els signes de la taula 1 els matisos que donaràs a la veu.

1.5. Llig el text i no t'oblides de les recomanacions que t'hem fet en el punt 2 del primer poema.

1. Fins ací havíem treballat textos en vers, que generalment són identificats com a poemes. Tanmateix, no sempre els poemes són escrits en vers, hi ha proses que tenen elements propis de la poesia: ritme, metàfores, comparacions, etc., i per

TERCER I QUART D'ESO

I. INTRODUCCIÓ AL MURAL DEL PAÍS VALENCIÀ

ACTIVITAT 1

Estellés publicà fragments del *Mural del País Valencià* a partir del 1978; tanmateix, la publicació completa d'esta vastíssima obra no va ser possible fins al 1996. Segons Jaume Pérez Muntaner,²² «és una obra perfectament datada, escrita els anys 1974 i 1978, llevat d'algunes poques excepcions [...]. Concebut i escrit en el període que ara es coneix amb el nom de la transició, el *Mural* representa, com molt pocs altres llibres, l'esperit i les esperances d'aquells moments».

1. Busca en el diccionari les diferents acepcions de la paraula mural. Quina creus que s'ajusta més a l'obra d'Estellés?

2. Has hagut de fer alguna vegada un mural a classe. De quin tipus? Si hagueres de crear un mural del teu poble, quins temes tractaries. Feu una pluja d'idees tota la classe per tal d'elaborar una llista llarga de temes.

3. En acabant, consensueu els temes que trobeu que són més importants. Quins criteris heu seguit per a fer-ne la tria?

Com ja deus haver suposat, el *Mural* d'Estellés no té dibuixos ni esquemes ni gràfics: es tracta d'un llibre de poemes; més concretament, el *Mural* és un cant al poble valencià, a la història i els ritus, als rius i l'aigua, a les muntanyes i les pedres, als seus artistes (músics, pintors, escriptors...), a les persones que han tingut un significat especial en les nostres terres... Està format per tres volums de nou llibres cadascun, és a dir, 27 llibres, quasi 2.000 pàgines de poesia. Comença amb un poema dedicat a la seua dona i obri el *Mural* una

DECLARACIÓ DE PRINCIPIS

als cinquanta anys de la meua vida,
quan davallen les aigües, tèrboles, pels espills,
molt modestament incie aquest cant.

que els déus em siguen molt propicis.
això demanaria, d'una manera senzilla,
amb el llatí esdentat de les inscripcions,
en començar el cant lluminós del meu poble,
les meues gents,
el meu país.

si lleve els ulls, cansats, d'aquest paper,
veig les veles,
la mar,

d'adolorida majestat ritual d'un crepuscle
damunt els arrossars.

em seria molt fàcil evocar, si ho volgués,
si fos el meu propòsit,
ara,
ací,

al cor mateix de l'antiga sucronense,
l'altern passat de marbres i batalles,
de xàrxies i llenys,
el tenebrós naixement d'un poble solar.

veig, en el mur fumat, el llum perdut d'algun
[gresol.

les gents mengen anguiles,
les mengen en silenci,
eucarísticament,
només són dents i ulls fulgurant dins la fosca.

me n'entraré a la fosca,
a la nit,
al misteri recòndit del meu poble.

secretament em guiaran, com les minetes
[familiars dels difunts,

²²Jaume Pérez Muntaner, «El Cant general dels pobles valencians», pròleg al *Mural del País Valencià*, Edicions 3 i 4, València, 1996, 3 volums, pp. IX-XLII.

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

TERCER I QUART D'ESO

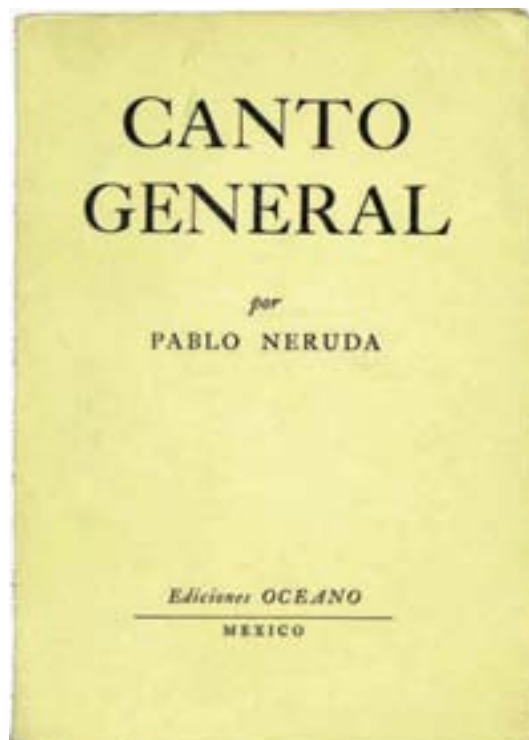
llànties de fang,
enterrades,
profundes.

després, si els déus ho volen, hauré d'eixir a l'alba,
a la declaració de la llum,
tot amarat de sal,
coronat d'algues i aigua com d'estels,

desenterrat del fons marí com un antic déu
[mutilat.

(....., 31-12-1974)

llibre d'Estellés amb l'obra de Neruda *Canto general* dels pobles llatinoamericans. El mateix Estellés ho manifesta així en un poema dedicat al poeta xilè.

4. Amb l'ajuda del diccionari explica detalladament el significat del títol.

5. Busca en un diccionari de sinònims les paraules següents: *tèrboles*, *propicis*, *esdentat*, *crepuscle*, *xàrxies*, *llenys*, *tenebrós*, *gresol*, *eucarísticament*, *fulgurant*, *recòndit*, *minetes*, *amarat* (o *amerat*). Substitueix cada paraula per un sinònim que s'adeqüe al context.

6. Per a entendre bé un poema, tanmateix, no és suficient entendre el significat de les paraules, ja que el nivell connotatiu, suggeridor i metafòric del llenguatge juga un paper fonamental. En grups de tres, proveu d'aclarir el significat que tenen en el context del poema els versos 1, 2, 6, 13, 20, 21 i 22.

7. On esta el «cor mateix de l'antiga sucronense»? Què té a veure amb el fet que «les gents mengen anguiles»? (En el poema que tanca el recorregut pel *Mural* descobriràs el nom del lloc on va ser escrit i podràs omplir els buits que hem deixat davant de la data).

8. Explica el sentit que té este poema i la importància de situar-lo al començament del *Mural*.

ACTIVITAT 2

Si us heu fixat en la nota a peu de pàgina, Jaume Pérez Muntaner encapçala el pròleg al *Mural del País Valencià* amb el títol «El Cant general dels pobles valencians». De fet, Muntaner compara el

PABLO NERUDA

Pense en Neruda, i vull dedicar a Neruda aquest cant que és un cant d'esperança i de ràbia. Pense les seues brusques soledats d'Isla Negra; pense el seu estupor i l'admiració entre el seu poble en una hora determinada. Ara escric el seu cim, i el deixe, no vacil·le; toque la cabellera de Matilde Urrutia. Perquè el país comença perquè crec en el poble, i si aquesta creença lluminosa en el poble em manàs algun dia, jo no vacil·laria: amb una pedra al coll em llançava a la séquia. Perquè crec molt encara, perquè confie encara, ara escric aquest nom de futur i de vi. He dit Neruda; dic cast amant, Pau Neruda. En el seu nom comença el cant de lluita i de pedra.

(I, p.103)

1. Per equips, documenteu-vos sobre Pablo Neruda, el *Canto general* i Matilde Urrutia. De ben segur que vos podrà ajudar el professor de castellà.

2. Una vegada vos hàgeu documentat, contesteu:

2.1. Quina classe de llibre és el *Canto general*?

2.2. Per què Estellés dedica el *Mural* a Neruda?

2.3. Qui era Matilde Urrutia?

3. Agrupa en diferents apartats les paraules que més es repetixen o que podrien pertànyer a un mateix bloc per relació d'hiperonímia-hiponímia en el poema d'Estellés. A partir de les paraules seleccionades, redacta un resum (una oració, si pot ser) del contingut o assumpte del poema.

4. Condensa el resum per tal d'expressar només en una frase el tema del poema.

Fou una besada casta, però també fou una besada furiosa i les meues mans varen escarbotar la terra i la varen pujar als meus llavis.

Molt m'has donat, molta glòria, molts motius de plany i d'esperança, però jo recorde sempre aquell moment que riu amunt vaig entrar a la ciutat i vaig besar, a la rambla del riu, la seua terra.

(I, p. 67)

II. RECORREGUT PEL MURAL

ACTIVITAT 3

En el llibre I del *Mural*, darrere de la *Declaració de principis*, hi ha la *Cantata inicial del País Valencià* i els *Cants a València*, un dels quals està dedicat al rei Jaume I. Te'n reproduïm un fragment:

*El rei Jaume recorda el moment
que va besar
un grapat de terra, havent conquistat València.*

Molt recorde aquell jorn que vaig entrar a tu riu amunt, amb els meus estendards i les meues hosts que et depararien dies de glòria i omplenarien de festa els cors i els balcons.

Molt recorde el moment que vaig descavalcar a la rambla i em vaig agenollar i havent-te mirat i havent mirat el cel, em vaig vinclar a la terra i la vaig besar, humilment i en silenci.

1. Busca el significat de les paraules que no entengues.

2. Com es diu el recurs retòric de començar amb les mateixes paraules uns versos o unes estrofes? Assenyala'l en el text. Indica, també, les altres repeticions que hi trobes.

3. Recorda les regles del còmput sil·làbic (consulta l'apartat de 1r i 2n d'ESO, *Cançó de bressol*, activitat 4) i digues de quantes síl·labes són els versos de la primera estrofa del poema. Hauràs de tindre en compte que, de vegades, els versos tenen una pausa (anomenada *cesura*) que se sol situar a mitat de vers i que, en tal cas, cada mitat de vers s'ha de considerar, a efectes mètrics, com un vers.

Exemple: Molt /re/cor/d(e)a/queu// jorn // que/vaig/ en/trar/ a/tu/ 6+6 (para atenció, perquè tots els versos no són de dotze síl·labes ni tampoc tots tenen cesura).

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

TERCER I QUART D'ESO

4. Què significa el fet que el rei Jaume bese la terra de València? Pots buscar documents històrics que expliquen la conquesta de la ciutat de València als àrabs. També pots llegir el fragment de la crònica del mateix rei, el *Llibre dels feits*, referit a aquell episodi.

5. En un grup de quatre, busqueu documents gràfics —il·lustracions, còmics...—referits a l'episodi poetitzat per Estellés, i dibuixeu amb els resultats de la recerca un mural il·lustratiu.

ACTIVITAT 4

Llig el poema següent i contesta les qüestions:

CANT D'AITANA: PAÍS VALENCIÀ

Aitana Aitana
la cua tallada
de la sargantana
Els versos de l'auca
o l'endevinalla

Aitana Aitana
Dessota la rama
la pedra que canta
Aitana Aitana
aigua clivellada
Aitana Aitana
se'n va la guitarra
Aitana Aitana
amb un ruixim d'aigua
Aitana Aitana
la vinya oxidada

Aitana Aitana
creix l'arbre de l'aigua
Aitana Aitana
collites de l'aigua
Aitana Aitana
la pedra de l'aigua
Aitana Aitana

(I, p. 245)

1. Completa l'anàlisi mètrica del poema seguint l'exemple de la primera estrofa:

Ai/ta/na/ Ai/ta/na

(5 síl·labes, ritme accentual: ATAAT; rima assonant aa).

la/ cu/a /ta/lla/da

(5 síl·labes, ritme accentual: ATAAT; rima assonant aa).

de/ la/ sar/gan/ta/na

(5 síl·labes, ritme accentual: ATAAT, rima assonant aa).

Els /ver/sos /de/ l'au/ca

(5 síl·labes, ritme accentual: ATAAT; rima assonant aa).

o /l'en/de/vi/na/lla

(5 síl·labes, ritme accentual: ATAAT; rima assonant aa).

2. A classe, reciteu el poema de la manera següent: el grup classe fa de cor i diu la primera i l'última estrofa. Un alumne fa de solista i diu la segona estrofa. El recitat del cor feu-lo remarquant la intensitat de les síl·labes tòniques, una mica més l'última que la segona.

3. Encara podeu ser una mica més agosarats: mireu de posar una tonadeta a les estrofes del cor: com si fóra una cançoneta de joc infantil. Recordeu, per exemple, cançonetes de jugar a amagar, al rogle, etc.

4. Hem dit més amunt que el *Mural* és un cant a la gent i a les terres valencianes i que té diferents eixos temàtics: geografia, història, literatura, etc. Però els temes dels diferents llibres del *Mural* estan tractats de manera que s'encasten els uns amb els altres. Així, per exemple, del poema que treballem podríem dir que pertany al nucli temàtic de la geografia i, concretament, de les muntanyes. Tanmateix, ací la muntanya apareix lligada a un altre dels temes del *Mural*: quin? Formalment, com s'aconsegueix la simbiosi dels temes?

5. Hi ha un refrany que se sol repetir en diferents indrets d'una manera semblant:

Quan Mariola fa cassola
i Benicadell fa capell,
pica espart i fes cordell.

Expliqueu què vol dir el refrany. Arreplegueu alguna cançoneta, refrany o endevinalla de les muntanyes de la vostra comarca.

ACTIVITAT 5

Ara que estem centrats en els temes relacionats amb la geografia, continuem amb els rius:

1. Fes una recerca en algun llibre de text o en alguna enciclopèdia i contesta.

Quins són els rius més importants de la nostra geografia? On naixen? Quin és el seu curs? On desemboquen? Porten un cabdal regular o irregular?

2. Llig el text següent i contesta les qüestions:

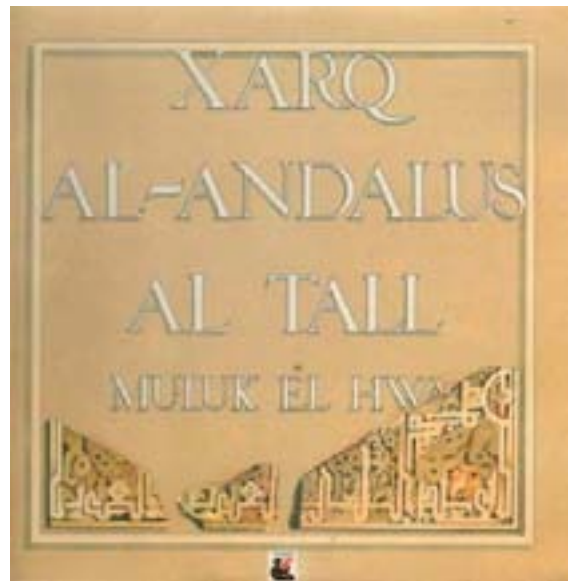
XÚQUER

Acabament assuavit del món,
el riu es mor entre canyars inermes;

entre canyars, entre tarongers,
es mor el riu entre tancats de joncs,
dolços adéus de mans enamorades!
Oh pits de llum i pupil·les extenses!
Volava el jorn de colomers i canyes,
entre tancats i estrofes de cristall.

2.1. Quina és l'etimologia de la paraula *Xúquer*?

2.2. Escolta la cançó «La riuada. Inundació d'Alzira» del disc d'Al Tall *Xarq-al-Andalus*. Comenta el contrast que hi ha entre la descripció de la fúria del riu Xúquer en la cançó i la mansuetud amb què desemboca en la poetització que en fa Vicent Andrés Estellés.

2.3. Si fas el càlcul sil·làbic dels versos, comprovaràs que n'hi ha un que no quadra. Quin és? Com el podríem millorar?

2.4. Com interpretes el vers 6 en el context del poema? En grups reduïts, comenteu les diferents interpretacions i feu un debat tota la classe per tal d'arribar a un acord.

2.5. Per grups, prepareu una recitació del poema. Poseu en pràctica, a l'hora de recitar-lo, tot el que heu après fins ací.

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

TERCER I QUART D'ESO

ACTIVITAT 6

Abans de llegir i comentar el text següent, hem d'insistir de nou en una qüestió que ja hem esmentat: encara que el *Mural* tracta temes diferents (una lectura de l'índex ens permet comprovar-ho) entre uns i altres temes s'estableix una xarxa de relacions que, en nombroses ocasions, embellix el joc poètic d'una manera sorprenent. Llig el poema i comprovaràs com és de cert això que diem.

EL GESMIL

Monarca altiu, d'una intensa existència,
omple la nit, la senyoreges, puges
fins al balcó, penetres a la cambra,
entres al llit on Carmesina dorm:
ràpidament el teu regnat arriba
a excelsituds de conjugal sorpresa.
Intensament, intensament vivies
tota la nit, al·lucinadament!
En arribar aloses a l'aurora
vas apagant el teu cos amorós
i tu mateix ets el record de tu,
ets el record i el millor epitafi.

1. Per a entendre bé el poema cal tindre uns coneixements enciclopèdics literaris, tant de gèneres com de determinats textos. Més concretament, cal que et documentes sobre els temes següents:

1.1. Dels diferents tipus de composicions dels trobadors, busca la definició de *alba*.

1.2. Busca una síntesi de l'argument del *Tirant lo Blanch* i extrau-ne la part de les relacions amoroses entre Tirant i Carmesina.

2. Amb quins adjectius qualificaries l'olor de la flor del gesmiler: *penetrant, fada, aspra, persistent, dolça, embafadora, groga, pestilent...*

3. Quan es nota més la flaire de la flor del gesmil: de matí, de vesprada, a boqueta de nit, de nit, de matinada, en fer-se de dia?

4. En grups de tres, prepareu una lectura i una explicació o interpretació oral del poema. Del resultat de les lectures i les explicacions, agafeu, amb l'ajuda del professor, allò que creieu més encertat a fi de confeir una explicació escrita a manera de paràfrasi del poema.

ACTIVITAT 7

El llibre xvi del volum ii del *Mural, València. Canten els pobles*, comença amb un poema que és tota una declaració de principis del contingut del llibre. En reproduïm els primers versos:

Comence ací els camins del País.
Ells em duren, de la seua mà, el càntic.
Travessaré les síl·labes de l'aigua,
travessaré cabelleres d'arrels,
parres que creixen, garrofers, pins.
Arribaré, mullat, a l'heura, a l'aurora,
arribaré per còdols i barrancs,
arribaré al migdia febril,
penetrant, fosc, els caminals de l'alba.
Demanaré un got d'aigua a la masia.

Si llegires tot el llibre xvi del volum ii, t'adonaries que el tema del *camí* està molt present en els poemes que el configuren. El camí que recorre el poeta té sovint un referent real, però, en ocasions, pren un significat metafòric: és el camí que ha recorregut i que, sobretot, ha de recórrer el poble valencià —i amb ell el poeta, «un entre tants»— per a recuperar la llibertat que no té i la pròpia identitat, tal com es diu en un dels poemes del principi del volum ii:

Poble, se t'acosta el moment
de rescatar les llibertats

Pots llegir alguns poemes dedicats a pobles de les comarques següents (llibre xi. *Es desperta la terra. Pobles*): la Vall d'Albaida, la Marina i la Costera. De la Vall d'Albaida, en té un de dedicat al poble de Bèlgida, que reproduïm tot seguit. Llig-lo i contesta les qüestions:

BÈLGIDA

Dies de fonts, es creuaven les fonts,
cantava el jorn, mantellines de fonts,
els rierols que ragen novençans,
oh dies, oh llums, oh proclamat espàrrec,
oh caragols, oh folia de l'aigua!
Canten les fonts, emplenaven el jorn,
ací brodant a la porta de casa,
vénen cançons, entren per les finestres.

1. Analitza la mètrica. Estudia-la bé i prepara'n la recitació.

2. Llig el començament de la rondalla d'Enric Valor *El pollastre de festes* i compara la descripció que de Bèlgida i dels voltants fa l'escriptor de Castalla amb el poema d'Estellés. El reproduïm a continuació:

EL POLLASTRE DE FESTES

Bonica és València, però ai Bèlgida de la meua vida!
Ja sabem que això ho diuen, cadascú del seu poble,
molts valencians enamorats, puix que el País Valencià és un bell tapís de tots colors,
i al seu damunt, com en capritxosa escampadissa de joies grans i petites,
lluïxen una malafí de viles i ciutats que bé es mereixen aquestes apassionades devocions.

Però és que Bèlgida («la seca», que li diuen pel seu cel quasi sempre blau) és cap de caps

de pintoresca, allà tan estiradeta damunt la seua lloma.
Rieres de terra blanca, argelagues i baladres,
fondals criadors, hortetes amagades, ametlers i garrofers ben polsosos a l'estiu,
animen amb la seua desigualtat el paisatge;
i no diguem res de l'amic Benicadell,
allí a la vora, tan ben plantat,
vigilant des de la seua talaia ingent i grisa tota l'ampla Vall d'Albaida
i adornant la contrada amb el seu vigorós vestit de pinedes.

Enric Valor

Obra literària completa, vol. II, Gorg, València, 1976, p. 387

3. Prova de fer una estrofa de quatre versos del vostre poble seguint el mateix esquema mètric, és a dir, amb versos de 4 + 6 síl·labes sense rima.

ACTIVITAT 8

T'oferim a continuació un poema del llibre xxii (volum III), *Llibre de Dénia*. Llig-lo i escolta'l en el CD editat per Audiovisuals de Sarrià SL (amb la col·laboració de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Dénia), amb música original de Miquel Pérez i la veu del rapsode Tomàs Llopis.

Enyoraré des de Xàbia a Calp,
I miraré, com un gesmil, intacte,
Flotant al vent, el migdia d'Altea.

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

TERCER I QUART D'ESO

Beneiré, amb lenta mà de pedra,
La mar, l'escull; i em trobareu, feliç,
Un dematí, dintre l'Alfàs del Pi.

Oh litoral de permanent vigília!
Oh Benidorm de coronada roca!
Oh illa, oh cala, clara Vilajoiosa.

Sempre duré, al costat del meu cor,
Com un amor, com medalla de llosa,
Com un anyell, o com mà d'un infant,

El teu nom, dolç i cremant com el sucre,
El teu nom, clar, de vesprades tranquil·les,
El teu nom, llum de la sal del migdia,

El teu nom, port, llorers i vinyes, Dénia.

1. Valoreu la recitació i la música:

- 1.1. Com definiries el to amb què es recita el poema?
- 1.2. S'ajusta la dicció a la mètrica del poema?
- 1.3. S'acobla bé la música al contingut del poema i a l'emoció que suscita?

2. Busca en un mapa els pobles que apareixen citats en el poema. Documenta't sobre els llocs i comprova si els atributs que els dona el poeta es corresponen o no amb la geografia particular de cada lloc o amb el clima o amb algun altre tret identificatiu.

3. En grups de quatre, proposeu altres formes de *dir* el poema.

ACTIVITAT 9

Del llibre dedicat a Xàtiva, llig el poema següent i contesta després les qüestions:

ÈPICA

L'Alcúdia de Crespins, la Llosa de Ranes, Moixent, Barxeta, Montesa, Canals, Cerdà, Novetlè, Estubeny, Roglà i Corberà, la Font de la Figuera, Torrella de la Costera, el Genovés, Vallada, la Granja de la Costera, Vallés de la Costera, Llanera de Ranes, Llocnou d'En Fenollet, Xàtiva.

1. Documenta't sobre els pobles que formen la teua comarca. Para atenció i escriu-los correctament.

1.1. La vostra comarca és valencianoparlant? Hi ha encara algun poble que s'anomene en castellà? N'està normalitzada l'ortografia?

2. Justifica el títol del poema:

2.1. Què significa *èpica*?

2.2. Què té a veure l'èpica amb els noms dels pobles?

2.3. Té alguna relació amb les dificultats que ha hagut de véncer la nostra llengua per a *sobreviure*?

3. Fes un poema semblant amb els noms dels pobles de la teua comarca.

aquell ús que creurà millor.

Mai no sabrà ningú la sang,
quant d'amor i de patiment
recorren un per un els versos.

Els deixe a les mans del meu poble.

Febrilment l'anava escrivint.

Moltes vegades em llevava
secretament a mitjanit,
i escrivia, escrivia encara
contra l'oblit, contra la por.

He treballat intensament.

Arribaven matins de sol
i celava la persiana,
perquè els ulls em coïen molt.

He escrit el cant per al meu poble
davant la mar al Perelló.

El país al qual el destine
és el País Valencià.

III. FINAL DEL RECORREGUT

ACTIVITAT 10

1. Abans de llegir el poema següent contesta les qüestions:

1.1. Quin pot ser el testament d'un poeta?

1.2. Havent llegit tot el que has llegit del *Mural* d'Estellés, escriu quatre línies explicant què ens podria deixar com a herència als valencians un poeta com ell.

TESTAMENT

Deixe ací el cant per al meu poble.

Un mot darrere d'altre, he anat
escrivint amb la meua mà
vençuda d'anys i de fatigues.

El meu poble farà amb ell

2. Analitza detingudament la mètrica del poema: has de demostrar que tots els versos són octosíl·labs.

3. El poema «Testament» forma part d'un llibre del mateix títol inclòs en el llibre xxvii del *Mural del País Valencià*. En alguns poemes, el poeta manifesta la incertesa i la por de no arribar a concloure definitivament el gran llibre (recorda, 27 llibres de poesia editats en tres volums). De quina manera manifesta Estellés el *sacrifici* enorme que li ha calgut fer per a enllestir una obra tan *ciclòpia*?

4. Si relleges el primer poema de la *Declaració de principis* que has treballat en la unitat didàctica, veuràs que en un vers esmenta el lloc on inicia el cant com el «cor mateix de l'antiga sucronense». On està el Perelló?

5. En grups de quatre, prepareu una recitació del poema.

6. Escriu un testament literari o, millor dit, artístic. És a dir, deixa tot el que has escrit, els teus dibuixos, les fotografies que més t'estimes, allò que has col·leccionat durant la teua vida a les persones que consideres dignes hereves de les teues coses estimades. També pot ser un testament fictici!

ACTIVITAT D'AVUACIÓ

ACTIVITAT 11

CREMA DE XÀTIVA, IX

Aquella mort que no trobarà terme,
aquella mort, excedida, a cabassos,
serà la mort del rei Felip V,
serà una mort del tot inacabable.

Es morirà a poc a poc al llit,
es morirà irremissiblement,
es morirà un glopet cada dia,
es morirà de mort inapel·lable.

Es morirà lentament, a poals,
a poc a poc, inexcusablement,
mai no del tot i sempre a poc a poc.

Serà una mort de lenta cullereta,
serà una mort com un xarop benèfic,
serà una mort de cara a la paret.

(III, p. 485)

1. Fes el còmput sil·làbic del versos. Són tots decasíl·labs? Tenen cesura? Darrere de quina síl·laba? Com has de llegir el nombre romà del tercer vers perquè tinga 10 síl·labe: quint o cinqué? Com s'anomenen les estrofes que formen el poema? Podem dir que es tracta d'un sonet sense rima? Investiga si tenen un nom, els sonets sense rima.

2. Assenyala amb diferents colors els recursos morfosintàctics següents: paral·lelismes, repeticions i anàfores —alguns colors se sobreposaran—. Quina intenció té la repetició tan insistent dels fragments assenyalats?

3. Fes per equips una tasca de documentació sobre els temes següents: la Guerra de Successió entre els partidaris austriacistes i els borbònics, la batalla d'Almansa i la posterior crema de Xàtiva.

4. Documenta't també sobre com va morir el rei Felip V. Va morir realment com diu el poema? Podríem dir que la mort que desitja Estellés al rei Felip V és una *venjança literària*? Es podria extrapolar el tema del poema a algun altre personatge històric que haguera tingut un comportament cruel amb els seus ciutadans?

5. El poema es presta molt bé a la recitació en grup: distribuïu-vos en grups de quatre o sis i repartiu-vos el poema tenint en compte el que heu treballat en la segona qüestió.

6. En grups de tres, feu una recreació del tema del poema tot tenint en compte que podeu fer servir la mateixa estructura morfosintàctica: només hauríeu de canviar el nom del destinatari de la *venjança literària* i alguna altra circumstància.

BATXILLERAT

I. PRELIMINAR

Volem donar-te a conèixer un home, Vicent Andrés Estellés, que s'alegrava de proclamar-se *valencià*. La seua professió era el periodisme —columnista, redactor...— i tenia una gran afició per la literatura. Va fer unes quantes obres i de gèneres diversos: poesia —sobretot—, teatre, prosa de pensament i literatura testimonial. Però tota la seua trajectòria, vital i professional, estigué marcada per una preocupació: la llengua, la seua i la nostra, el valencià. Moltes reflexions i papers va fer Vicent Andrés Estellés per ella.

Abans d'entrar en matèria, coneixerem una persona per a la qual el contacte amb Vicent Andrés Estellés es va convertir en un gran estímulo, capaç de fer despertar una consciència juvenil.

ACTIVITAT 1

Llig atentament el text següent i contesta les preguntes:

**L'HOME ERA EL NÉT DE NADALET, FORNER DE BURJASSOT.
EL XIQUET, EL NÉT DE GUSMÀ, FORNER DE CATARROJA.**

Una habitació amb les parets plenes de pòsters (Creedence C. R., Santana, Chicago, Led Zeppelin, Iron Butterfly, Rare Earth...), catorze anys i una guitarra. El xiquet va aterrar a l'institut de Silla rebotant, d'institut en institut, com un gat cervical.

Vicent, Honorat, Josep, tres mestres que ensenyen. El xiquet ix del *matrix*. La realitat era una realitat paral·lela. Els mestres ensenyen el camí i el xiquet comença a caminar-lo. El gat ja no és tan cervical.

Llibres, l'habitació s'ompli de llibres, de música nova, fora de *matrix* es viu en un altre idioma, el de la vida, el de sentir-se part d'una tribu, el de fer-se persona, el valencià. El *matrix* ofega, enganya, entristeix.

*Ací em pariren i ací estic.
I com que em passen certes coses,
ací les cante, ací les dic.*

Dels llibres creixen finestres, portes, espais oberts, viatges imaginats i més cançons. El xiquet ix de l'habitació amb la guitarra baix del braç, a tocar i a cantar.

El Perelló, Sueca. Un home el rep a sa casa, un home que sembla fràgil, modest, humil, qui ho diria! El xiquet havia llegit tants poemes seus, tan contundents, forts, valents.

Escolte, bon home, tenim un grup musical, vosté no ens escriuria un poema? I el va escriure.

*L'ofici que més m'agrada
és l'ofici de forner
escombra i encén el forn
i deixa en la posta el rent.*

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

BATXILLERAT

L'home era el nét de Nadalet, forner de Burjassot. El xiquet, el nét de Gusmà, forner de Catarroja. La mare del xiquet, Paquita la fornera, encara plora quan escolta aquell poema. Coses de grans poetes, alquimistes que transformen les coses del cada dia en emocions i sentiments.

Miquel Gil (música)
Ara, Estellés, 2011, Benicarló, Onada Edicions,
pp. 131-132

1. Com descriuries la veu que parla, l'emissor?

2. Quines altres coses diu de si mateix l'emissor?

3. Com entens això de «La realitat era una realitat paral·lela»?

4. Per què parla del Perelló i de Sueca?

5. Explica la frase: «Llibres, l'habitació s'ompli de llibres, de música nova, fora de *matrix* es viu en un altre idioma, el de la vida, el de sentir-se part d'una tribu, el de fer-se persona, el valencià. El *matrix* ofega, enganya, entristeix.»

6. Quines coses es diuen de Vicent Andrés Estellés en el text?

7. Què en saps, de l'autor del text? Per què parla de forners?

ACTIVAT 2

1. Coneixements previs:

- a) Has sentit parlar o has llegit alguna cosa sobre Vicent Andrés Estellés?
- b) Amb quins altres personatges del món de la cultura el relacionaries?
- c) Quants periòdics coneixes? Quins consideraries *valencians*?
- d) Què saps del valencianisme polític? T'interessa la política?
- e) Recordes alguna lliçó o ensenyança important per a tu? Quan la reberes i qui te la donà?

2. Qui era Vicent Andrés Estellés?

Contesta les preguntes que pugues sobre la figura de Vicent Andrés Estellés triant entre les opcions que t'oferim en la segona columna. L'objectiu és que tu mateix avalués els teus coneixements sobre ell. Més avant, si treballes les activitats següents, podràs contestar-les totes.

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

BATXILLERAT

1.	On va nàixer Vicent Andrés Estellés	a) València b) Burjassot c) Elx
2.	Quin any?	a) 1924 b) 1930 c) 1926
3.	Quin any va morir?	a) 2002 b) 1984 c) 1993
4.	La seua família era de	a) Llauradors b) Forners c) Periodistes
5.	Estudià a Madrid i es llicencià en	a) Econòmiques b) Periodisme c) Dret
6.	Però la seua veritable vocació fou la de	a) Polític b) Periodista c) Escriptor
7.	L'any 1942 publicà el seu primer article en el diari	a) <i>Las Provincias</i> b) <i>Jornada</i> c) <i>Levante</i>
8.	El 1944 publica (en castellà) un poema de caràcter garcilasista	a) <i>Romance español de Santiago</i> b) <i>Sonetos</i> c) <i>Don Jaime el Conquistador</i>
9.	L'any 1948 comença a col·laborar en el diari on treballà molts anys	a) <i>Las Provincias</i> b) <i>Levante</i> c) <i>Información</i>
10.	El 1953 li publiquen el primer poemari	a) <i>Ciutat a cau d'orella</i> b) <i>La nit</i> c) <i>Coral romput</i>
11.	El 1978 és destituït de redactor en cap del diari per raons	a) Econòmiques b) Ideològiques c) Literàries
12.	Va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes l'any	a) 1972 b) 1978 c) 1982
13.	El 1984 va rebre el Premi de	a) Octubre b) Les Lletres Valencianes c) Burjassot
14.	L'anomenat 'boom' estellesià es produí en	a) 1978-79 b) 1984-86 c) 1971-72
15.	La seua obra més famosa (1971) és	a) <i>La nit</i> b) <i>Llibre de meravelles</i> c) <i>Mural del País Valencià</i>
16.	El primer volum de la seua <i>Obra completa</i> es va publicar l'any	a) 1993 b) 1972 c) 1978
17.	A més de periodista i poeta, Vicent Andrés Estellés va ser conegut com a	a) Dramaturg b) Conferenciant c) Gastrònom
18.	Després de morir (1993), li van publicar	a) <i>Èglogues</i> b) <i>Les malaenes</i> c) <i>Mural del País Valencià</i>

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

BATXILLERAT

Si la prova no t'ha eixit massa bé, tens una manera fàcil de millorar els teus coneixements sobre Estellés. Pots llegir-te un llibre senzill, entenedor i entretingut: *Quan deixàvem de ser infants. Vicent Andrés Estellés des del fons de la memòria* (2005, Editorial Barcanova), de l'escriptora valenciana Gemma Pasqual; o alguns dels llibres de memòries de l'escriptor de Burjassot que et presentarem més avant, i també l'apartat «Vicent Andrés Estellés per ell mateix», que et presentem en este dossier.

incertitud que provoca el fet d'haver de morir; i, de tant en tant, sobre la gana socialment implantada, conseqüència de l'explotació de l'home per l'home. La por n'és un derivat, i també apareix».

«Home apassionat i civilment compromès [afirma Vicent Salvador], pou de cultura literària, cronista periodístic del seu món ensem que poeta amb cims d'intensitat lírica», Vicent Andrés Estellés ha llegat a la nostra literatura «un discurs pastat amb paraula viva, eficaç per a la difusió popular de la poesia», i ha esdevingut «un referent poètic personalíssim, en el conjunt de la literatura catalana contemporània».²³

«No calen simplificacions davant de l'obra de V. A. Estellés [afig Joan Oleza], malgrat la fàcil temptació de generalitzar qualsevol dels seus aspectes més cridaners —la nota existencial, o la cívica, l'escatològica o la municipal— convertint-lo en tret dominant de la seua poesia».²⁴

Ara i ací, volem «reivindicar el poeta més pur, més donat a les imatges poderoses i impactants capaces de seduir el lector més modern». Així ens expressem, en una lúcida *revisició*²⁵ de l'obra poètica de l'escriptor de Burjassot.

No obstant això, creiem més *didàctic* per a vosaltres, alumnes de Batxillerat, presentar l'obra poètica estellesiana al voltant d'uns temes predominants, sense perdre de vista que, de fet, s'entrecreuen sovint. Són les dites línies poètiques o eixos temàtics —estils, en diuen alguns— de la seua producció.

Abans, però, una breu notícia de l'Estellés primerenc, periodista: unes breus *gasetilles* —*BON DIA!* es deien— rimades i de caire costumista i popular, en el diari *Las Provincias*; hi podem veure un llenguatge col·loquial, directe, sense pretensions literàries.

²³Vicent Salvador (1999).

²⁴Joan Oleza (1982): «L'obra poètica de Vicent Andrés Estellés», *Lletres de canvi*, núm. 7, pp. 29-44.

²⁵«Revisitar Estellés», text inicial d'este dossier.

II. PRESENTACIÓ

Joan Fuster —en la «Introducció» a *Recomane tenebres*, primer volum de l'*Obra Completa* de Vicent Andrés Estellés (1972)— ja va indicar quins eren, al seu parer, els temes fonamentals de la seua obra poètica: «tenen la nua elementalitat de la vida de cada dia: la fam, el sexe, la mort. Els poetes de les èpoques i de tots els idiomes s'han dedicat a tenir variacions sobre això: sobre l'amor més que res; sobre l'extravagant però obsedida

En elles —afirma Víctor Mansanet—,²⁶ «informava d'un fet concret, local, estatal o internacional», i tenien «alguns dels elements bàsics d'una notícia: actualitat, proximitat, prominència, curiositat». S'hi traspuia «una línia ideològica més o menys clara». Vicent Andrés Estellés «va ser el primer periodista de la postguerra a usar contínuament el valencià». Més encara: «durant més de quinze anys va ser l'únic testimoni escrit de la llengua dels valencians».²⁷

Un bon amic m'ha donat
uns papers de Pep de l'Horta.
És una pàgina obscura
i ardent de la nostra història.
Hi ha una remor de canyars,
i ja s'escolta, remota,
la gran veu del caragol,
tristesa, valor i còlera.
La impressió que vaig sentir
l'he sentit ara altra volta.
Pep de l'Horta, una figura
més bé llegendària, indòmita. Ombra i ombres i
més ombres. Retorna en la nit, incògnita,
en uns relats breus i solts
la fama de Pep de l'Horta.

(6 de novembre de 1970)

ACTIVITAT 3

Llig els textos següents i contesta després les qüestions:

Ací estic en la faena,
fent com aquell que no fa,
per tal de guanyar-me el pa
del dinar i la berena.
El poeta hui s'estrena
amb una certa alegria:
l'alegria del «Bon dia!...».
Ací estem i aixina som.
I no volem quedar com
el túnel de la Gran Via.

Primer escrit de la sèrie
(dimecres, 18 de febrer de 1959)

1. Busca informació sobre el moment (1958) en què Martí Domínguez *dimití* com a director del periòdic *Las Provincias*, cosa que suposà el nomenament de Vicent Andrés Estellés com a redactor en cap.

2. Assenyala alguna paraula o expressió que qualificariem com a *llenguatge popular*.

3. Busca en enciclopèdies informació sobre el personatge Pep de l'Horta.

4. On veus «la línia ideològica» que apuntava Mansanet?

5. Analitza el ritme, el còmput sil·làbic, la rima i l'estrofisme dels dos poemes.

6. Quines figures retòriques hi has identificat?

²⁶Cf. Vicent Andrés Estellés (2003): *Obra periodística*, Paiporta, Editorial Denes, p. 21.

²⁷Ib., pp.35-36 i 43.

7. Comenta la narrativitat dels textos: personatges, accions, espai, temps, narrador.

ACTIVITAT 4

Ja hem anunciat el costum de concentrar el contingut dels seus poemes en unes *línies* o eixos temàtics predominants, en una producció àmplia i variada. Ací et presentem el que n'han dit dos dels estudiosos més aplicats al nostre poeta.

La poesia d'Estellés és de to fonamentalment plural [...] i cal davallar a nivells molt pregons de la seua temàtica i del seu estil per trobar-hi una justificació unitària. Si féiem un assaig de classificació [...] d'aquesta pluralitat estellesiana, assenyalaríem quatre línies poètiques principals.

En seria **una** [...] la de la poesia civil, poesia de definició històrica i geogràfica, i fins i tot política, del seu poble: definició i cant —o psalm— de la comunitat a què el poeta pertany.

Una **altra** línia, amb una certa continuïtat amb l'anterior, fóra la de la quotidianitat, la dels petits esdeveniments de cada dia que afecten la vida personal del poeta, l'amor de la parella, el gust per la bona taula [...], o les circumstàncies de la vida professional.

La **tercera** correspondria a un sentiment personal, intens i sagnant, de l'existència.

Un **quart** estil, [...] una poesia bàsicament imaginativa, d'estrofa breu i gràcia marina; una poesia com d'infant, pròxima a la cançó tradicional, on la natura es personifica sovint. [...] El lirisme puríssim d'aquests versos tan delicats [...] queda aparentment molt lluny de l'Estellés existencial, del narratiu quotidià o del poeta civil.

Sols si aprofundim en el seu món poètic trobarem la unitat que els enllaça tots en una cosmovisió radicalment humana que assumeix el viure, la mort, el sexe, la fam, la ràbia, l'amor i el goig dels sentits.

J. Pérez Montaner i V. Salvador
«Introducció» en *Antologia poètica de V. A. Estellés*

Per a completar tu mateix la presentació:

1. En els poemes que trobaràs a partir d'ara en esta unitat didàctica, busca mostres dels estils o eixos temàtics que hem exposat i explica el motiu de la teua tria.

2. Pren nota també dels poemes en què hi ha més d'un eix temàtic, i digues quins.

Si bé la immensa majoria de la producció de Vicent Andrés Estellés és poesia —i és el que estudiarem en la unitat—, cal també parlar de la seua producció en prosa. Fins al punt que Josep Pla —«tot i que en prosa no li he llegit res. Ignoro totalment si ha escrit res en prosa»—, arriba a sostindre que «la impressió que m'ha fet sempre el senyor Estellés és que és un gran prosista, un considerable prosista, que escriu en vers».²⁸

Hi tenim:

Narrativa: *El forn del sol* (1986), *Aventura d'un dia de mercat* (1987, infantil).

Novel·la curta: *El coixinet* (1988).

Textos autobiogràfics: *Quadern de Bonaire* (1985), *Tractat de les maduixes: Memòries 1* (1985), *La parra boja: Memòries 2* (1988).

Teatre: *Oratori del nostre temps* (1978), *Dos drames i una farsa* (2002).

Consulta els apartats: «Taula cronològica i bibliogràfica» i «Obra literària de Vicent Andrés Estellés».

III. POEMA INICIAL

ACTIVITAT 5

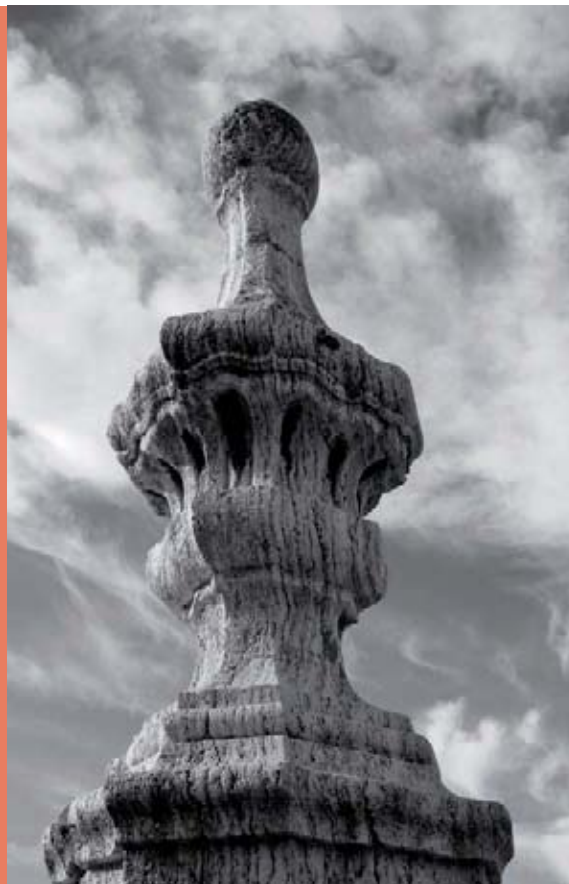
Llig amb atenció el poema següent i contesta les qüestions:

²⁸Josep Pla (1976): *Notes del capvesprol*, dins *Obra Completa*, Edicions Destino, vol. 2, 1992, pp. 504-510.

NO ESCRIC ÈGLOGUES

*Irats e gauzens me'n partray
S'ieu ja la vey, l'amor de lonh*
Jofre Rudel

- 1 No hi havia a València dos comes com les teues.
Dolçament les recorde, amb els ulls plens de llàgrimes,
amb una teranyina de llàgrimes als ulls.
On ets? On són les teues comes tan adorables?
- 5 Recórrec l'Albereda, aquells llocs familiars.
Creue les nits. Evoque les baranes del riu.
Un cadàver verdós. Un cadàver fosfòric.
L'espectre de Francisco de la Torre, potser.
No hi havia a València dos comes com les teues.
- 10 Llargament escriuria sobre les teues comes.
Com si anasses per l'aigua, entre una aigua invisible,
entre una aigua claríssima, venies pel carrer.
La carn graciosa i fresca com un cànter de Serra.
I jo t'evoque dreta sobre les teues comes.
- 15 Carregaven els hòmens els ventruts camions.
Venien autobusos de Gandia i Paterna.
Eixien veus dels bars, l'olor d'oli fregit.
Tu venies solemne sobre les teues comes.
Oh la solemnitat de la teua carn tendra,
- 20 del teu cos adorable sobre les llargues comes!
Carrer avall, venies entre els solars, els crits,
els infants que jugaven en eixir d'escola,
la dona arreplegava la roba del terrat,
l'home recomponia lentament un rellotge
- 25 mentre un amic parlava dels seus anys de presó
per coses de la guerra, tu venies solemne,
amb més solemnitat que el crepuscle o amb una
dignitat que el crepuscle rebia de tu sola.
Tota la majestat amada del crepuscle.
- 30 No hi havia a València dos comes com les teues,
amb la viva alegria de la virginitat.
Sempre venies, mai no arribaves del tot,
i jo et volia així, i jo ho volia així:
nasquí per guardar-te, per veure com venies.
- 35 Inútilment recórrec els crepuscles, les nits.
Hi ha els hòmens que carreguen lentament camions.
Hi ha bars, l'oli fregit, les parelles d'amants.
Jo recorde unes comes, les teues comes nues,
les teues llargues comes plenes de dignitat.
- 40 No hi havia a València dos comes com les teues.
Un cadàver verdós, un cadàver fosfòric
va tocant les anelles, va preguntant per tu.
Es desperta Ausiàs March en el vas del carner.
Jo no sé res de tu. Han passat segles, dies.
- 45 Inútilment recórrec València. No escric Èglogues.

Llibre de meravelles (1971)

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

BATXILLERAT

1. Fixa't en la separació de les síl·labes dels dos primers versos:

No –hi ha – vi –(a) a – Va – lèn-(ci-a) ll dos – ca – mes – com – les – te(ues).

Dol – ça – ment – les – re – cor(de), ll amb – els – ulls – plens – de – llà(gri-mes)

Tenint en compte el recompte de síl·labes, quin tipus de vers és? Com es diu la partició? Com s'anomenen els dos fragments de vers que marca la partició?

2. Observa i comenta la freqüència del mot *cames* (7+0+4) i els seus pròxims *carn*, *cos*, *venies*, *sola*, etc.

3. Busca en el diccionari les paraules o expressions següents: *ègloga*, *cànter*, *ventrut* i *vas del carner*; les necessites per a comprendre bé el poema.

4. Explica la funció estructuradora dels versos 1, 9, 30 i 40.

5. Identifica els elements que indiquen el temps i l'espai de la història.

6. Podries fixar l'estructura interna tot relacionant-la amb l'estructura narrativa que s'hi endevina: personatges, accions, narrador, etc.?

7. Podríem qualificar de circular l'estructura del poema? Com ho explicaries?

8. Indica quins recursos literaris apareixen en els versos seleccionats:

- Entre una aigua claríssima, venies pel carrer (v. 12)
- La carn graciosa i fresca com un cànter de Serra (v. 13)
- L'olor d'oli fregit (v. 17)
- Sempre venies, mai no arribaves del tot (v. 32)
- Han passat segles, dies (v. 44)

9. Consideres una metàfora l'expressió del vers 24? Com l'aplicaries al moment històric del poema?

10. Quin creus que és l'eix temàtic? I els motius secundaris? Quines funcions fan respecte del tema principal? A quin camp temàtic estellesià pertany el poema?

11. Relaciona cadascun dels versos següents amb el contingut temàtic que els corresponga: amor carnal, amor de lluny, vida quotidiana, mort, repressió, tòpic *ubi sunt*, record.

- a)** Dolçament les recorde, amb els ulls plens de llàgrimes (v. 2)
- b)** On ets? On són les teues cames tan adorables? (v. 4)
- c)** Carregaven els hòmens els ventruts camions (v. 15)
- d)** Mentre un amic parlava dels seus anys de presó (v. 25)
- e)** Sempre venies, mai no arribaves del tot (v. 32)
- f)** No hi havia a València dos cames com les teues (v. 40)
- g)** Un cadàver verdós, un cadàver fosfòric (v. 41)

12. Quina relació hi ha entre el poeta i la dona de qui parla el poema:

- a)** En realitat ella és una actriu que el poeta ha vist en el cinema.
- b)** Són una parella que manté relacions sexuals.
- c)** Són dos joves que s'atrauen com solia ocórrer en l'època.

13. Busca informació sobre Ausiàs March i Francisco de la Torre. Per quina raó els anomena Estellés en el poema?

14. El *record* del poeta, és real o imaginari?

15. Què predomina en el poema: l'enunciació lírica o la narrativa? La mescla de les dos, potser? Explica-ho amb alguns exemples.

IV. LA QUOTIDIANITAT

En Estellés, el cant primari als productes de la terra, a la felicitat de les coses menudes i quotidianes es revesteix d'un prestigi clàssic.

Vicent Salvador

La difusió d'una veu poètica valenciana

Segons alguns estudiosos, el tema central de la seua poesia, al qual se supediten la resta de motius, és la realitat que circumda el poeta. I cal tindre present, com assenyala Joan Fuster, que Estellés és un «poeta de realitats». Una realitat que és inventariada amb exhaustivitat, que comprén tota la gent i els llocs més concrets passant per situacions històriques i personals viscudes; *tot* és poetitzat. Normal, per tant, que afirmem que l'escriptura estellesiana és una crònica del temps i del lloc on li tocà viure.

ACTIVITAT 6

Mira-ho en el poema següent i fes les activitats proposades:

1 m'he estimat molt la vida,
no com a plenitud, cosa total,
sinó, posem per cas, com m'agrada la taula,
ara un pessic d'aquesta salsa,
5 oh, i aquest ravenet, aquell all tendre,
què dieu d'aquest lluç,
és sorprenent el fet d'una cirera.

m'agrada així la vida,
aquest got d'aigua,
10 una jove que passa pel carrer
aquest verd
aquest pètal
allò
una parella que s'agafa les mans i es mira als ulls,
i tot amb el seu nom petit sempre en minúscula,
com aquest passarell,
aquell melic,
15 com la primera dent d'un infant

Horacianes (1963-1970) [OC, 2, 1974]

1. Justifica la inclusió del poema en l'estil o línia de la quotidianitat.

2. Busca altres poemes sobre coses quotidianes i fes-ne una mena d'inventari.

Objectes	sentits	sensacions	ús poètic
taula	vista	plaer	contrast, exemple

3. Explica'n l'estructura externa i interna. Què hi veus d'especial?

4. Identifica l'eix temàtic i els motius secundaris.

5. Quin sentit li veus al vers 15: «com la primera dent d'un infant»?

1. Quina forma estròfica usa Vicent Andrés Estellés en el poema?
2. Quina és la mètrica i la rima? Tots els versos del poema tenen el mateix nombre de síl·labes?
3. Fixa't en les formes i els temps dels verbs. Quin temps hi predomina? A quina persona verbal va dirigit el poema? Quines conclusions se'n poden desprendre?
4. Podríem dir que, ací, Vicent A. Estellés fa una mena de testament? A qui s'adreça?
5. Creus que el tema principal del poema és la mort? Estellés el sap presentar d'una manera molt especial. Comenta el paper fonamental de l'interlocutor. Quins altres temes van sorgint al voltant del tema principal?
6. Llig uns quants poemes més d'Estellés sobre la mort i fes un escrit en què expliques més extensament el seu pensament sobre «la mort com un fet més de la vida».
7. Explica, i aplica, l'efecte *trencament* de to a l'últim vers.
8. Quins detalls típics del poeta de Burjassot veus en el poema?

VI. L'AMOR

L'amor, que esdevé el moll de l'espina de tota la seva lírica, en una gamma diversa de sensacions: des del sexe directament expressat fins a les manifestacions més sofisticades del desig o fins als sentiments més estrictament espiritualitzats.

[...]

En la matèria amorosa caldria destacar principalment els encerts expressius plens d'intensitat.

V. Salvador

La difusió d'una veu poètica valenciana

Altres veus ho confirmen, per exemple: «Ha estat la nostra intenció marcar com a punt de partida el concepte de l'amor per tal d'arribar a Estellés, ben segurs que aquesta focalització temàtica ens en dóna una visió total. [...] Està fora de dubte que l'amor és la columna vertebral de l'obra estellesiana. Des de l'amor arribarem a tots els grans temes de la lírica de tots els temps».²⁹

Heus-ne ací un versos ben exemplificadors:

Jo he amat els meus pares, he amat els meus germans,
he amat la meua filla, he amat la meua dona,
he amat el meu ofici, he amat la meua casa,
he amat el meu carrer, com he amat el meu poble
i he amat la meua pàtria; he amat la meua vida,
he amat les gents anònimes, he amat totes les coses,
he pecat molt, Senyor, he sofert molt, Senyor.
He amat la Mort perquè ella m'ha fet amar molt més.

Llibre d'exilis (OC, 2, p. 57)

ACTIVITAT 8

Nosaltres, ara, treballarem un dels molts poemes en què Estellés tracta de l'amor. Llig-lo detingudament i contesta les qüestions que et proposem tot seguit.

TESTAMENT MURAL

...de la mellor que mai vestís camisa.
Jordi de Sant Jordi

- 1 El teu nom i el meu nom, escrits en la paret,
en aquella paret plena de cors i rúbriques,
en aquella paret de voluntats darreres,
mentre s'agonitzava de l'amor o la pena;
- 5 en aquella paret de la fosca escaleta,
entre paraules tendres i paraules obscenes,
paraules que parlaven d'un amor invencible,
paraules que parlaven d'un record de carn viva,
paraules que evocaven les nits de gaudi i pètals,
- 10 i la pornografia delirant d'uns dibuixos,
en una convivència que m'agrada pensar.

²⁹À. Banyó i Sanç; D. P. Grau (1995): *Vicent Andrés Estellés: 69 poemes d'amor*, Picanya: Edicions del Bullent, «Introducció», pp. 25-26.

15

En aquella paret suada dels amants,
amarada d'amors com un dur matalàs,
en aquella paret de friccions ardents.
El teu nom i el meu nom feroçment enllaçats
quan també s'enllaçaven les nostres cames, fosca
escaleta que evoque i que no diré on és,
encara que em torturen, encara que em degollen.

20

El teu nom i el meu nom, ardents, en un arrap
sobre els algeps suats de la paret aquella.
El teu nom i el meu nom arrapats amb les unghes,
arrapats en la bruta paret de l'escaleta,
amb una voluntat de viure, de perviure,
amb una agonitzant cal·ligrafia dura,

25

entre coses obscenes i coses delicades,
exclamacions brutals d'un sexe poderós,
notacions ingènues de quadern escolar,
notes sobre la marxa dels esdeveniments,
aquell luxe d'autògrafs autèntics i primaris.

30

El teu nom i el meu nom, més que escrits, arrapats,
aquell amor, l'amor, amor d'unghes i dents.

Llibre de meravelles (1956-58, 1971)

1. Compta els versos i les síl·labes i digues de quina classe són.

2. Identifica totes les anàfores que hi ha i digues què hi aporten.

3. Explica l'estructura interna del poema i assenyala un element extern que hi ajuda.

4. Havíem destacat l'ús especial que Estellés fa dels determinants. En el poema en tens bons exemples. Identifica'ls i explica els matisos que mostren.

5. Presenta el tema del poema, i els subtemes corresponents. Com es vivia l'amor en un temps de repressió i de manca de llibertats?

6. Explicita els recursos retòrics més significatius emprats pel poeta.

7. Per què hem inclòs el poema en la secció temàtica de l'amor?

8. Què significa l'expressió *fosca escaleta*?

9. «En el poema [diu M. C. Santos], assenyala Estellés la voluntat de presentar dues realitats dicotòmiques caracteritzades pel lirisme i per l'obsenitat, o pel lirisme de l'obsenitat i l'obsenitat del lirisme, que seran trets distintius de la poètica del valencià».³⁰ Identifica els versos corresponents i mira d'explicar per què són «dicotòmiques» les realitats presentades.

10. Busca imatges que puguen il·lustrar el poema.

VII. POESIA CIVIL

Estellés fa bandera d'un sentiment cívic col·lectiu, tot presentant-se com a intèrpret dels mots de la tribu i de les reivindicacions del seu poble.

Vicent Salvador

La difusió d'una veu poètica valenciana

ACTIVITAT 9

El poema següent pertany al *Llibre de les meravelles* (1971), probablement el més conegut i llegit del poeta burjassoter. Està en la part final, on proclama solemnement el seu compromís civil.

Després de llegir el poema, explica la seua inclusió en l'anomenada poesia civil i contesta les altres qüestions:

³⁰Manuel-Claudi Santos: «Anàlisi del poema "Cultura" de Vicent Andrés Estellés», dins *Anàlisis i comentaris de textos literaris*, Barcelona: Curial, p. 254.

PROPIETATS DE LA PENA (2)

1 Assumiràs la veu d'un poble,
i serà la veu del teu poble,
i seràs, per a sempre, poble,
i patiràs, i esperaràs
5 i aniràs sempre entre la pols,
et seguirà una polseguera.
I tindràs fam i tindràs set,
no podràs escriure els poemes
i callaràs tota la nit
10 mentre dormen les teues gents,
I tu sols estaràs despert,
i tu estaràs despert per tots.
No t'han parit per a dormir:
et pariren per a vetlar
15 en la llarga nit del teu poble.
Tu seràs la paraula viva,
la paraula viva i amarga.
Ja no existiran les paraules,
sinó l'home assumint la pena
20 del seu poble, i és un silenci.
Deixaràs de comptar les síl·labes,
de fer-te el nus de la corbata:
seràs un poble, caminant
entre una amarga polseguera,
25 vida amunt i nacions amunt,
una enaltida condició.
No tot serà, però, silenci.
Car diràs la paraula justa,
la diràs en el moment just.
30 No diràs la teua paraula
amb voluntat d'antologia,
car la diràs honestament,
iradament, sense pensar
en ninguna posteritat,
35 com no siga la del teu poble.
Potser et maten o potser
se'n riguen, potser et delaten;
tot això són banalitats.
Allò que val és la consciència
40 de no ser res si no s'és poble.

Llibre de meravelles, 1971

1. Fixa't en la separació de les síl·labes dels sis primers versos. Assenyala els fenòmens vocàlics que hi tenen lloc.

2. Com s'anomena el recurs retòric de caràcter sintàctic que té una presència destacada en el poema, és a dir, la repetició de la conjunció coordinant ? Quin to li dona al poema?

3. Com pots veure, no hi ha rima; identifica els elements que creen el ritme.

4. Fes una llista dels verbs. En quin mode estan? Quin sentit donen al text?

5. El subjecte líric s'adreça a un tu, amb quina actitud?

6. Fes una lectura narrativa del poema i explica l'entramat social que s'hi dibuixa i la missió del protagonista.

7. Identifica el tema i els subtemes. Així, comprendreu millor la poesia de Vicent Andrés Estellés.

8. Analitza l'estructura, externa i interna del poema, i comenta-la.

9. Posa exemples d'altres recursos retòrics que hi ha en el poema: metonímia, metàfora, antítesi i epítet.

10. Busca un hiperònim que englobe les expressions següents:

1. la llarga nit del teu poble (v. 15)
2. la pena (v. 19)
3. un silenci (v. 20)
4. una amarga polseguera (v. 24)

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

BATXILLERAT

Relaciona l'explicació amb les expressions anteriors:

El dol per les morts causades arran de la Guerra Civil i la repressió franquista.	núm.
Privat de llibertat, el poble no pot veure el seu futur i el present se li presenta tèrbol, molest, inaprehensible.	núm.
El dol, la pena del temps de privació de la llibertat es tradueix en el silenciament.	núm.
El temps de privació de llibertat, la dictadura franquista.	núm.

11. El poema és l'expressió més reeixida del compromís cívic del poeta. A què es compromet ell exactament? Subratlla la resposta correcta.

- A no callar durant tota la nit.
- A assumir la veu del seu poble.
- A no dormir mai a les nits.

12. Quin és, sobretot, el sentit de la paraula poble, en el poema?

- El poble és la seua nació.
- El poble és València.
- Es tracta de tota la humanitat.

13. Quin altre poeta havia usat anteriorment el concepte de paraula viva que apareix en el poema?

- Jacint Verdaguer.
- Joan Maragall.
- Pere Quart.

14. En els versos 30-35 el poeta manifesta una ambició en relació a la seua poesia i al futur. De quina ambició es tracta?

- Que la seua poesia quede recollida en les antologies.
- Que el seu nom siga important en la història de la literatura.

- Vol contribuir amb la seua poesia a fer possible el futur del seu poble.

15. Quin és, segons els versos 39-40, el valor suprem de la poesia d'Estellés?

- La vida només té sentit en els pobles, no en la ciutat.
- Ser conscient que, en general, els humans no som res.
- La consciència de pertànyer a una col·lectivitat humana.

16. Busca en alguna de les antologies del poeta més poemes en esta línia poètica *civil* i confirma la seua posició en este sentit.

VIII. POESIA IMAGINATIVA

Una poesia com d'infants —¿biogràficament lligada a la filla perduda?—, d'estrofa breu i gràcia marina, pròxima a la cançó tradicional, on la natura es personifica. I es vesteix de diminutius que expressen tendresa i fantasia. Una línia temàtica de to lúdic, com de cantarella, que treballa les formes de la poesia popular. Aparentment, sembla allunyada de l'Estellés existencial, del narratiu quotidià o del poeta civil.

J. Pérez Montaner i V. Salvador
Una aproximació a Vicent Andrés Estellés

ACTIVITAT 10

Llig atentament el poema i contesta les qüestions que et plantegem:

CANÇÓ DE LA LLUNA

La lluna de la muntanya,
la lluna que més m'agrada!
Ai, com m'agrada la lluna,
la lluna de la muntanya!

1

És una lluna molt neta,
és una lluna molt clara.
Com és de clara la lluna,
la lluna de la muntanya!

5

La lluna de bosc i fageda,
la lluna que ens agermana,
la lluna de creure i creure
i mirar-nos a la cara.

10

La lluna de la ciutat
és una lluna gastada,
és una lluna molt trista,
és una lluna llunyana.

15

¿Qui pot mirar a la lluna
amb una mirada franca?
És un luxe innecessari;
ves a la teua, i a casa.

20

Si la mires, et fotran
un ganivet per l'espata,
et robaran la cartera,
la muller i l'esperança.

25

Però jo pense en la lluna,
la lluna de la muntanya,
i em sé ric d'alguna cosa
que jo no vull dir encara.

Pense en un món on els homes
es miraran cara a cara:
cada paraula que diguen
serà més que una paraula.

30

Pense en la lluna, la lluna,
la cosa que més m'agrada.
La vida llavors tenia
una gràcia no encetada.

35

Ai, com m'agrada la lluna,
la lluna de la muntanya!
La lluna de la muntanya,
la lluna que més m'agrada.

40

Taula parada (1970-1972) [OC, 4]

1. Fes l'anàlisi mètrica del poema. Identifica els accents, per a marcar el ritme. Què hi trobes de significatiu?

2. Identifica la rima i veuràs com coincideix amb altres aspectes.

3. Assenyala les repeticions, els paral·lelismes i les adjectivacions del text. Què hi aporten?

4. La lluna apareix en molts poemes i cançons. Busca la cançoneta «La lluna, la pruna» i establix les semblances i diferències entre els textos.

5. Comenta l'estructura, externa i interna, t'ajudarà a formular l'eix temàtic.

6. Què significa «la vida llavors tenia una gràcia no encetada»?

7. T'has fixat que l'autor del poema fa diferència entre la lluna que es pot veure en la muntanya i la que es pot veure en la ciutat? A classe feu un debat sobre les causes que poden influir en l'observació del firmament de nit: contaminacions diverses, etc. Una metàfora?

8. Identifica el tema i resumix el missatge que ens transmet.

9. Fes, a partir del poema, una descripció de la lluna, fixant-te que no totes les llunes són iguals, com tampoc ho són totes les persones.

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

BATXILLERAT

10. Prepara la lectura del poema, respectant-ne el ritme versal, i també l'estròfic.

11. És un poema molt musical. Trebal·leu en grups: busqueu músiques que vos agraden per a cantar-lo. Una volta escollida la música, escolteu la musicació que en va fer Joan Amèric (*Obert*, 2008). Vos ha agradat o preferiu la vostra o la d'algun altre grup? Compareu l'estructura del poema amb la que presenta la versió d'Amèric: http://www.viulapoesia.com/pagina_3.php?tipus=1&subtipus=1&itinerari=6&idpoeema=321.

12. El poema és una cançó. Caffarena (en el volum *Ara, Estellés*, 2011) l'ha musicada a ritme de jota i de l'u i dotze. Escolta-la i digues si respecta el ritme del poema.³¹

la llengua pròpia; més d'un poeta llatí —Horaci, Ovidi o Catul— li és company. Però també Ramon Llull, Arnau de Vilanova, Ausiàs March —sobretot—, Jaume Roig, Roís de Corella circulen pels seus escrits. I Joan Fuster, Salvador Espriu, i Carles Riba, Pere Quart, Joan Salvat-Papasseit, i Teodor Llorente, Carles Salvador...

La urgència existencial per l'expressió, la necessitat de comunicació determinada per poder transcendir, és el motiu últim que el fa escriure versos.

ACTIVITAT 11

A continuació en tens uns de procedència variada, en què Vicent Andrés Estellés diu coses sobre el seu ofici de versador. Llig-los atentament i respon les qüestions que et proposem:

ARS POÈTICA

- 1 ARREGLERAVES, pacient, la pena,
en cavallons de desvalgudes síl·labes,
silenciant, per dignitat, la ràbia,
coses que passen.
- 5 Aportaries, com ho fan els doctes,
procediments de l'amargura estricta,
i trencaries, com l'ametla fosca,
sí·labes dures.
- 10 Altres vindran que de les dolces tombes,
túmuls de pols amb estatura humana,
de l'estupor i la tristesa en traguem
conseqüències.
- Seus i contemples el ramat de tombes,
en el migdia del secà, solar.
Fumes, distret, mentre el ponent agrupa
la pols dispersa.

Escrits del castell, 1980

Escric, encara.
Perquè queden, encara,
motius de lluita,
amor, afronts, vergonya,
mans que imploren fa segles.

Coral del meu poble (37), 1970

IX. UN POETA ENTRE POETES

El poeta més pur, més donat a les imatges poderoses i colpidores, capaces de seduir el lector més modern. [...] Un Estellés que escampa modernitat i depassa el clíx de poeta realista i cronista del seu temps, d'aquelles «coses de la guerra» o de la «trista i bruta postguerra».

«Revisitar Estellés»

És fàcil trobar entre els seus versos reflexions sobre la seua tasca literària, les influències i predileccions. La literatura va ser per a ell una preocupació constant. Tenia dèria per contar, per inventariar coses, fets i paraules. Estellés ha poetitzat sobre l'acte d'escriure.

Hi podem rastrejar també, ací i allà, la seua relació amb els *clàssics*. I no només com a il·lustradors inicials dels seus poemes. Sovint buscava el contrast o el trencament amb la tradició immediata, intentava suplir-la enllaçant amb la tradició més clàssica: els orígens de

³¹F. del Castillo; O. Coll; P. Álvarez; C. Alonso; X. Caffarena (música) (2011): *Ara Estellés. 12 poemes, 12 cançons a Benicarló*, Benicarló: Onada Edicions. Col·lecció Conèixer, 5.

I BÉ

1 Sóc un home que no té més remei que escriure,
i no té més remei que escriure certes coses,
i les diu, i les diu com les veu, com les sent,
o potser com les viu, amargament, amb presses,
5 amb alegria a voltes, però amargament sempre
amb una coentor des dels peus al cervell,
en carn viva, cremant-li en les boles dels ulls.
Escrivint em sé lliure. Absolutament lliure.

La clau que obri tots els panys (1971)

1 M'agrada molt mesurar els meus versos
com he vist fer, i és molt estimulant,
a catalans poetes que m'estime.
Sempre que puc, i encara que no puga,
5 practique molt aquest lent exercici,
ofici vell de molt cautes astúcies.
[...]

10 Arribarà el dia que hom dirà
quantíssim bé reben els nostres versos
dosificant les síl·labes només
i accentuant cadascun al seu lloc.
Hom parlarà de cesura a la quarta.

Les acaballes de Catul (1977)

has tocat el misteri.
nosaltres, que passem com a poetes,
cantem o bé enaltim, t'ho concedesc, certes
[banalitats.

tu toques el misteri, arribes al misteri.
[...]

però aquesta ègloga, virgili,
et durà maldecaps.

Horacianes, xviii (1974)

1. Explica les *variacions* de construcció poètica que has vist ens els versos anteriors.

2. Descriu les diverses veus líriques que hi parlen; hi ha alguna *contradicció*?

3. Li era fàcil ser poeta a l'escriptor de Burjassot? Com ho explicaries?

4. Quines característiques de la seua poesia, estudiades en la unitat, hi veus reflectides? Col·loquialismes? Posa'n més exemples.

5. Amb els versos que acabem de llegir t'has pogut fer una idea de quina consciència tenia del seu *ofici*. Busca'n unes quantes mostres més referides al tema dins dels textos de la unitat, i redacta un escrit en què exposes el pensament estellesià sobre la seua poesia.

6. «La seua singular expressió poètica [afirma Ferran Carbó] era diferent, no sols desorientava els cànons establerts i assumits majoritàriament sinó que buscava sovint el contrast o el trencament amb la tradició coetània immediata i intentava suplir-la enllaçant amb la tradició més clàssica: els orígens de la llengua pròpia [...], i el seu naixement dels precedents de la llengua llatina, amb la vinculació amb alguns grans poetes llatins com Horaci, Ovidi o Catul». ³² Podries justificar esta afirmació amb alguns versos de la unitat?

³²La poesia catalana del segle xx, de Ferran Carbó, Bromera, 2007, p.101.

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

BATXILLERAT

X. AVALUACIÓ

Pretenem donar-te a conèixer un valencià de soca i arrel, Vicent Andrés Estellés. Periodista, poeta, dramaturg, escriptor de literatura testimonial. Tota la seua vida —i professió— estigué marcada per la preocupació per la llengua. La trajectòria, com a escriptor i periodista, bé mereix que la seua memòria i la seua obra continuen vives entre tots nosaltres. Sense oblidar el seu ofici de periodista, el més important de la producció de Vicent Andrés Estellés, el que cal

destacar és la valentia amb què va aguantar en una època tan difícil. Ara és un bon moment per a demostrar que has aprofitat l'ocasió i que ha valgut la pena conèixer a fons una home i una obra mereixedora del nostre reconeixement i imitació, si fóra el cas.

Ara et toca a tu fer el teu *examen* de coneixements. Vicent Andrés Estellés és el tema. La resta és cosa teua.

ACTIVITAT 12

1. Repassa tots els escrits de la unitat, consulta algunes altres fonts i redacta un article breu en què exposes la posició de Vicent Andrés Estellés sobre la nostra llengua i la seua pràctica lingüística.

2. Contesta el qüestionari següent sobre la seua producció literària i periodística.

1. <i>La nit</i> és el primer llibre de poesia de Vicent Andrés Estellés	(V/F)
2. Vicent Andrés Estellés tenia tres oficis: periodista, poeta i novel·lista	(V/F)
3. Dos dels seus temes preferits eren la mort i el sexe	(V/F)
4. Li agradava sobretot escriure sobre l'amor	(V/F)

5. <i>El forn de sol</i> és una gran novel·la	(V/F)
6. <i>Las Provincias</i> va ser l'últim periòdic en què escriuria	(V/F)
7. Va escriure uns llibrets de memòries	(V/F)
8. Va escriure només dos peces teatrals: <i>Oratori del nostre temps</i> i <i>Dos drames i una farsa</i>	(V/F)
9. L'estil d'Estellés és solemne, culte i ben literari	(V/F)
10. L'última obra publicada és <i>Mural del País Valencià</i>	(V/F)

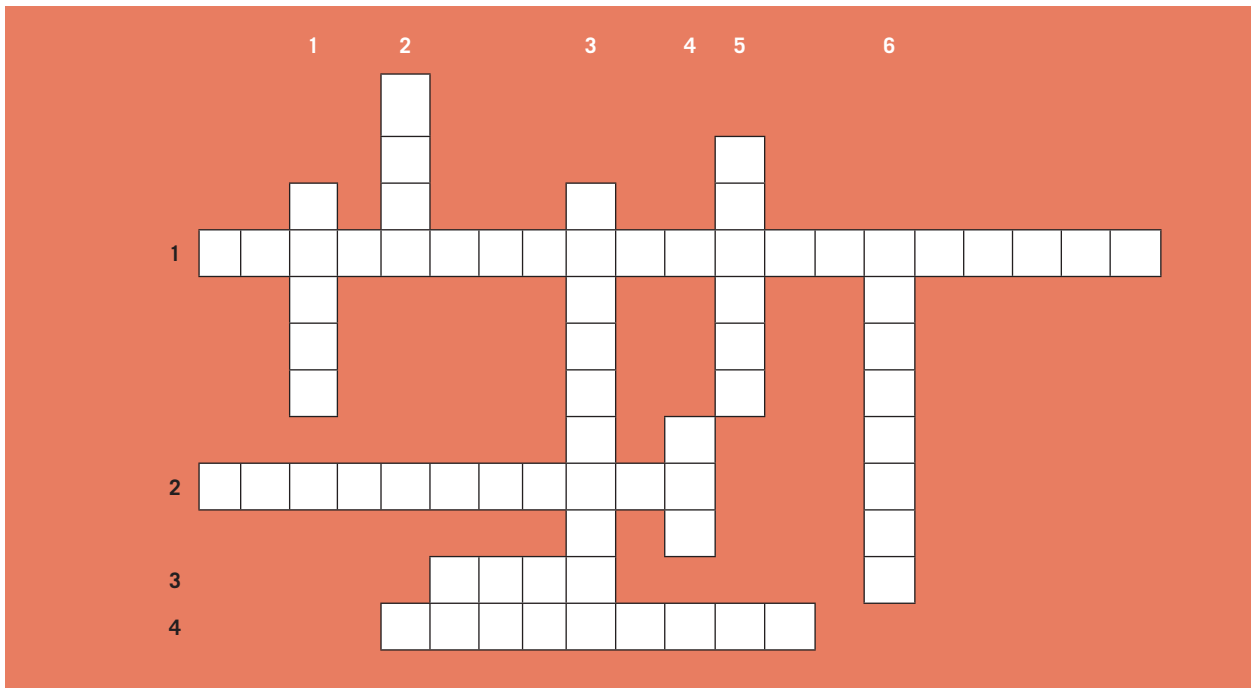
3. Una altra oportunitat de demostrar el que has après sobre Vicent Andrés Estellés. Ompli els buits de l'encreuat, i trobaràs informació rellevant sobre el poeta i la seua obra.

Horizontals:

1. Llibre més conegut de Vicent Andrés Estellés.
2. Un dels tipus de poesia de l'autor.
3. Un dels eixos temàtics de la seua poesia.
4. Lloc de naixement del poeta.

Verticals:

1. Un altre dels eixos temàtics de la seua poesia.
2. Un dels temes freqüents en la poesia d'Estellés.
3. Professió de Vicent Andrés Estellés.
4. Un dels patiments de la gent humil en la postguerra.
5. Gènere literari que més conreà Vicent Andrés Estellés.
6. Cap i casal dels valencians.

4. Ací tens l'entrada Andrés Estellés, Vicent, de la *Gran enciclopèdia valenciana*. Fixa't bé en els buits que hi hem deixat. Ompli'ls tenint en compte tot el que n'hem dit al llarg de la unitat.

ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent (_____, 1924). Poeta i _____. En la seua joventut fou aprenent de _____ i d'orfebre, i també va exercir el càrrec d'administratiu. Més tard va estudiar en _____ de Madrid, després d'haver aconseguit una beca. Pertany des de 1949 a la redacció del diari _____ de València. La seua producció poètica ha estat ressaltada com la més important escrita en valencià en el panorama de la _____. La temàtica alterna constantment els motius de la _____, el _____ i la _____, enfocats amb un llenguatge ric i directe, de naturalesa freqüentment _____. La seua poètica sol girar sovint al voltant de les ambientacions quotidianes, de la _____ del poeta, de la _____ urbana mitjana, de l'activitat popular individualitzada, localitzada moltes vegades en el seu _____, en l'entorn _____. La temàtica i el llenguatge s'exigixen així mútuament i es complementen, adquirint un to de gran força, d'una _____ rotunda. En els seus poemes apareixen tints de tristesa, enyorança o desempament. Poeta d'obra molt

fecunda, _____, _____ coneguda durant molt de temps, ha començat a adquirir actualment l'atenció que mereixia. Conserva inèdit el llibre *Homenatge a Greenwich*, que recull els seus primers versos, i ha publicat el volum *Ciutat a cau d'orella* (finalista del premi Óssa Menor 1953 i editat en 1972); _____ (1956), que és la resposta a la falta de sentit a la mort de la seua filla; *Donzell amarg* (1958); *L'amant de tota la vida* (1965); *Lletres de canvi* (1970). En 1971 aparegueren _____; _____; *L'inventari clement*, i *Primera audició*. En 1972 es va publicar, amb el títol de *Recomane tenebres*, el primer tom de _____ d'Estellés, amb pròleg de _____, que recull els llibres *La nit*, *El primer llibre de les èglogues* i *El gran foc dels garbons*. Les seues últimes publicacions són *Versos per a Jackelley*; *Vaixell de vidre* (1984); *Tractat de les maduixes*; *Quadern de bon aire* (1985) i *Ram diürn* (1986). En 1990 es va publicar el desé i últim volum de les obres completes amb el títol _____. És Premi d'Honor de les Lletres _____ i de les Lletres _____.

Gran enciclopèdia valenciana, 1991
Difusora de Cultura Valenciana, vol. 1, pp. 202-203

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

BATXILLERAT

5. Escriu una carta a un suposat amic teu, i mira d'encomanar-li les ganes de conèixer un valencià ben interessant. Com li'l presentaries? ¿Què li recomanaries perquè es fixara en les seues aportacions a la conscienciació dels valencians? ¿Quines coses veus en ell que catalogaries d'*exemplars*?

6. Organitzats en equips, prepareu un recital de textos de l'autor, variats i representatius del seu estil i dels seus temes. Acompanyeu les recitacions amb elements audiovisuals — plànols o mapes, fotos i pòsters, etc.— que contextualitzen i facen agradable la sessió.

ACTIVITAT 13

Llig el text que hi ha a continuació i contesta les preguntes:

És curiosa la intensa vigència que ha conquistat el poeta Vicente Andrés Estellés —com un profeta invers— al seu propi país. A la iniciativa del Sopar Estellés³³ se suma ara el volum *Ara, Estellés*, on un conjunt d'autors recorden i celebren, de Benicarló estant, els versos del més poderós dels nostres poetes moderns. Aquell a qui Joan Fuster va proclamar el millor versaire valencià després d'Ausiàs March. I era un rètol plenament merescut, no cal dir-ho.

³³Trobades gastronòmiques i poètiques dedicades a l'autor del *Llibre de meravelles* a imitació del Sopar Burns dels escocesos.

Estellés, d'una manera o altra, va saber guanyar-se l'emotivitat dels valencians. La seua poesia de tall realista, dissenyada a partir d'una narrativitat que en facilitava la lectura, va propiciar la connexió amb el seu públic natural. Encara ara hi ha molta gent que se sap de memòria poemes sencers del de Burjassot. Apresos —sí— de cor. De tot cor. En qualsevol Sopar Estellés el públic ix espontàniament a l'escenari a recitar versos d'Estellés. I ho fa amb un sentiment que —es nota— no és gens impostat. N'hi ha que recorden

«Els amants» amb una aclucada d'ulls. D'altres prefereixen el to greu, nacionalitari, de «Propietats de la pena».

I alguns sempre ens quedarem amb la mestria lírica de «Testament mural», com una divisa imperible.

[...]

Sospite que *Ara, Estellés*, que ve amb un disc de poemes musicats per Ximo Caffarena, no serà l'última demostració de l'amor que la gent del país sent pel seu poeta més vigorós. És, diguem-ho ja, el nostre «poeta nacional». I ningú com ell va saber interpretar l'excés, la passió i la intensitat de la vida viscuda a la manera valenciana.

Joan Garí

El Temps, núm. 1443 (07-02-2012)

1. Què vol dir l'autor de l'article amb això de «profeta invers»?

2. Has sentit parlar del «Sopar Estellés»? On? Has participat en algun?

3. Com explicaries la qualificació que en fa Fuster?

4. Posa algun exemple de la «narrativitat» dels poemes estellesians.

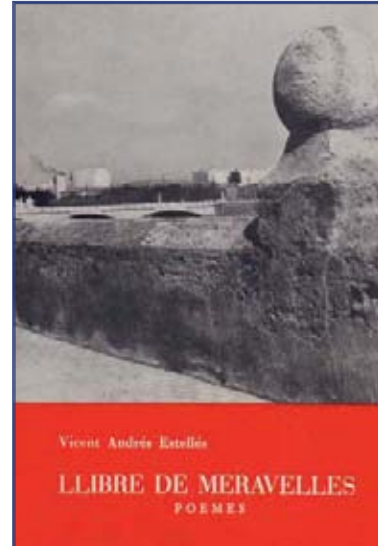
5. Com pretenia aconseguir Estellés «la connexió amb el seu públic natural»? De quin públic parla?

6. Per què diu l'autor que «Testament mural» té «mestria lírica»? Què és això de la «divisa imperible»?

7. Com és que l'autor qualifica Estellés de «poeta nacional»?

ACTIVITAT 14

I ja per a acabar, llig un text d'ambientació històrica i contesta les qüestions:

DOCUMENTALS

Car sapiats per cert que les disposicions del món que ara corren, molt són pijors que hom no.n poria expressar, e Déus farà en breu pus terribles joís que hom no poria ni pensar ni aesmar.

Arnau de Vilanova

- 1 HAS viscut plenament i dolorosament en un temps i un país, has viscut en Europa uns anys determinats. Ara passen pel·lícules, documentals d'aquell temps, de tanta misèria.
- 5 S'esgarrifen els fills. ¿Sols hi havia la guerra, les delacions, el tacte de colzes, sols la fam? Oh sí, també hi havia, com la ceba que grilla, un amor impensat per a tota la vida: s'amagava en els cines, en les darreres files;
- 10 presumien, els jóvens, agafant-se del braç: prudentment es soltaven en arribar a casa. ¿Els besos, els abraços? Oh sí, també n'hi havia, com hi havia també un sentiment confús de culpabilitat. I la barbaritat
- 15 de sobte es perpetrava, torpe en un replanell. Oh sí, tot era trist. Era alegre la vida. Ara tot és distint. Fan futbol per la tele.

Llibre de meravelles, 1971

1. Explica el paratext inicial i digues com es relaciona amb el poema.

2. Qui va ser Arnau de Vilanova?

3. Per què creus que titula així el poema?

4. A quins «anys determinats» s'està referint el poeta en el text?

5. A quina «barbaritat» fa referència (v. 14)?

6. Assenyala el tema predominant del poema. Indica'n els subtemes.

7. Identifica el recurs estellesià del *trencament* i aplica'l al poema.

8. Segons el poema, al poeta li n'ha quedat una sensació, positiva o negativa? Fes dos columnes. En una posa els substantius, adverbis i adjectius que tinguen un sentit positiu i en l'altra els que el tinguen negatiu. Quin dels dos hi predomina?

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

BATXILLERAT

	sentit positiu
substantius	
adjectius	
adverbis	

	sentit negatiu
substantius	
adjectius	
adverbis	

9. Comenta l'ús dels determinats (vv. 2, 3, 4, 8, 13, 15).

10. Com veu el poeta la vida contemporània? Hi veu esperances? Raona la resposta i exemplifica-la amb les expressions corresponents.

11. A qui o a què es referix el poeta quan diu: «Fan futbol per la tele»?

12. Explicita l'estructura interna del poema i identifica qui parla i què diu:

13. Busca informació sobre la situació europea després de la Segona Guerra Mundial, i per grups trieu un país diferent (França, Alemanya, Itàlia, Espanya, etc.) i expliqueu quina era la situació política i econòmica.

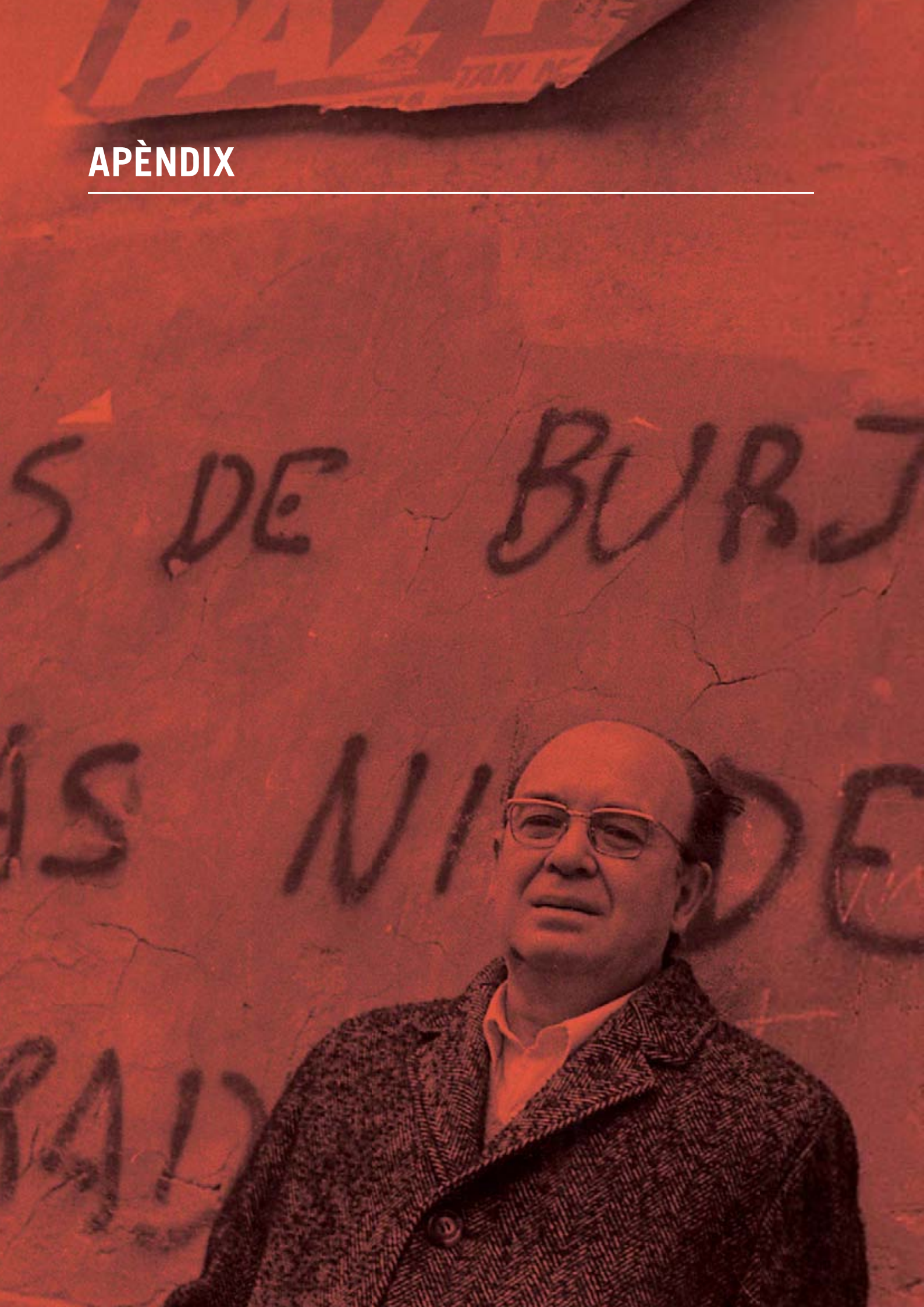
14. Busca informació —a través de persones, relats, pel·lícules, etc.— sobre la Guerra Civil espanyola i compara algunes de les experiències que has trobat. Són semblants a les referències que es fan en el poema?

Eix de present	Eix de passat (imperfet d'indicatiu)	
Veü interna (desdoblament del jo)	Preguntes de.....	Respostes de.....

15. Específicament, pren nota de tot el que s'hi conta sobre passatemps, diversions, etc.; relaciona-ho amb el poema d'Estellés.

16. Redacta, per a acabar, una biografia del poeta burjassoter basant-te en tots els detalls autobiogràfics que has trobat en els textos de la unitat.

APÈNDIX

VICENT ANDRÉS ESTELLÉS PER ELL MATEIX

ASSOCIAT

STAJUDOS

APÈNDIX

VICENT ANDRÉS ESTELLÉS PER ELL MATEIX

VENIES D'UNA LLARGA FAMÍLIA DE FORNERS

El meu pare era «de l'horta». Mai no he sabut aclarir si la barraca on va néixer, i que, temps enllà, per una evolució bàrbara i natural, es convertiria en una modesta alqueria, pertanyia al terme municipal de València o a què collons. Treballava de forner. Abans havia estat aprenent de mecànic i quatre o cinc coses més. Es va convertir, probablement —tot són conjectures, per a mi: no en sé res de cert—, en forner en conèixer la que seria la seua dona, que era filla d'un vell patriarca republicà que havia creat diversos forns a Burjassot i a la ciutat i que, finalment, va trobar la mort, d'un tir d'escopeta, a la boca d'un forn. El meu pare, possiblement així, es va iniciar en l'ofici de forner. Amb el temps fou un paler de molta anomenada: d'anomenada, fins i tot, comarcal.

Tractat de les maduixes, p. 19

BURJASSOT

Vaig néixer en un poble, Burjassot, més aviat petit, d'una abundant demografia i situat a prop de València. [...] He viscut la meua infantesa a tres cases de la darrera porció del carrer de l'Obispo Muñoz, abans carrer Nou [...]: al número 82, un primer pis, on vaig néixer; després, la planta baixa del número 78; i finalment, en vespres o en plena guerra civil, enfront, al número 97, també la planta baixa. [...] Després, en haver-me casat, vaig viure, primerament en un pis vell i gran del carrer del Maestro Lope; i després en un altre del carrer de Josep Carsí, que ha estat la meua última vivenda al poble. En total, cinc cases. Totes les he estimades pregonament, però les que recorde més sovint, ara, en arribar a les darreries de la meua vida, són la cuina amb un petit finestró, una gran sala del pis on vaig néixer, i un racó, davant el menjador, de la casa següent...

Tractat de les maduixes, pp. 12-13

L'HORTA

He d'afegir que el món de l'horta va estar present i operant en mi, àdhuc literàriament, de molt enjorn, i que reconec públicament que és molt el que li dec. Encara ara, arribat a la qualitat d'adult, enyore totes aquelles coses definitivament perdudes, sendes, caminois, i més encara: pobles que vaig conèixer, a penes, en aquella edat, parents. Tot això, de vegades, ho he intentat reviure, més intensament que en altres papers, a les pàgines del meu *El gran foc dels garbons*.

Tractat de les maduixes, p. 23

LES MORTS

—La meua filla va morir abans que el meu pare. Curiosament, una matinada... són dues matinades que recorde molt nervioses per casa. La primera matinada havia mort la meua filla per la qual el meu pare estava cec completament i varen haver d'anar a la boca del forn on treballava el meu pare a dir-li que la seua néta havia mort. El matí anterior varen haver d'anar a la boca del forn també a dir-li que la mare del meu pare, la meua àvia, havia mort. Són dos matinades que recorde frenètiques, igualment.

—**Dius a la boca del forn.**

—El forn on treballava el meu pare. No era un forn familiar, era un forn on treballava el meu pare com a jornalier, com a proletari...

—**Hi ha moltes històries de família que per tu són viscudes dramàticament.**

—El meu oncle és la figura familiar per la qual jo sentia més idolatria. El meu avi va morir a la boca d'un forn, el va matar un germà per qüestions d'herències i coses d'aquestes. El germà va aconseguir una escopeta i va arribar al forn. El meu avi va sortir i va dir: «Però, Pep, què vas a fer?», i el germà va tirar un tret i li va obrir el cap. Una dona del carrer per on baixava el tramvia cap a València, que venia cargols al mercat i li deien la mercadera, em contava una cosa que em feia «ois»; que un dia en entrar al mercat va trobar el cervell del meu avi a la vorera i es va apartar per no aixafar-lo.

—Tot això t’ha marcat, a tu.

—La mort del meu avi m’ha marcat molt. De fet, la família ho ha mitificat molt, ha creat un ambient de dols i de desgràcies que no m’és personalment propi, és una cosa adherida. Del meu avi hi ha una cosa que m’agradaria trobar les paraules precises per a contar-ho. Jo m’he criat en un ambient de respecte als morts. La família em portava tots els anys pel juliol a missa i jo no sabia per a qui era la missa. Recorde que pel camí a vegades li preguntava: «Mare, per què anem a missa avui si no és festa de guardar?». La mare sempre em deia: «Per l’avi», però jo tampoc no comprenia per què, i és que era el dia que havia mort. Hi ha una tia meua que des de la galeria on vivíem nosaltres va sentir els trets quan mataren l’avi i va quedar estupefacta i va sentir que algú deia: «Nadalet, Nadalet, el pobre Nadalet!». Era el meu avi. Va sortir corrent i va trobar la família que la van aturar i la casa s’omplí de plors i crits i jo recordo encara... No és possible que jo ho recorde, però tinc una imatge gravada d’haver anat a quatre cames per casa entre molta gent que no em feia cas, que ploraven i resaven i amb mocadors al cap. És impossible que jo ho recorde, però en mi està molt viu.

Josep Maria Espinàs
Identitats 3. Converses a TV3, 1987,
La Campana, pp. 10-12

ESBÓS D’UNA ELEGIA (fragment)

A Carme, la meua germana

Jo tenia dos dies i em volies conèixer.
i em varen dur a tu, al llit on et mories.
Jove, molt jove encara, et mories a glops,
a glops d’espessa sang. Des de la porta em diuen,
m’amostrà la padrina. Tu no vares dir res
—et corrien les llàgrimes per les galtes calentes.
I dos dies després, dolçament, et morires.
M’ho han recordat molt. Tot el món m’ho recorda.

L’ofici de demà (OC, 9; p. 75)

EL PAÍS I ELS POETES

M’agrada, ara, recordar. Noms, persones, llocs. El meu gust hauria estat anar, aquesta Setmana Santa, a Gandia, a l’hotel Montdúber, al cim del mont. Tinc un record —fals, sens dubte— exasperat de parres i pins, d’ocells, d’aquell lloc. Vaig anar-hi una vegada, possiblement la primera, per un concurs literari; a la nit vaig baixar de la muntanya en un cotxe dintre del qual hi havia, entre altres, Maria Aurèlia Capmany i Jaume Vidal Alcover. Recorde que Jaume i jo parlàvem de mètrica catalana, i citàvem, sovint, els llibres dels trobadors que acabava de publicar aleshores Martí de Riquer. Jaume m’exposava els seus dubtes respecte a allò de la cesura a la quarta. Les llimeres, els tarongers de Marxuquera, oloraven que no en cabia més.

Tractat de les maduixes. p. 33

Vull recordar, amb un gran respecte, el respecte que m’inspira, i una senzilla devoció, la meua coneixença de Salvador Espriu. Fa anys, molts anys, l’any que va morir la meua filla, vaig arribar a Barcelona. [...] Un bon amic havia preparat la meua entrevista amb Salvador Espriu, per a la tarda, amb una gran escrupolositat cronològica: a tal hora, a tal cantonada; la visita sols podrà durar tants minuts. Però la humanitat, la gran humanitat, casta, guardada, de Salvador Espriu, va trencar tots els rellotges. És un record, gratíssim, que guarde per a mi. Aquella abraçada darrera, que coronava tota una conversa i tota una dramàtica lectura d’un poema, mai no se m’ha oblidat.

Tractat de les maduixes. p. 52

APÈNDIX

VICENT ANDRÉS ESTELLÉS PER ELL MATEIX

LA VIDA

m'he estimat molt la vida,
no com a plenitud, cosa total,
sinó, posem per cas, com m'agrada la taula,
ara un pessic d'aquesta salsa,
oh, i aquest ravenet, aquell all tendre,
què dieu d'aquest lluç,
és sorprenent el fet d'una cirera.

Horacianes, XLII (OC, 2; p. 259)

L'ANY 1963

aquest any miserable,
m.cm.lxiii. d. de c.,
serà molt recordat i molt amargament.
vicenç ventura desterrat a múnich o parís,
joan fuster a sueca—diuen pel veïnat que escriu de nit
a màquina, i circula un tenebrós prestigi—,
sanchis guarner recorre perplex la ciutat,
jo escric i espere a burjassot,
mentre pels carrers de valència
la gent, obscena, crida i crema un llibre.

Horacianes, LI (OC, 2, p. 268)

L'EXILI INTERIOR

Jo cante ací com, desterrat,
Ovidi, contra un injust i tenebrós exili
que no comprenc ni comprendré en la vida.
Mire passar, pel corredor, les ombres,
sinistres becs de molta activitat,
panxacontents amb el cigar encés.
Sóc a un racó com una escopidora
que sols mereix la gratuïtat d'ungargall, només, pel

cantó de la boca.

Jo sóc ací i escric, mentrestant muir,
i dic el plany que serà cant de còlera
en convocar el fosc País inerme,
un brusc país de falç i de martells.

Cant temporal, I, Ovidi (MPV, 3, p. 138)

Cant temporal, II, Ovidi (OC, 5, p. 37)

La nit és el meu regne. Tinc un desig enorme
d'escriure per la nit, de llegir per la nit,
de pensar per la nit, de plorar per la nit,
de jaure, de deixar d'ésser a poc a poc
enfonsant-me, així, en un habitual naufragi.
Escric darreres coses sobtades, impensades,
repentines, calentes, amb la gran por de caure
en un irreparable oblit d'açò o allò
a mesura que vaig naufragant, mentre caic
en el son, en aqueix petitíssim no ésser,
i escric, escric, escric.

«Les nits que van fent la nit»,
Recomane tenebres (OC, 1, p. 92)

Jo sóc aquell que un cert moment va dir:

«Assumiràs la veu d'un poble...». Jo
també he sofert, i he fet meua la fúria
del meu País de les meues gents

«Record», *Cant temporal* (OC, 5, p. 40)

EL PERIODISME

—Tu, que vas passar per diversos oficis, al final
t'aboques al periodisme. Sobta una mica que tu no t'hagis
desenvolupat més com a periodista. ¿Què ha representat
per a tu?

— Des del primer article que vaig publicar, he practicat un periodisme més aviat literari; m'evadia de la realitat que m'envoltava i escrivia articles sobre literatura. Llavors, vaig anar a Madrid a l'Escola de Periodisme, perquè calia anar-hi per tenir un sou segur al diari. [...] I a «Las Provincias» em van donar feina i hi treballe, però exclusivament per la seguretat que dóna un sou, la nòmina, aquelles coses...

Montserrat Roig
Retrats i personatges, pp. 170 i 172

LES MALALTIES

Ahir, la meua dona, que estava cosint, em va contar que feia un parell d'anys em varen operar per primera vegada. Dia 13 d'abril de 1977... Tan lluny que sembla tot, i tan a prop com, si ho pense, és tot. L'arribada a la clínica Platón; la noia aquella que em va treure sang per a les anàlisis, el diari que la meua dona va comprar per tal que m'entregués; era dilluns: vaig trobar, perduda, la notícia de la mort de Jacques Prévert, àdhuc vaig començar a escriure uns versos elegíacs, que poc després vaig oblidar.

Tractat de les maduixes, p. 49

LA JUBILACIÓ

M'he d'anar avesant a la meua condició laboral actual de jubilat a perpetuïtat. He d'anar acostumant-me a una petita i ordenada vida de cada dia, els petits plaers, els petits glopets. He fet una cosa, avui, que no acostume a fer gaire: sortir a prendre el sol. És clar que el fet de prendre el sol no em convé si no és a petites dosis, a petits glopets: m'han prohibit que prenga el sol. Ho faig a poc a poc, donant petites passejades. Són com una espècie d'engrunes, de molles de pa.

Tractat de les maduixes, p. 28

TAULA CRONOLÒGICA

ANY	VIDA I OBRA D'ESTELLÉS	FETS CULTURALS	FETS HISTÒRICS
1924	Naix a Burjassot el 4 de setembre.	A. M. Alcover i F. de B. Moll comencen a redactar el <i>Diccionari català-valencià-balear</i> .	
1925		· <i>El cor quiet</i> , de J. Carner. · <i>Marinero en tierra</i> de R. Alberti.	
1927		· Revista literària <i>Taula de Lletres Valencianes</i> .	
1928		· <i>Romancero gitano</i> de F. García Lorca.	
1930			· Final de la dictadura de Miguel Primo de Rivera (1923-1930).
1931			· Proclamació de la Segona República.
1932		· Normes Ortogràfiques de Castelló.	
1933		· <i>Bodas de sangre</i> de F. García Lorca.	· Hitler, canceller d'Alemanya.
1936	Primers escrits de poesia. Abans Estellés ja havia escrit «prosa i coses de teatre», com ara «un drama per a les Joventuts Socialistes Unificades de Burjassot».	· <i>Residencia en tierra</i> de Pablo Neruda.	· Inici de la Guerra Civil espanyola.
1937	· «Durant la guerra vaig conèixer Lorca i Machado, i un veí pintoresc, que tenia la millor biblioteca de Burjassot, va posar els seus llibres a la meua disposició» (entrevista de Lluís Busquets i Grabulosa, en <i>Plomes catalanes d'avui</i> , 1982).	· <i>Viento del pueblo</i> de M. Hernández.	
1939	· Ajuda el seu pare en el forn del poble, després treballa d'orfebre i de mecanògraf.		· Final de la Guerra Civil. · Inici de la Segona Guerra Mundial.
1941		· <i>Nabí</i> de J. Carner.	

APÈNDIX

TAULA CRONOLÒGICA

1942	· Inicia els estudis de periodisme a Madrid.		
1945	· Fa el servici militar a Navarra. · Primers intents en castellà en la revista <i>Garcilaso</i> .		· Final de la Segona Guerra Mundial. · L'ONU condemna el règim franquista.
1947	· Retorna a València i coneix Isabel, la seua futura esposa.	· <i>Sol, i de dol</i> de J. V. Foix	
1948	· Comença a treballar en el diari <i>Las Provincias</i> .		
1949		· <i>Animal de fondo</i> de Juan Ramón Jiménez. · <i>Les cançons d'Ariadna</i> (S.Espriu)	· Creació de l'OTAN.
1950		· <i>Canto general</i> de Pablo Neruda.	
1951		· <i>Les hores retrobades</i> de Joan Vinyoli.	
1952		· <i>Poemes de l'Alquimista</i> de J. Palau i Fabre.	
1953	· <i>Ciutat a cau d'orella</i> (no és el primer llibre que escriu).		· Tractat Espanya/EUA.
1955	· Matrimoni amb Isabel Lorente.		· Espanya ingressa en l'ONU.
1956	· Naix la primera filla, que mor als quatre mesos, fet que provoca l'escriptura de <i>La nit i de Primera soledad</i> . · Rep el premi Cantonigròs de poesia.	· <i>Antologia de la poesia valenciana</i> de Joan Fuster.	
1957		· <i>Poesia completa</i> , de J. Carner. · <i>Llibre de cavalleries</i> de J. Perucho.	· Llançament del primer <i>Sputnik</i> .
1958	· <i>Donzell amarg</i> . · És nomenat redactor en cap del diari <i>Las Provincias</i> . · Premi València per <i>La clau que obri tots els panys</i> .		
1959	· 18 de febrer: <i>Bon dia</i> , les <i>gasetilles</i> (en vers), publicades en <i>Las Provincias</i> fins al 2 de febrer del 1974, amb el pseudònim de Roc.		

1960		<ul style="list-style-type: none"> · <i>La pell de brau</i> de S. Espriu. · <i>Da nucs pueris</i> de G. Ferrater. · <i>Vacances pagades</i> de Pere Quart. 	
1962		<ul style="list-style-type: none"> · <i>Nosaltres els valencians</i> de Joan Fuster. · <i>El País Valencià</i> de Joan Fuster. 	· Vagues en l'Estat espanyol.
1963		· <i>Antologia de la poesia catalana del segle xx</i> de J. M. Castellet i J. Molas.	
1966	<ul style="list-style-type: none"> · <i>L'amant de tota la vida</i>. · Premi Ausiàs March per <i>L'inventari clement</i>. 	· <i>Teoria dels cossos</i> de Gabriel Ferrater.	<ul style="list-style-type: none"> · Referèndum per a la Llei Orgànica de l'Estat. · Llei de Premsa i Impremta.
1969		· <i>Gran enciclopèdia catalana</i> .	
1970	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Lletres de canvi</i>. · <i>La clau que obri tots els panys</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Poesia rasa</i> de Joan Brossa. · <i>Els miralls</i> de Pere Gimferrer. 	
1971	<ul style="list-style-type: none"> · Primera audició. · <i>L'inventari clement</i>. · Llibre de meravelles. · <i>La clau que obri tots els panys</i>. · Llibre d'exilis. 	· Versió definitiva d' <i>Incerta glòria</i> de J. Sales.	
1972	<ul style="list-style-type: none"> · <i>L'ofici de demà</i>. · <i>Recomane tenebres</i> (volum 1 de <i>l'Obra completa</i>). 	· Primers Premis Octubre.	
1973	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Lletres de batalla</i> (sèrie d'articles periodístics, fins a 1976). · <i>L'Hotel París</i>. · <i>Ora marítima</i>. 		<ul style="list-style-type: none"> · Mor Víctor Jara. · Mor Pablo Neruda. · Mor en atemptat l'almirall Carrero Blanco.
1974	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Les pedres de l'àmfora</i> (vol. 2 de <i>l'Obra completa</i>). · <i>Hamburg</i>. 	· <i>Carn fresca</i> d'Amadeu Fabregat (antologia).	

APÈNDIX

TAULA CRONOLÒGICA

1975	<ul style="list-style-type: none"> · Concessió de la Lletra d'Or. · Inici del <i>Mural del País Valencià</i>. 		<ul style="list-style-type: none"> · Mor el general Franco. · Joan Carles I, rei d'Espanya
1976	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Antibes</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> · Creació del Departament de Lingüística Valenciana a la Universitat de València. 	<ul style="list-style-type: none"> · Referèndum per a la Reforma Política. · A. Suárez, president del Govern. d'Espanya
1977	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Manual de conformitats</i> (vol. 3 de l'<i>Obra completa</i>). 		<ul style="list-style-type: none"> · Eleccions generals.
1978	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Balanç de mar</i> (vol. 4 de l'<i>Obra completa</i>). · <i>El corb</i>. · <i>Festes Ilunyanes</i>. · <i>Lletra al pintor valencià Josep Renau</i>. · <i>Oratori del nostre temps</i>. · <i>El procés</i>. · Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. · És separat del diari <i>Las Provincias</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Estimada Marta</i> de Miquel Martí i Pol. 	<ul style="list-style-type: none"> · Constitució Espanyola.
1979	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Document de Morella</i>. · <i>Ofici a la memòria de Joan B. Peset</i>. · Edició discogràfica de <i>Coral romput</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Obra poètica 1975-1979</i> de Joan Vinyoli. 	
1980	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Xàtiva</i>. · <i>Cant temporal</i> (vol. 5 de l'<i>Obra completa</i>). 		
1981	<ul style="list-style-type: none"> · <i>Les Homilies d'Organyà</i> (vol. 6 de l'<i>Obra completa</i>). · <i>Llibre de Dénia</i>. 		<ul style="list-style-type: none"> · 23 de febrer. Intent de colp d'estat.

1982	· <i>Versos per a Jackeley</i> (vol. 7 de l' <i>Obra completa</i>).		· Instaauració de la Generalitat Valenciana.
1983	· <i>Vaixell de vidre</i> (vol. 8 de l' <i>Obra completa</i>). · <i>Poemes preliminars</i> .		· Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. · Eleccions a les Corts Valencianes.
1984	· <i>Cants a València</i> .		
1985	· <i>Cançoneret de Ripoll</i> . · <i>Quadern de Bonaire</i> . · <i>Tractat de les maduixes</i> .	· Mor Salvador Espriu.	
1986	· <i>La lluna de colors</i> (vol. 9 de l' <i>Obra completa</i>).	· Mor Pere Quart.	
1987	· <i>La parra boja</i> . · <i>El coixinet</i> . · <i>Canals</i> .	· Mor J. V. Foix.	
1988	· <i>Odes temporals. La casa de la música vora el mar</i> .		
1990	· <i>Sonata per a Isabel</i> (vol. 10 de l' <i>Obra completa</i>).		
1991	· <i>Estat d'excepció...</i> (recull de poemes de l'any 1975).		
1992	· <i>Mare de terra</i> .		
1993	· És nomenat Fill Predilecte de Burjassot. Mor a València el 27 de març, i és soterrat en el seu poble.		
1996	· <i>Mural del País Valencià</i> .		

OBRA LITERÀRIA DE VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

1. POEMARIS

4 poemes (1971 -1975; 1978) [OC, 4]
A mi acorda un dictat (1969; 1977) [OC, 3]
A Miquel Grau [MPV, 2]
Ací han ocorregut coses [MPV, 2]
Al company assassinat a Elda [OC, 10]
Alacant [MPV, 3]
Alba d'Altea [MPV, 3]
Alcoi [MPV, 3]
Als polítics [MPV, 3]
Antibes (1960-1971; 1976) [OC, 9]
Apartament de novembre (1977; 1978) [OC, 9]
Àvida dama [OC, 10]
Boix, Heras i Armengol (1986) [OC, 9]
Canals (1987) [MPV, 2]
Cançó del dia i de les muntanyes [MPV, 1]
Cançó del rei Jaume I [MPV, 1]
Cançoner del duc de Calàbria (1978) (1984)
Cançoneret de Ripoll (1985)
Cant de Vicent (1970-1973; 1978) [OC, 4]
Cant temporal (1973-1975; 1980) [OC, 5]
Cant unitari [MPV, 1]
Canta el País [MPV, 2]
Cantata de Castelló de la Plana (1990) [OC, 10]
Cantata del País Valencià [OC, 10]
Cantata del rei Jaume I des d'Alzira [MPV, 1]
Cantata inicial del País Valencià [MPV, 1]
Cants a València (1984) [MPV, 1]
Cants temporals [MPV, 3]
Cercles de Russafí (1973; 1978) [OC, 4]
Ciutat a cau d'orella (escrit el 1953; publicat el 1953) [OC, 6]
Colguen les gents amb alegria festa (1963; 1974) [OC, 2]
Consideracions murals [MPV, 1]
Coral de Melcior Gomis [MPV, 2]
Coral del meu poble (1983) [OC, 8]
Creixien les mans [MPV, 1]
Crònica mallorquina (1983) [OC, 8]
D'això se'n deia «plafons» en temps de Rubén Darío i Santos Chocano (1986) [OC, 9]
Darrers poemes de la Cordovesa [MPV, 3]

APÈNDIX

OBRA LITERÀRIA DE VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

- De quan Joan Fuster i l'Estellés* (1982) [OC, 7]
Declaració de principis [MPV, 1]
Després de tot (1966; 1974) [OC, 2]
Dic el teu nom [MPV, 3]
Dies gastats (1983) [OC, 8]
Divina comèdia (1982) [OC, 7]
Document de Morella (1975; 1979)
Donzell amarg (1953-1958; 1958) [OC, 6]
El corb (1978) [OC, 9]
El gran foc dels garbons (1958-1967; 1972) [OC, 1]
El monòleg (1981) [OC, 6]
El primer llibre de les èglogues (1953-1958; 1972) [OC, 1]
El procés (1974-75; 1978)
El testimoni d'Horaci (1981) [OC, 6]
Elegia (1977; 1980) [OC, 5]
Elegia al palau dels reis de València [MPV, 1] [OC, 10]
Elegies europees (1983) [OC, 8]
Els amants (1968; 1977) [OC, 3]
Els camins de la llibertat (1977; 1986) [OC, 8]
Els camins de la llibertat (1983) [OC, 8]
Els ferros del poema (1982) [OC, 7]
Els pobles. L'amor nocturn [MPV, 2]
Els rius [MPV, 1]
Episodi de Lliria [MPV, 1]
Episodis personals [MPV, 1]
Epístola avortada a Miguel Hernández [MPV, 3]
Epístola avortada al meu amic Josep Maria Llompart (1983) [OC, 8]
Epitafis (1962; 1974) [OC, 2]
Es desperta la terra. Pobles [MPV, 3]
Escrips del castell (1980) [OC, 5]
Establiment solar [MPV, 2]
Estams de la pols (1982) [OC, 7]
Estat d'excepció (1991)
Estrofes (1990)
Et porte un record avui que et cases (1982) [OC, 7]
Exili d'Ovidi (1982) [OC, 7]
Festes bucòliques [MPV, 3] [OC, 10]
Festes llunyanes (1978; 1986) [OC, 9]
Gent burgesa (1990) [OC, 10]
Hamburg (1972; 1974) [OC, 9]
Homenatge il·lícit a Lluís Milà (1961; 1974) [OC, 2]

Horacianes (1963-1970; 1974) [OC, 2]
Jackeley (1983) [OC, 8]
L'amant (1977; 1980) [OC, 5]
L'amant de tota la vida (1954-1955; 1966) [OC, 7]
L'arnat (1970; 1978) [OC, 4]
L'engan conech (1959-1961; 1972) [OC, 2]
L'entreacte (1981) [OC, 6]
L'hotel París (1954; 1973) [OC, 6]
L'incert presagi (1956-1957; 1974) [OC, 2]
L'inventari clement (1954-1955; 1971) [OC, 6]
L'ofici de demà (1953-1960; 1972) [OC, 9]
La clau que obri tots els panys (1954-1957; 1971) [OC, 6]
La fira del vent (1960-1967; 1974) [OC, 2]
La nit (1953-1956; 1956) [OC, 1]
La veu del poble [MPV, 2]
Les acaballes de Catul (1968; 1977) [OC, 3]
Les exclamacions [MPV, 3]
Les remoroses soledats [MPV, 2]
Lletra al pintor valencià Josep Renau (1973-1976; 1978) [MPV, 2]
Lletres de canvi (1957-1959; 1970) [OC, 8]
Llibre d'aigua [MPV, 1]
Llibre d'Alzira [MPV, 3]
Llibre d'Elx (1984) [MPV, 3]
Llibre d'exilis [OC, 2]
Llibre de Borriana [MPV, 3]
Llibre de Dénia (1981) [MPV, 3]
Llibre de Gandia [MPV, 3]
Llibre de l'escut [MPV, 1]
Llibre de la música 1981) [MPV, 2]
Llibre de la saviesa [MPV, 3]
Llibre de les invocacions [MPV, 3]
Llibre de les pedres [MPV, 1]
Llibre de meravelles (1956-1958; 1971)
Llibre de Peníscola (1984) [MPV, 3]
Llibre del dret a l'alegria [MPV, 1]
Llibre del Puig [MPV, 3]
Llibre dels amics anònims [MPV, 2]
Llibre dels bons propòsits [MPV, 1]
Llibre dels pintors [MPV, 1]
Llibre dels poetes [MPV, 3]
Llibre dels Sants [MPV, 1]

APÈNDIX

OBRA LITERÀRIA DE VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

Manual del malalt perfecte (1986) [OC, 9]
Molí de l'any (1980) [OC, 5]
Morella [MPV, 3]
Mort i pam (1956-1957; 1974) [OC, 2]
Muntanyeta dels Sants [MPV, 1]
Mural del País Valencià (1996)¹
Mural, mural [MPV, 3]
Mural, mural [MPV, 3]
Nits del País Valencià [MPV, 2]
Obra periodística (2003)
Odes temporals. La casa de la música vora el mar (1989)
Ofici a la memòria de Joan B. Peset (1978; 1979) [MPV, 2]
Ora marítima (1968; 1977) [OC, 3]
Oratori del nostre temps (1978)
Oriola [MPV, 3]
Pedres de foc (1975; 1980) [OC, 5]
Per a tota la mort (1963; 1977) [OC, 3]
Per terres de Castelló (1986) [OC, 9]
Plateret de terra [MPV, 1]
Poble [MPV, 1]
Pobles de sol [MPV, 3]
Poemes esparsos (1990) [OC, 10]
Poemes preliminars (1983)
Prat de la Mola [OC, 5]
Primer llibre de les odes (1968-1973; 1977) [OC, 3]
Primera audició (1955-1972; 1977) [OC, 3]
Progrés de la llum (1972-1975; 1980) [OC, 5]
Puig Antich (1989)
Quadern de 1962 (1962; 1974) [OC, 2]
Quadern per a ningú (1963; 1974) [OC, 2]
Quadern públic i notori (1960; 1990) [OC, 10]
Què us ha passat, valencians [MPV, 1]
Ram de vent (1972; 1978) [OC, 4]
Ram de vidres (1972; 1978) [OC, 4]
Ram diürn (1976; 1986) [MPV, 1]
Renana (1960-1967; 1974) [OC, 2]
Retaule de les mans [MPV, 2]
Retaule del Centenar de la Ploma, vist des de Londres [MPV, 1]
Retrobe les arrels [MPV, 1]

¹Formen part del *Mural del País Valencià* els títols acompanyats de la sigla [MPV].

Ritual (1963; 1974) [OC, 2]
Rosa de nit (1963; 1964) [OC, 2]
Sagunt [MPV, 2]
Saló (1983) [OC, 8]
Salutació de qui voldria ser optimista i ho és, més o menys, segons es mira [MPV, 1]
Sentiment de País [MPV, 3]
Sis sonets [OC, 10]
Sonata d'Isabel (1990) [OC, 10]
Sonets a Jackeley (1983) [OC, 8]
Sonets mallorquins (1968-1969; 1983) [OC, 8]
Tancat d'Aleixandre [OC, 10]
Taula parada (1970-1973; 1978) [OC, 4]
Temps de dolor (1970-1975; 1978) [OC, 4]
Tempteigs del guerrer de Moixent [MPV, 3]
Testament [MPV, 3]
Tres històries dels reis d'Orient (1986) [OC, 9]
Un jorn tan clar [MPV, 1]
Un plat, senzillament [MPV, 1]
Un poble en marxa [MPV, 2]
València. Canten els pobles(i, ii, i iii) [MPV, 2]
Valencians que han traït el nostre poble [MPV, 1]
Versos per a Jackeley (1982) [OC, 7]
Vida secreta [OC, 5]
Xàtiva (1975; 1980) [MPV, 3]

2. PROSA

El tractat de les maduixes (1985) (memòries)
Quadern de Bonaire (1985) (memòries)
El forn del sol (1986)
La parra boja (1987) (memòries)
El coixinet (1987) (novel·la)
Aventura d'un dia de mercat (1987) (conte)

3. TEATRE

Oratori del nostre temps (1962-1973; 1978)
Dos drames i una farsa (2002)

BIBLIOGRAFIA

- ALPERA, LI. (1992): *Vicent Andrés Estellés. Antologia poètica comentada*. Alacant: Aguaclara.
- ASSOCIACIÓ D'ESCRITORS EN LLENGUA CATALANA: «Vicent A. Estellés», <http://www.escriptors.cat/autors/andresv/obra.php>.
- APARICIO, Mariola (2003): «Les fonts clàssiques de Vicent Andrés Estellés», *Homenatge a Vicent Andrés Estellés* (dossier), *L'Aiguadolç*, núms. 28/29 (tardor), pp. 23-57.
- (2004): «Intertextualitat en l'obra de Vicent Andrés Estellés», dins *Vicent Andrés Estellés* (edició a cura d'E. Balaguer, F. Carbó i Ll. Meseguer). Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 135-160.
- BALAGUER, Enric (2001): «L'autobiografia en diari. Apunts sobre la prosa memorialística de Vicent A. Estellés», dins *Literatura autobiogràfica. Història, memòria i construcció del subjecte*. Universitat d'Alacant, pp. 251-267.
- BANYÓ, À; GRAU, D. P. (1995): *Vicent Andrés Estellés. 69 poemes d'amor*. Picanya: Bullent.
- CAPILLA, J. (2008): *Vicent Andrés Estellés. Antologia poètica*. Alzira: Bromera.
- DIVERSOS AUTORS (1989): *Dossier: Vicent Andrés Estellés*, dins *L'Aiguadolç*, núm. 8 (primavera), pp. 9-44.
- DIVERSOS AUTORS (2003): *Dossier: Homenatge a Vicent Andrés Estellés*, dins *L'Aiguadolç*, núms. 28/29 (tardor), pp. 9-180.
- ESCRIVÀ, V. (1994): «La prosa de Vicent Andrés Estellés», *Especial Estellés*, dins el setmanari *El Temps*, núm. 510, p. 31.
- PASQUAL I ESCRIVÀ, J. (2005): *Quan deixàvem de ser infants. Vicent Andrés Estellés des del fons de la memòria*. Barcelona: Barcanova.
- PÉREZ MONTANER, J. (1994): *Poesia i record. A propòsit d'un poema del Llibre de meravelles*. València: La Forest d'Arana.
- PÉREZ MONTANER, J.; SALVADOR, V. (1981): *Una aproximació a Vicent Andrés Estellés*. València: Tres i Quatre, «Quaderns Tres i Quatre», núm. 21.
- (1982): *Antologia poètica de Vicent Andrés Estellés*. València: Eliseu Climent, «Quaderns Tres i Quatre», núm. 29.
- SALVADOR, V (1999): *La difusió d'una veu poètica valenciana*. Ediuoc/ECSA: <http://campus.uoc.es/lletra/cat/noms/vicentandres.html>.

